

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra primární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Doučování žáků 1. stupně ZŠ v mimoškolním prostředí

Tutoring of elementary school pupils outside school

BcA. Tereza Dufková

Vedoucí práce: **PhDr. Tereza Krčmářová, Ph.D.**

Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň ZŠ**

Forma studia: **kombinovaná**

Rok odevzdání: **2016**

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci Doučování žáků 1. stupně ZŠ v mimoškolním prostředí vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze diplomové práce je identická s její tištěnou podobou.

V Praze dne 23. 3. 2016

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce paní PhDr. Tereza Krčmářové, Ph.D. za její cenné rady, připomínky a konstruktivní vedení práce. Dále děkuji Mgr. Zuzaně Ježkové za možnost účastnit se ojedinělého projektu Společně v knihovně. Rovněž bych chtěla poděkovat své rodině, která mi byla velkou oporou po celou dobu vypracování této práce.

Název: Doučování žáků 1. stupně ZŠ v mimoškolním prostředí

Abstrakt:

Práce komplexně analyzuje pilotní projekt Národní knihovny zaměřený na pomoc žákům 1.stupně ZŠ se školní přípravou. V úvodní části se práce detailně zabývá způsobem doučování v rámci mimoškolní činnosti na území ČR. Druhá část práce je zaměřena na mapování působení dobrovolníků v Městské knihovně v Praze - Bohnicích a jejich činnost se žáky. Práce popisuje pedagogické přístupy jednotlivých mentorů ke svým žákům, snaží se najít vhodné způsoby spolupráce, odhalit a odstranit nedostatky, které během projektu vyvstanou.

Klíčová slova:

Doučování, žák 1. stupně ZŠ, znevýhodněný žák, knihovna, projekt, mimoškolní prostředí, školní příprava, pravidelná příprava, mentoring, dobrovolnictví

Title: Tutoring of elementary school pupils outside school

Summary:

The diploma thesis provides complex analysis of pilot of National library focused on supporting pupils of elementary school with preparation for school tasks. Within the first part thesis is focused on methods of out of school tutoring in Czech Republic. Subsequently I have monitored the participation of pilot's volunteers within Municipal library in Prague - Bohnice and their interaction with pupils. Thesis describes individual approaches of particular tutors and try to identify drawbacks and finally evaluate ideal approach.

Key words:

Tutoring, elementary school pupil, disadvantaged pupil, library, project, out of school premises, preparation for school tasks, regular preparation, mentoring, volunteering

Obsah

ÚVOD.....	7
CÍL PRÁCE.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 Doučování	9
1.1 Obecná definice.....	9
1.2 Hlavní úkoly doučování	10
1.3 Obsah a metody doučování	11
1.3.1 Role domácího úkolu.....	13
1.4 Formy doučování.....	14
1.4.1 Individuální doučování.....	14
1.4.2 Skupinové doučování	16
1.4.3 Online doučování.....	18
1.5 Shrnutí	20
2 Organizace doučování	21
2.1 Doučování organizované neziskovými organizacemi	21
2.1.1 Subjekty, které se zabývají doučováním žáků.....	22
2.2 Doučování organizované komunitními centry	24
2.3 Shrnutí	25
3 Důvody vyhledání doučování.....	26
3.1 Doučování z důvodu školní neúspěšnosti.....	27
3.1.1 Příčiny školní neúspěšnosti	28
3.2 Shrnutí	32
METODOLOGICKÁ ČÁST.....	33
PRAKTICKÁ ČÁST.....	37
4 Představení projektu a charakteristika knihovny v Praze - Bohnicích	37
4.1 Představení výzkumného vzorku.....	38
5 Vlastní výzkum.....	41
5.1 Cíl výzkumu	41
5.2 Seznámení s projektem Společně v knihovně	41
5.3 Zjišťování aktuálního stavu	48
5.3.1 Únor.....	49
5.3.2 Březen.....	59

5.3.3	Duben	68
5.3.4	Květen a červen	73
5.4	Shrnutí projektu a podněty do budoucna.....	75
6	Zobecnění výsledků a návrhy a doporučení pro další projekty	79
6.1	Shrnutí projektu.....	79
6.2	Odpověď na hlavní otázku výzkumu.....	79
6.3	Odpovědi na dílčí otázky výzkumu	81
6.4	Doporučení	82
ZÁVĚR.....		85
7	Seznam zkratk.....	88
8	Seznam tabulek a grafů	89
9	Použité zdroje	91
10	Seznam příloh.....	97

ÚVOD

Doučování se v posledních letech stalo velmi žádané a vyhledávané. Rodiče se snaží efektivně využívat volný čas svých dětí a vzhledem k vysokému pracovnímu tempu dnešní doby nemají tolik příležitostí plně se věnovat přípravě do školy se svými ratolestmi. Doučování se pro ně stává nezastupitelnou možností, jak svému dítěti nabídnout pomocnou ruku. Bohužel velmi zřídka je možné využívat těchto služeb bezplatně a zdarma. Dítě je tak odkázáno plně na finanční prostředky, které jsou jeho rodiče ochotni investovat do jeho dalšího vzdělávání mimo rámec povinné školní docházky. Existují organizace, které nabízejí pomoc zdarma, ale většinou si tyto instituce samy určují, komu pomohou. Tím se "bezproblémový" žák dostává do situace, že je často odkázán na pomoc spolužáků či kamarádů.

Tato práce mapuje pilotní projekt Národní knihovny, který se zaměřoval na pomoc se školní látkou žákům 1. i 2. stupně základní školy v prostředí Městské knihovny v Praze. K jejímu napsání jsem se rozhodla na základě vlastních dlouholetých zkušeností s doučováním žáků mladšího školního věku. Zaujalo mě především prostředí knihovny, které považuji za velmi podnětné a inspirativní. Projekt byl velmi propracovaný a svou myšlenkou ojedinělý, jelikož nabízel doučování všem žákům bez rozdílu a především bezplatně. Zajímalo mě, jak celý projekt bude fungovat v praxi. Zatím jsem neměla žádnou zkušenost s doučováním, které by fungovalo pouze na dobrovolném rozhodnutí samotných žáků. Spíše se jednalo o iniciativu ze strany jejich rodičů. Vzhledem k tomu, že nejsou k dispozici žádné výzkumy či statistiky, které by shrnovaly obecné výsledky týkající se doučování v České republice, rozhodla jsem se vedle sledování projektu ještě uskutečnit krátké vlastní monitorovací výzkumy, které by přinesly alespoň částečné informace o konkrétních potřebách všech zúčastněných v projektu zaměřeného na doučování.

Ve své práci jsem vycházela především z vlastního pozorování a přímé účasti v projektu Národní knihovny. Literatura k tématu doučování žáků na základní škole v České republice je velmi omezená, jelikož se tímto tématem dosud nikdo podrobněji nezabýval. K dispozici jsem měla pouze diplomovou práci Höschlové z roku 2012, která se konkrétně zaměřovala na příčiny a rozsah doučování na 1. stupni základní školy. Více se však problematikou doučování zabývá převážně zahraniční literatura, která se však více zaměřuje na doučování studentů na středních školách.

CÍL PRÁCE

Diplomová práce je strukturována do tří částí, teoretické (kapitoly 1 - 3), metodologické (samostatná část) a praktické (kapitoly 4 - 6).

Cílem teoretické části je s využitím rešerše zdrojů zpracovat obecně problematiku doučování, především její vnímání v České republice. Vedle obsahu a forem je zde zdůrazněna i organizace doučování různými institucemi, která se dále vztahuje k realizaci pilotního projektu Národní knihovny Společně v knihovně.

Cílem metodologické části je popis postupu zpracování práce krok za krokem a to zejména s důrazem na praktickou část práce.

Cíle praktické části jsou strukturovány do tří dílčích cílů: (1) Prvním dílčím cílem je na základě jednotlivých interview s realizátory projektu zjistit představy a cíle realizace projektu Společně v knihovně v praxi v Městské knihovně v Praze 8 - Bohnicích. (2) Druhým dílčím cílem je představení konkrétní pobočky Městské knihovny, sledování a analýza fungování projektu v praxi v jednotlivých měsících školního roku 2014/2015 a následné řešení problémů, hledání odpovědí na dílčí otázky a aplikace v praxi. (3) Třetím cílem je závěrečné hodnocení projektu Společně v knihovně, doporučení pro podobné projekty a zodpovězení hlavních otázek celého výzkumu.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Doučování

1.1 Obecná definice

Doučování je *"forma pomoci žákům, kteří mají z různých důvodů učební problémy, nestačí tempu škol, vyučování nebo dosahují slabších studijních výsledků. V České republice zpravidla není organizováno školou, probíhá mimo ni z iniciativy rodičů"* (Průcha, Walterová & Mareš, 2009, str. 59). Doučování mohou nabízet i různé instituce či jednotlivci. Ve většině případů je výuka placená. Existují však i dobrovolnické programy, které jsou zaměřeny na žáky ze sociálně vyloučených lokalit, na žáky se specifickými poruchami učení, na cizince aj. Doučování můžeme označit i jako domácí studium, což je v podstatě výuka uskutečňovaná mimo školní vyučování (Průcha, Walterová & Mareš, 2009). Nemusí se konkrétně jednat přímo o výuku doma, jak vyplývá z názvu, ale pojem zahrnuje vyučování i na jiných místech, např. v knihovně, v internátě aj. Může mít různé podoby, např. podobu cílené domácí přípravy na školní vyučování (Průcha, Walterová & Mareš, 2009).

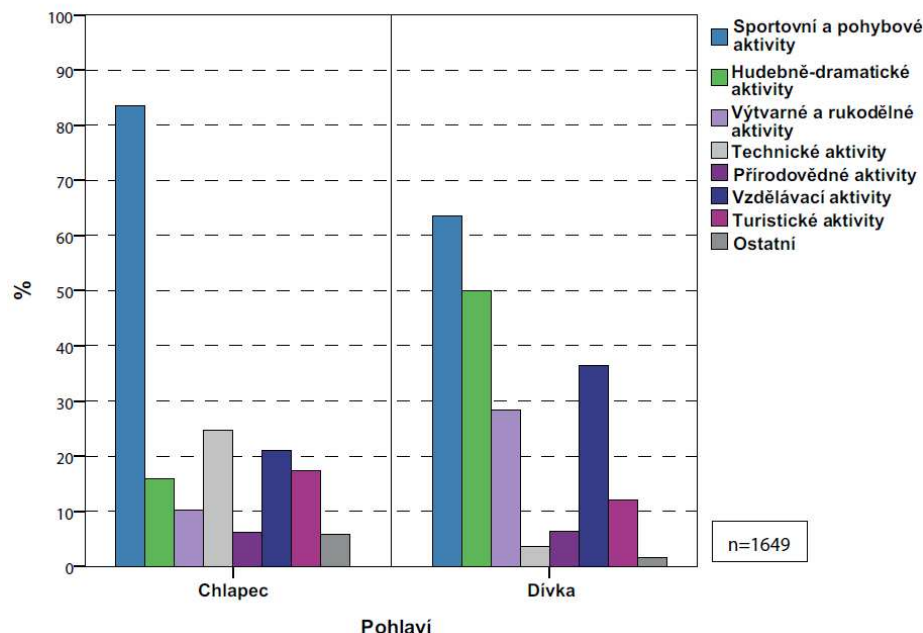
V posledních letech se spojuje s pojmem doučováním tzv. "stínové vzdělávání". U nás je tento výraz dosud nepoužívaný. Jeho definice je velmi podobná termínu doučování. *"Zjednodušeně řečeno, jedná se o vzdělávání realizované mimo formální vzdělávání, po školním vyučování. Navazuje na kurikulum realizované ve škole a pomáhá žákům a studentům doplnit mezery v jeho osvojení a dosáhnout standardů, které jsou školou vyžadovány, testovány a hodnoceny"*¹. Tento pojem se velmi vžil do povědomí především v cizině. Oproti klasickému doučování, jak ho známe my, "stínové vzdělávání" je více propojené se školním prostředím. Doučování reaguje spíše na aktuální potřeby jednotlivce, které se mohou lišit od současných potřeb kurikula, tj. žák potřebuje prohloubit znalosti vyjmenovaných slov, ale jeho nynějším tématem ve výuce českého jazyka je již odlišná látka.

Doučování v dnešním slova smyslu můžeme chápat jako jednu formu volnočasové aktivity, tj. kroužek. Z výzkumu, který v roce 2012 inicioval Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy vyplývá, že až 37% dívek a 21% chlapců ve

¹ WALTEROVÁ, Eliška. *Recenze M.Bray: Confronting the shadow education system. What government policies for what private tutoring?* [online]. [cit. 2015-11-19]. Dostupné z: www.orbisscholae.cz/archiv/2010/2010_3_09.pdf. str. 1

věku 6 -15 let navštěvuje nějaké vzdělávací aktivity ve svém volném čase². Do této kategorie můžeme právě zařadit i samotné doučování.

Graf č. 1 Druhy navštěvovaných kroužků v souvislosti s pohlavím

Zdroj: BOCAN, Miroslav. *Děti v ringu dnešního světa: hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let* [online]

1.2 Hlavní úkoly doučování

Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, doučování nemusí přímo reagovat na aktuální potřeby kurikula. Ve větší míře je však hlavním důvodem vyhledání doučování právě zlepšení prospěchu ve škole, jak uvádí výzkum Höschlové v diplomové práci Rozsah a příčiny doučování na 1. stupni ZŠ³. Autorka také namítá, že však chybí výsledky, které by posoudily, zda se prospěch žáků opravdu vlivem doučování zlepšil. K dispozici máme pouze autorčin výzkum, ve kterém není možné považovat odpovědi za reprezentativní, nicméně v rámci zjišťování vztahu mezi doučováním a zlepšení prospěchu vidí mnoho dotázaných jistou paralelu (50%). Rodiče mnohdy využívají doučování jen jako preventivní opatření. Jejich důvodem je především strach, aby se jejich dítě později ve škole nezhoršilo. Doučování vidí i někteří rodiče jako jednu z možností smysluplného využití volného času. Štěch konstatuje v článku Moderní doučování na portále www.rodina.cz: „Mám zkušenost, že doučování na

² BOCAN, Miroslav. *Děti v ringu dnešního světa: hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let* [online]. 1. vyd. Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, 2012, 98 s. [cit. 2016-01-09]. ISBN 978-80-87449-24-0.

³ HÖSCHLOVÁ, Marie. *Rozsah a příčiny doučování na prvním stupni ZŠ*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Jana Stará, Ph.D. str. 59

*prvním stupni není příliš časté. Pokud zde dochází k nějaké mimoškolní podpoře, jedná se o formy kompenzační, řekl bych téměř terapeutické. Mám na mysli problémy, které řeší pedagogicko-psychologické poradny, problematiku specifických poruch učení apod. A tyto aktivity bych za doučování rozhodně neoznačil.*⁴ Záleží tedy na úhlu pohledu, zda doučování na 1. stupni základní školy opravdu existuje v pravém slova smyslu. Samotný pojem v sobě obsahuje mnoho témat a jedním z nich je i pomoc s přípravou na vyučování. Jedná se zřejmě o nejrozšířenější povědomí k tomuto tématu, tj. doučování se spojuje se školou a školní látkou. Jaké jsou tedy jeho hlavní úkoly? Mezi ty nejzákladnější úkoly řadí autoři publikace *Pedagogika volného času* procvičování, opakování, popř. prohlubování, a tím i upevňování poznatků z vyučování, rozšiřování získaných dovedností a návyků, konkretizování a aplikování v praxi na základě nových vztahů a souvislostí. Příprava na vyučování plní úkoly výchovné i vzdělávací⁵. Je třeba zdůraznit, že tato literatura pracuje pouze s pojmem příprava na vyučování a nepoužívá termínu doučování. Jelikož, jak již bylo řečeno, se doučování nejčastěji spojuje s pomocí se školní látkou a přípravou na výuku, můžeme tyto dva pojmy spojit. Ve své práci dále budu používat pouze termín doučování, který je více rozšířen mezi dnešní veřejností.

1.3 Obsah a metody doučování

Obsah doučování nejčastěji odpovídá požadavkům žáka či rodiče, může však být určován i samotným obsahem vyučování. V každém případě je potřeba respektovat věkové odlišnosti jednotlivých žáků. Např. u nejmladších žáků, s nižší schopností soustředění, je důležité z hygienického hlediska vhodně zařazovat přestávky v průběhu výuky (Pávková, 1999). Dle názoru Svinčáka z portálu *Doučuji.cz* jsou nejčastěji obsahem doučování úlohy z matematiky, následují cizí jazyky angličtina a němčina a poté český jazyk.⁶ Höschlová (2012) ve svém výzkumu věnovanému konkrétně doučování žáků 1. stupně základní školy zjistila, že nejčastěji se doučuje český jazyk, matematika a anglický jazyk. Detailnější výzkum, který by se zaměřoval na četnost doučování jednotlivých předmětů v obecnější rovině u žáků mladšího školního věku v České republice, není k dispozici. Výsledky, které zde uvádím, jsou pouze

⁴ MÁCHÁČEK, Petr a Petr KUKAL. Moderní doučování. *Rodina.cz: Každodeník o dětech a rodičích* [online]. 1999 [cit. 2015-11-20]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek196.htm>

⁵ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 229 s. ISBN 80-717-8295-5. str. 110

⁶ Ula. Když Vaše dítě plave v učení: Jak vybrat schopného doučujícího? *Blesk.cz* [online]. 4. 9.2015, : 1 [cit. 2015-11-20]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-domaci-ekonomka/340885/kdyz-vase-dite-plave-v-uceni-jak-vybrat-schopneho-doucujiciho.html>

výsledky dílčích zkoumání platné teď a tady. Nejedná se o reprezentativní vzorek a obecné závěry.

Příprava na doučování je také různá v závislosti např. na vyučovací látce. Žáci mohou přijít s různými typy úloh a úkolů (úkoly ústní a pamětní, písemné aj.) Je zde však předpoklad, že lektor je dopředu informován, s čím potřebuje dítě poradit a tomu přizpůsobí své přípravy na společná setkání. *"Volba metody musí vycházet z objektivních kritérií, mezi něž patří zejména cíl a obsah výuky, osobnost učitele a osobnost žáka."*

Nejčastěji se uvádějí následující kritéria:

- *Zákonitosti výukového procesu, a to obecné i speciální (logické, psychologické, didaktické)*
- *Cíle a úkoly výuky, které se vztahují zejména k práci, interakci, jazyku.*
- *Obsah a metody daného oboru zprostředkovaného konkrétním vyučovacím předmětem.*
- *Úroveň fyzického a psychického rozvoje žáků, studentů, jejich dispozice zvládat požadavky učení.*
- *Zvláštnosti třídy (kluci, dívky, různá etnika, formální i neformální vztahy v kolektivu), vnější podmínky výchovně - vzdělávací práce (např. geografické prostředí, hluchost okolí aj.)*
- *Osobnost učitele, jeho odborná a metodická vybavenost, pedagogické zkušenosti.*
- *Ekonomie času"* (Zormanová, 2012. str.31).

Autorka vystihuje hlavní kritéria, podle kterých učitel volí své výukové metody. Učitel - lektor u doučování má specifické postavení, jelikož se často jedná např. o studenta, rodiče, osobu mimo daný obor. V jeho případě pak při výběru výukových metod asi nejčastěji rozhodují jeho vlastní zkušenosti. Některé organizace, které se zabývají doučováním, nabízejí svým lektorům i různé metodiky, ve kterých např. naleznou výukové metody pro práci s konkrétní skupinou žáků. Opět není k dispozici komplexní analýza, která by se zabývala využitím výukových metod v doučování. Nemůžeme tedy definovat, které metody využívají lektoři nejčastěji a z jakého důvodu. Dle obecného povědomí doučující asi nejčastěji přistupují ke klasickým výukovým metodám, mezi které řadíme metody slovní, metody názorně demonstrační a metody dovednostně praktické (Zormanová, 2012). Nejčastějším důvodem této volby by mohla být úspora času a také předpoklad, že doučování vyhledávají

žáci, kteří nestačí tempu výuky v klasické škole a tyto metody umožňují lektorovi bez hlubšího studia reagovat okamžitě na specifické potřeby daného dítěte.

1.3.1 Role domácího úkolu

Domácí úkol Průcha, Walterová & Mareš (2009, str. 57) definují jako *"učební nebo praktické činnosti, které žáci vykonávají mimo vyučovací dobu, zpravidla doma. Má přímý vztah k vyučování, podporuje osvojení učiva, rozšiřuje je nebo prohlubuje."* Mervartová (2013, str. 3) ve své práci považuje *"domácí úkol za důležitý průsečík mezi školou a domovem a také za základní kámen učebního procesu."* Obě definice charakterizují úkoly jako práci žáka mimo školu, která těsně odkazuje na probíranou látku. Za cíl domácího úkolu dle výzkumu, který předkládá Skalková (2007), považuje asi 70% učitelů především upevňování učiva probíraného ve výuce, dále prohlubování vědomostí či osvojování různých dovedností. Dle formy zadaného domácího úkolu má žák možnost spojovat učební práci ve škole s různými mimoškolními aktivitami.

Může se stát, že se dítě dostane do situace, kdy samo nedokáže vyřešit zadanou úlohu bez pomoci někoho druhého. *"Pedagogové a rodiče obvykle zastávají shodný názor, že domácí úkoly působí nejlépe tehdy, když je všem zúčastněným stranám jasné, co mají dělat."*⁷ Vypracování domácích úkolů se může stát i předmětem doučování. Žák využije možnosti vypracovat zadané úlohy s doučujícím a nikoli rodičem. Některé soukromé agentury nabízejí přímo pomoc jen s domácími úkoly. Zde uvádím několik webových stránek vyhledaných rozšířeným internetovým vyhledávačem google.cz:

- Pomoc s úkolem - internetový portál, který vedle klasického doučování nabízí i jednorázovou pomoc s domácím úkolem. Jedná se o online poskytování služeb za smluvenou úplatu.
Dostupný na <http://www.pomocsukolem.cz/>
- Individuální doučování - internetový portál, který nabízí možnost vyhledání konkrétní pomoci při zadání údajů přímo do vyhledávače. Inzerce poptávky či nabídky se pak přímo objevuje na stránkách portálu. Portál se spíše zaměřuje na klasické doučování, ale je možné vyhledat i jednorázovou pomoc s domácími úkoly.
Dostupný na <http://individualnidoucovani.cz/>

⁷ PORTÁL. Jak na problémy s domácími úkoly. *Rodina.cz: Každodenník o dětech a rodičích* [online]. 2000 [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek971.htm>

Bohužel nejsou dostupná žádná konkrétní data, která by shrnovala výsledky o tom, jak často se žáci obrací na doučovatele s žádostí o pomoc při vypracování domácích úkolů. Není tedy možné definovat ani míru úloh z jednotlivých předmětů. Některé základní školy pomáhají svým žákům tím, že vypracovávají tzv. koncepci domácí přípravy v rámci organizačního řádu školy, kde shrnují obecné informace týkající se domácích úkolů. Seznamují tak žáky i rodiče se základními funkcemi domácí přípravy. Koncepce obsahují většinou i pravidla a doporučení dané školy pro vypracování domácích úkolů. Do přílohy uvádím pro názornost jednu náhodně zvolenou koncepci základní školy dostupnou online (Příloha č. 1).

1.4 Formy doučování

Doučování může probíhat různými způsoby, které se vyvíjejí v závislosti na nových technologiích. Nejčastěji doučování probíhá osobním setkáním. Doučovat lze i přes telefon, televizi nebo internet. Kdysi také výuka probíhala pomocí tzv. korespondenčních kurzů. Dnes je tento způsob většinou nahrazen komunikací přes e-mail nebo webovou stránku (Bray, 2006, str. 26, překlad T. Dufková). Setkáme se i s označením online doučování, které se stává v poslední době velmi rozšířené a oblíbené.

Doučování pro potřeby této práce můžeme rozdělit do dvou základních skupin. V jedné skupině bude realizace doučování formou skupinové výuky a ve druhé individuální doučování. Toto dělení je na základě počtu účastníků při lekci. Mimo tyto skupiny stojí tzv. online doučování, které je svým způsobem velmi specifické. Například právě tím, že nedochází k osobnímu kontaktu mezi lektorem a žákem.

1.4.1 Individuální doučování

První zmínky o individuálním přístupu k žákovi můžeme najít už ve starověkých antických kulturách. Postupně se tato forma stala nejvyužívanějším způsobem výuky až do středověku. Existoval tu status domácího učitele, který se individuálně věnoval přípravě žáka na život.

Individuální forma vyučování, jak ji známe dnes, je podle Vonkové (2007, str. 174) "*takový způsob řízení učební činnosti žáků, z nichž učitel pracuje s jednotlivcem nebo malou skupinou žáků (např. uměleckého směru, v jazykové škole, v autoškolě, v různých formách práce s talentovanými nebo zaostávajícími žáky v rámci frontálního vyučování, ve formě konzultací atd.). Zde se může za určitých okolností uplatňovat komunikační struktura dvousměrné*

komunikace každého s každým." Zde uvádím základní charakteristiky této formy výuky dle Höschlové (2012, str. 37):

- Jeden učitel řídí činnosti jednotlivých žáků.
- Žáci bývají shromážděni v jedné místnosti, ale pracují individuálně, vzájemně spolu nespolupracují. Jsou různě staří, jejich úroveň znalostí se liší a počet žáků ve třídě není nijak určený.
- Učivo není stejné pro všechny žáky, každý žák má vlastní plán. Žáci nemají společné učebnice.
- Vyučovací doba není přesně vymezena, vyučování může probíhat v různých časových úsecích, v různém čase během dne a roku.
- Neexistuje žádné rozmístění žáků ve třídě. Vzhledem k organizaci vyučování na rozmístění žáků a pomůcek tolik nezáleží.

Při doučování jde o velmi intenzivní a trvalý kontakt mezi doučujícím a žákem. Mají tak možnost si vybudovat vzájemný vztah. Dnes se individuální forma výuky uplatňuje například v základních uměleckých školách, jazykových školách či u vrcholových sportovců. Samozřejmě se velmi často uplatňuje i při doučování. Velkou výhodou individuálního doučování je, že lektor se může plně věnovat pouze jednomu žákovi a řešit jeho konkrétní problémy. Tato forma výuky velmi vyhovuje žákům např. se specifickými poruchami učení a cizincům, kdy každý žák je osobnost a potřebuje vlastní pohled na svět. Na základě delšího sledování je pak možné sestavit na míru vlastní individuální vzdělávací plán, který se soustředí pouze na pokroky daného žáka. Doučující většinou k žákovi dochází přímo domů, výuka tak probíhá v domácím prostředí často i za účasti rodičů. Höschlová (2012) ve svém výzkumu věnovanému doučování žáků na 1. stupni základní školy uvádí, že až 47% doučování probíhá individuálně. Oslovení respondenti v rámci výzkumu také tuto formu považují za nejeфекtivnější formu výuky (43% rodičů doučovaných dětí a 79% rodičů nedoučovaných dětí).

Při klasické školní výuce je velký problém, aby se učitel věnoval delší časový úsek pouze jednomu žákovi. *"Všichni žáci potřebují nějakou individuální interakci s učitelem. Výzkumy ukazují, že v rušných třídách se tak děje zřídka a že některé děti - často ty klidnější, které svou práci zvládají - se musí spokojit s velice malým prostorem, kdy jim učitel může věnovat individuální pozornost."* (Fischer, 2011. str. 123).

Přednosti a výhody individuálního doučování (Dreyer, 2016, překlad T. Dufková)

- Doučující se může dlouhodobě a do hloubky věnovat problémům jednoho žáka.
- Žák má možnost si volit své vlastní pracovní tempo.
- Doučující může na základě potřeb žáka měnit a upravovat obsah výuky.
- Pohyblivost termínu setkání

Nevýhody individuálního doučování

- Žák nemá prostor pro vzájemnou spolupráci s jiným žákem.
- Vzájemná komunikace je pouze za úrovni lektor - žák.
- Zcela chybí sociální interakce s vrstevníky.

1.4.2 Skupinové doučování

Skupinovým vyučováním rozumíme seskupení žáků do menších celků, v nichž žáci společně pracují na náročnějším, většinou problémovém učebním úkolu (Zormanová, 2012). Skalková chápe skupinové vyučování jako organizační formu, kde se vytvářejí malé skupiny žáků, které spolupracují při řešení společného úkolu (Vonková, 1997). Toto pojetí skupinového vyučování se uplatňuje především při větším počtu žáků na jednoho učitele, tj. klasická školní třída. Tento způsob výuky je také zpočátku nazýval hromadným (frontálním) vyučováním, které vymyslel pedagog Johan Sturm (1507 - 1589) již v 16. století a jejíž teoretickou organizaci propracoval Jan Ámos Komenský (1592 - 1670). Dnes však odborné publikace oddělují frontální výuku od skupinové a považují je za dvě odlišné organizační formy výuky. Zde uvádím některé charakteristiky skupinového vyučování (Kolektiv autorů, 2009):

- Žáci určité třídy se dělí do několika skupin, které společně pracují na řešení úkolů.
- Práce skupiny je řízena vedoucím skupiny (předsedou), tuto roli nemá zpravidla stále stejný žák.
- Všechny skupiny pracují pod vedením učitele, volba úkolu je závislá na učiteli, tématu a cíli hodiny.
- Základní metodou skupinové práce je diskuze při řešení problémů

Při doučování můžeme sami ovlivnit velikost skupiny, se kterou budeme pracovat. Výjimku představují zpravidla konkrétní instituce, které nabízejí různé kurzy, v nichž je daný maximální počet účastníků. Mnoho odborníků se shoduje na tom, že optimální jsou malé

skupiny s počtem 3-5 žáků (Zormanová, 2012), nejméně však 2 žáci (jinak také párové vyučování).

Podle výkonnosti můžeme žáky dále rozdělit do skupiny homogenní nebo heterogenní. Toto se uplatňuje především u vyššího počtu žáků jedné skupiny.

Homogenní skupiny jsou tvořeny žáky přibližně na stejné úrovni výkonů. Výhodou takového uspořádání skupin je možnost zadat žákům úkol přiměřené náročnosti, méně výkonní žáci zažijí úspěch a ti výkonní se mohou více rozvíjet a řešit složitější úkoly než ve skupinách heterogenních.

Heterogenní skupiny tvoří žáci s různým prospěchem. Zde je výhodou to, že pokud *"vše funguje tak, jak má"*, žáci si vzájemně pomáhají, vysvětlují si učivo (*méně výkonný žák má možnost slyšet učivo podáno od spolužáka ve "svém jazykovém kódu", a snáze ho tak pochopí*) a ve spolupráci se snaží naplnit cíl, který je jim zadán (Zormanová, 2012).

Při každé práci ve skupině je důležitá komunikace mezi jednotlivými členy. Vytváří se zde sociální interakce a spolupráce. Žáci se učí argumentovat, obhájit vlastní názor, pracovat v týmu. Důležitým aspektem skupinové práce je i naslouchání druhým a schopnost umět přijmout odlišný názor. Skupinovou výuku je dobré kombinovat s dalšími výukovými metodami.

U doučování žáků mladšího školního věku se doučující na společných lekcích setkává převážně s heterogenní skupinou žáků, kde převažují žáci, kteří potřebují intenzivní pomoc se školní látkou. Tou se může stát i doučování českého jazyka, který není mateřským jazykem docházejících žáků. Doučující je tedy nucen vybrat konkrétní výukové metody, aby se mohl plně věnovat všem účastníkům stejně. Pokud mu to skupina umožní, může volit i řešení náročnějších úloh, kdy žáci budou kooperovat ve skupině.

Přednosti a výhody skupinového doučování

- Žáci mohou být více aktivní při učení.
- Existuje zde větší míra kooperace, vzájemné spolupráce a komunikace mezi vrstevníky.
- Žáci se učí respektu a toleranci ostatních, žák argumentuje a obhajuje svůj názor.
- Zvyšuje se míra samostatnosti práce žáka.

Nevýhody skupinové výuky

- Doučující nemá tolik prostoru, aby se věnoval konkrétnímu žákovi a jeho problémům.
- Ve skupinách mohou aktivnější žáci zastínit pomalejší žáky.
- Žáci si mnohdy nedokážou efektivně zorganizovat svou práci, odbíhají od zadaného tématu a nastává chaos.
- Žák musí docházet za doučujícím, nedochází tak většinou k výuce v jeho domácím prostředí (pokud se nedohodnou jinak).

1.4.3 Online doučování

V dnešní době moderních technologií se online doučování stává zajímavou formou, jak si doplnit své znalosti či je rozšířit. Skoro 80% žáků dnes využívá internet jako informační zdroj. Také při vypracování domácího úkolu často žáci surfují po internetu a vyhledávají informace (Kerbel, 2016, překlad T. Dufková). V České republice zatím neexistuje žádná konkrétní definice pojmu online doučování. Existuje zde jakési povědomí, o co se jedná, ale nikdo konkrétně tyto představy neujednotil. Použijí tedy definice tohoto termínu z anglického a německého jazyka. Rakouské internetové noviny der Standard definují online doučování jako jeden ze způsobů, jak mohou žáci i učitelé řešit společně své problémy "jako kdyby seděli vedle sebe". Během výuky mohou společně pracovat přes interaktivní tabuli. K tomu využívají tzv. videokonference (derStandard.at, 2016, překlad T. Dufková). Více konkrétněji definuje online doučování anglická verze Wikipedia The free Encyclopedia. Ta považuje online vyučování za proces ve virtuálním prostředí nebo prostředí několika vzájemně propojených počítačů, kde se učitelé a žáci účastní výuky v rozdílném čase a na rozdílných místech. Online vyučování zohledňuje rozmanité spektrum uživatelů internetu a je poskytováno několika různými způsoby s cílem vyhovět těmto potřebám. Rozdíly je možné spatřovat zejména v obsahu, použitém rozhraní, ale i volbou metod výuky. Definice online vyučování jsou velice rozmanité (Wikipedia.org, 2016, překlad T. Dufková). Průcha, Mareš, Walterová (2009) definují pouze termín e-learning, který se u nás překládá jako "elektronické učení". *Jedná se o takový typ učení, při němž získávání a používání znalostí je distribuováno a usnadňováno elektronickými zařízeními. Dle autorů se používá především v distančních a kombinovaných formách vysokoškolského studia, v podnikovém vzdělávání, při rekvalifikačních kurzech. Postupně proniká i na střední a základní školy.* Otázkou tedy zůstává, kde je hranice mezi online doučováním a e-learningem. Přestože odborné publikace termín online doučování skoro neznají, převážná část institucí, která se zabývá doučováním,

termín e-learning nepoužívá a preferuje termín online doučování. Pokud bychom však srovnali obsahy obou pojmů, můžeme se domnívat, že se jedná dnes už o dvě provázané metody. Oba způsoby výuky jsou úzce propojeny s moderními technologiemi. Online doučování i e-learning počítá především s připojením k internetu. Pro potřeby této práce zůstanu u pojmu online doučování, které více vystihuje pomoc se školní látkou žákům na 1. stupni základní školy.

Online doučování může "navštěvovat" v podstatě každý, kdo vlastní jakékoli připojení k internetu. Některé české webové stránky nabízejí odkazy na konkrétní výukové programy, které jsou určeny mladším žákům. Zejména se jedná o procvičování látky hlavních předmětů, tj. matematika, český jazyk či anglický jazyk. Můžeme zde ale nalézt i bezpočet nápadů, jak si poradit při náročných písemných pracích. Tento způsob výuky však vyžaduje kontrolu dospělého člena rodiny, zda se žák opravdu věnuje zadaným úlohám. Většina webových stránek určená mladším dětem je zde již zabezpečená před nevyžádanou reklamou, která by mohla ovlivnit žáka při výuce. Tato metoda je pasivní, kdy nevyžaduje kooperaci ze strany doučujícího.

Pokud si žák vybere formu online doučování, kde musí komunikovat s lektorem, existuje zde několik možností. Mezi nejfrekventovanější způsob patří komunikace přes internetové videohovory (např. služby komunikátoru Skype). Jinou alternativou je chat (např. Messenger, Twitter aj.) či korespondence e-mailem. Od té se dnes už ale upouští. Ve většině případů se jedná o placenou službu oproti volnému procvičování, kde si žák vše řídí sám dle své aktuální potřeby. Doučující bývá k dispozici žákovi v určitý smluvený čas na smluveném místě v síti. Mohou však nastat problémy s identitou jednotlivých doučujících, protože na internetu je vše velmi anonymní. Rodič tak musí pečlivě vybírat, s kým jeho potomek tráví čas při doučování. Konkrétní instituce, které online doučování nabízejí, se zavazují, že své lektory znají. Chybí zde však často osobní zkušenost ostatních doučovaných žáků. .

Přednosti a výhody online doučování

- Žák ani doučující nikam nedojíždí. Žák se vyučuje ve svém domácím prostředí.
- Doučování není přímo časově omezené, záleží pouze na domluvě, kdy se oba sejdou u počítače (chytrého mobilního telefonu, tabletu aj.)
- Výuka může začít okamžitě.

Nevýhody online doučování

- Žák i lektor musí mít připojení k internetu a přístup v počítači (chytrému telefonu, tabletu aj.).
- Chybí zde osobní setkání doučujícího se žákem.
- Větší interakce ze strany rodičů žáka.

1.5 Shrnutí

V této části práce jsem se pokusila obecně definovat pojem doučování. Problematika doučování není zcela jednotná, jelikož není jasně a konkrétně definováno, co přesně má být jeho obsahem. V České republice není zpravidla organizováno přímo školní institucí. V obecném povědomí jde především o vzdělávání právě po školním vyučování. Můžeme ho dokonce považovat přímo za volnočasovou aktivitu. Obsahem doučování se často stává školní látka, kterou žák potřebuje procvičit nebo má např. potíže s jejím pochopením. Doučování se pro něj stává jednou z možností, jak lépe zvládnout své povinnosti či zlepšit si prospěch.

Doučování může mít různé podoby. Žák může volit mezi tzv. individuální formou nebo skupinovým doučováním. Individuální doučování nabízí více prostoru pro daného žáka a jeho problémy. Skupinové doučování zase umožňuje i vzájemnou interakci. V dnešní době se velmi rozšířené stává tzv. online doučování, které neprobíhá osobním setkáním lektora a žáka, ale online přenosem.

Obecně se problematice doučování v České republice a konkrétně doučování žáků 1. stupně základní školy nevěnuje žádná odborná literatura. K dispozici jsou pouze dílčí výzkumy uváděné např. v diplomových či jiných závěrečných pracích. Jejich závěry však nelze použít jako obecně platné. Například internetový vyhledávač www.google.cz nabízí mnoho komerčních stránek věnovaných doučování, ale jen zřídka nabídne odbornou studii. Je tedy velmi těžké vyvozovat závěry týkajících se obecně platných formulací o doučování v České republice bez stěžejní literatury.

2 Organizace doučování

Vedle forem doučování je velmi důležité ještě zmínit, kdo konkrétně v České republice doučování může zajišťovat. Jak již bylo popsáno v kapitolách výše, doučovat v ČR má možnost v podstatě každý, kdo projeví zájem se této činnosti věnovat. Neexistuje zde žádná platná koncepce, která by ustanovila přesný obsah jednotlivých předmětů či používaných metod v doučování. To vše je na volbě jednotlivých lektorů. Velmi zřídka může zajišťovat doučování přímo škola pro své žáky. Většinou se však jedná o soukromou úmluvu mezi žákem a učitelem.

Nejčastějšími organizacemi, které se věnují doučování dětí mladšího i staršího školního věku, jsou právě neziskové organizace a tzv. komunity, které jsou dnes nazývány spíše centry s určitým zaměřením (mateřská centra, rodinná centra, kulturní centra). Tématem doučování se zabývají i některé církve působící na území České republiky. Žákům nabízejí bezplatnou pomoc např. v prostorech nízkoprahových zařízení či přímo ve svých školách. Vedle nich samozřejmě existuje již velmi provázaný systém soukromých institucí. Ty však své služby nabízejí pouze za úplatu. Komerčními institucemi se ve své práci nebudu konkrétně zabývat, jelikož jich je velmi mnoho a nejsou dostupné všem dětem. Pro potřeby diplomové práce se přímo zaměřím pouze na neziskové organizace, jelikož přímo souvisejí s projektem Národní knihovny Společně v knihovně.

2.1 Doučování organizované neziskovými organizacemi

Neziskový sektor je obecně nedílnou součástí politického i finančního prostředí každého vyspělého státu. Konkrétně v České republice se můžeme setkat se čtyřmi formami těchto organizací. Pro potřeby této diplomové práce jsou nejdůležitější tzv. obecně prospěšné společnosti, které se zaměřují vedle sociální péče i na podporu ve vzdělávání.⁸ Tyto neziskové organizace se ve většině případů soustředí pouze na konkrétní skupinu žáků. Není tedy možné, aby si žák zvolil svobodným způsobem tento způsob výuky. Organizace si samy vybírají, komu budou pomáhat. Především se soustředí na žáky s SPU, poruchami chování, dále na mentálně či tělesně postižené, na žáky ze sociálně vyloučených lokalit, na žáky s odlišným mateřským jazykem a Romy. Tito žáci potřebují většinou speciální péči, které se jim často ve škole nedostává. Zejména hyperaktivní děti mívají ve škole značné problémy,

⁸ Neziskový sektor: Neziskový sektor v České republice. In: *AHOJ! Česká republika* [online]. [cit. 2016-01-19]. Dostupné z: <http://www.czech.cz/cz/Podnikani/Ekonomicka-fakta/Neziskovy-sektor>

stávají se často problémem pro učitele a nesprávný přístup ze strany pedagogů, ale i rodičů, může situaci ještě více zkomplikovat (Slowík, 2007). Částečně je to i důsledek nevědomosti a nedostatečného odborného vhledu do této problematiky (Munden, 2002). Jejich jedinou možností se pak stávají tyto organizace, kde s nimi individuálně zkušené lektoři procvičí školní látku nejen v jejich domácím prostředí.

Školský zákon č. 561/2004 Sb. charakterizuje konkrétně sociálně znevýhodněného žáka takto:
"Sociálním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona:

- *rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy,*
- *nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, nebo*
- *postavení azylanta, osoby požívající ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu"*

Pro tyto žáky vybrané organizace vytvářejí speciální programy podpory vzdělávání nejčastěji. Koordinátor programu obvykle osloví školu a poté společně označí žáky, kteří nejvíce potřebují pomoci. Poté již vše záleží na úzké spolupráci rodiny a doučujícího. Vzhledem k předpokladům je tato forma odlišná od standardní výuky svým rozsahem. Lektor se nezaměřuje pouze na žáka jako jedince, ale komplexně zapojuje do programu celou rodinu. Pokud je individuální doučování zavedeno během prvních školních let dítěte, bývá v případě sociálně znevýhodněných dětí velmi účinné (Mají na to! Jak podpořit sociálně znevýhodněné děti na ZŠ, 2013).

2.1.1 Subjekty, které se zabývají doučováním žáků

Problematikou doučování dětí mladšího školního věku se na území České republiky zabývají různé obecně prospěšné společnosti. Organizace, které by nabízely bezplatně doučování i ostatním dětem, zde zatím žádné nejsou. Je to zřejmě dáno tím, že na podporu dětí s určitými potřebami je možné získat cílené dotace a granty např. z EU, MŠMT, MV aj. Většina těchto projektů je soustředěna ve velkých městech. Zde uvádím organizace, které působí se svými programy doučování na území Prahy.

Tabulka č. 1 Organizace na území hl. města Prahy

Název organizace	Obecná charakteristika její činnosti
Barevný svět dětí	Hlavní náplní organizace je především podpora rodiny. Vedle pomoci pěstounům se zabývají i doučováním dětí především s poruchou učení nebo chování, nebo dětí ohrožených ústavní výchovou. Konkrétněji se jejich projekt nazývá Kámoš. Projekt je zacílen na kompletní rodinu, nejen na dítě samotné. Do projektu jsou rodiny zařazeny na doporučení OSPOD a posléze jim je vybrán "Kámoš". Ten spolupracuje i se školou, kde společně s třídní učitelkou pomáhá vypracovat IVP konkrétnímu dítěti. Projekt je stále aktivní.
Člověk v tísní Česká republika	Organizace, která se zabývá mnoha problémy současné společnosti. Jedním z nich je i vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami či odlišným mateřským jazykem. Nabízejí mnoho služeb pro celé rodiny, např. Předškolní kluby, Kluby matek, Podpora vzdělávání v rodinách či Kariérní poradenství. V současné době nemají speciální projekt zacílený přímo na doučování.
META, o. p. s.	Organizace, která se zaměřuje především na pomoc dětem i dospělým s odlišným mateřským jazykem a jejich začlenění do české společnosti. V rámci mnoha aktivit nabízí i doučování. Doučování je určeno pouze pro klienty META, o. p. s. a je možno jej domluvit přes svého klíčového sociálního pracovníka. Doučování je zajišťováno dobrovolníky a je zcela bezplatné.

Nová škola, o. p. s.	Organizace, která se zaměřuje nejen na žáky, ale i na samotné pedagogy a jejich asistenty. Opět se věnuje především dětem se speciálními potřebami a romským dětem. Mezi jejich aktivní projekty, zaměřené na doučování, patří projekt "Rozlety", který dětem ze znevýhodněného prostředí nabízí pravidelné doučování v prostorách Nové školy, o. p. s.
-----------------------------	---

Zdroj: Informace v této tabulce jsou dostupné na webových stránkách jednotlivých organizací (<http://www.barevnysvetdeti.cz/pro-rodiny/lorem-ipsum-dolor-sit-amet-2/>; <http://www.clovekvtsni.cz/cs/socialni-prace/vzdelani-1>; <http://www.meta-ops.cz/doucovani>; <http://www.novaskolaops.cz/projekty/>)

2.2 Doučování organizované komunitními centry

Vedle neziskových organizací na území České republiky pořádají doučování pro žáky mladšího školního věku i tzv. komunitní centra. Dnes se spíše setkáme s označením konkrétního zaměření jednotlivých center, např. centra mateřská, rodinná aj., které navštěvují komunity lidí, kteří mají společné zájmy či problémy, bydlí ve stejném městě, obci aj. Klasické pojetí komunitního centra u nás zastávají především církevní spolky a Armáda spásy. Komunita obecně je termín, který pochází z latinského slova *communitas*, které označuje nějaké lidské společenství, společnost, obec, ale také vlídnost, laskavost i družnost.⁹ Komunitní centra můžeme najít na rozdíl od neziskových organizací i na menších městech či vesnicích. Tím se jejich nabízené služby stávají dostupnějšími. I tato centra pořádají doučování bezplatně za účasti dobrovolníků. V tabulce uvádím příklady nalezených komunitních center po zadání hesla komunitní centrum a doučování do vyhledávače www.google.cz.

⁹ RICHTER, Vít a Jindřich PILAŘ. Komunitní knihovna. In: *Skip* [online]. [cit. 2016-01-19]. Dostupné z: <http://skip.nkp.cz/akeKom.htm#kom>

Tabulka č. 2 **Komunitní centra, která nabízejí doučování**

Město	Název centra
České Budějovice	Komunitní centrum Máj
Praha	Komunitní centrum Černý most
Ostrava	Rodinné a komunitní centrum Chaloupka
Beroun	Farní komunitní centrum
Celá ČR	Armáda spásy

Zdroj: www.google.cz

2.3 Shrnutí

V této kapitole jsem se pokusila přiblížit organizaci doučování institucemi na území České republiky. Konkrétně se jedná o neziskové organizace a komunitní centra. Neziskové organizace se ve větší míře zaměřují na žáky se speciálními potřebami ve vzdělávání, pro které připravují různé projekty. Komunitní centra nabízejí doučování širší skupině žáků bez ohledu na jejich specifika.

3 Důvody vyhledání doučování

Existuje několik hlavních důvodů, proč žáci vyhledají doučování:

- Žák vlivem dlouhodobé nemoci zamešká část školního roku a je pro něj velmi složité probranou látku dohnat S mezerami ve vědomostech může žákovi pomoci právě doučování jednotlivých předmětů. Alternativou posléze je již pouze opakování celého školního roku či odložení klasifikace.
- Pokud žák z důvodu stěhování musí změnit školu a ta upřednostňuje zcela odlišný způsob výuky, doučování může pomoci s přechodem do jiného prostředí a vyhnout se tak případnému opakování ročníku.
- Rodina se může dostat do těžké životní situace, např. rozvod, úmrtí, těžká nemoc aj. a v takovém případě může přechodně nahradit doučování žákovi rodinné zázemí.
- Žák má velmi špatné výsledky a doučování se pro něj stává šancí, jak si zlepšit prospěch. Pokud však rodiče vyhledají pomoc příliš pozdě, je možné, že i tato forma výuky žákovi už nebude stačit (Liese, 2016, str. 2, překlad T. Dufková).

Dá se tedy předpokládat, že doučování vyhledávají převážně neprospívající žáci, kteří mají problémy s aktuálně probíranou látkou ve škole, nejedná se tedy o rozšiřující studium, ale spíše o procvičení konkrétní látky, které žák nerozumí. Dle Průchy je neprospívající žák ten, který je výrazně horší v dané oblasti (v daném předmětu) než jeho spolužáci. "Výzkum TIMSS (*Trends in International Mathematics and Science Study*) 1995 uvádí, že ve třech čtvrtinách ze 41 zúčastněných zemí mají opravdu doučování žáci, kteří mají špatné výsledky ve škole, zejména v matematice" (Höshlová, 2012, str. 10). Tato forma pomoci se pro ně stává možností, jak vše efektivně zvládnout a vylepšit si v první řadě svůj prospěch. Někteří žáci si doučováním chtějí pouze prohloubit dosavadní znalosti, nebo mají pocit, že jejich výsledky nejsou adekvátní. Poslední skupinou žáků jsou ti, kteří potřebují intenzivnější přípravu na přijímací zkoušky na vyšší typ školy. Tato skupina se v posledních letech stává nejpočetnější a rodiče jsou ochotni investovat do vzdělání svých dětí nemalé částky. Tady ovšem nemůžeme soudit míru potřeby doučování, protože se z velké části jedná pouze o iniciativu rodičů.

Existují i situace, kdy doučování již nedává smysl. Mezi tyto okolnosti může patřit špatná doba načasování pro vyhledání doučování. Rodič se rozhodne příliš pozdě pro pomoc svému dítěti touto formou, a to již není schopné překonat velké mezery ve svých vědomostech. Dle

Lieseho i dlouhotrvající doučování je špatnou cestou. Každé doučování by mělo mít určité časové hranice, a pokud žák potřebuje delší intenzivní pomoc se školní látkou, stojí za zvážení úplná změna školního prostředí. (Liese, 2016, str. 2, překlad T. Dufková).

3.1 Doučování z důvodu školní neúspěšnosti

V předchozí části byl uveden jako jeden z důvodů doučování špatný prospěch. Na výsledky má nejpravděpodobněji vliv především školní neúspěšnost. Průcha, Mareš & Walterová (2009, str. 300) charakterizují školní neúspěšnost dvojím způsobem. *"V pojetí tradiční pedagogiky a také laické veřejnosti podprůměrné až nevyhovující výsledky při školním hodnocení vzdělávacích výsledků žáků ("špatné známky"). Z pedagogicko-psychologického a socio-pedagogického hlediska je školní neúspěšnost chápána šířeji: jako selhávání dítěte či adolescenta v podmínkách školního edukačního prostředí nejen špatným prospěchem, ale také vytvářením negativních psychických postojů k vlastnímu učení, k učitelům, ke vzdělávání vůbec."* To může vést až ke strachu ze školy nebo záškoláctví. Podobně chápe školní neúspěšnost i Kolář a Šikulová. Konkrétně vymezují pojem neúspěšný žák takto: *"je to žák, který není schopen (z různých příčin) zvládnout požadavky konkrétní školy (často jen konkrétního učitele) a je tedy oceňován známkami vyšších stupňů (podle klasifikační stupnice, 4 - 5). Neúspěšný žák propadá, opakuje ročník. Většinou také narušuje práci učitele a celkově oslabuje klima třídy."*¹⁰

Školní neúspěšnost můžeme ještě dále rozlišit na dva typy. Trvalejší a celková tzv. absolutní školní neúspěšnost je, když žák neprospívá proto, že nemá dostatečně rozvinutí intelektové schopnosti nutné k úspěšné docházce do běžné školy. Druhým typem je dočasná, přechodná, částečná, dílčí tzv. relativní školní neúspěšnost, kdy žák propadá nebo má špatný prospěch z příčin mimointelektových (např. pro intelektuální pasivitu, pro momentální indispozici), které většinou lze odstranit (Kohoutek, 2009). V obou případech je potřeba zajistit, aby žák dostal šanci si své výsledky včas vylepšit. Jednou z pomocí se může stát i doučování. Vzhledem k rozumové vyspělosti dítěte mladšího školního věku má emocionální stránka v jeho školní práci nezastupitelnou úlohu. K dosažení určité citové rovnováhy je zapotřebí pomoci žákům překonat neúspěch v učení, a to dříve, než se u dítěte začnou vytvářet obranné mechanismy ve formě různých výkyvů chování. Tak jako výukové obtíže se projevují výchovné problémy ve

¹⁰ KOLÁŘ, Zdeněk a Renata ŠIKULOVÁ. *Hodnocení žáků*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005, 157 s. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-0885-X. str. 114

školním neprospěchu žáků. *"Neprospěch ovlivňuje nejen zdravý vývoj osobnosti dítěte, ale snižuje i vyhlídky na jeho společenské uplatnění."*(Kalvodová, 2007, str. 22)

3.1.1 Příčiny školní neúspěšnosti

Příčiny neprospěchu se dají rozdělit do několika skupin podle různých hledisek. Kohoutek (2009) třídí faktory, které ovlivňují školní neúspěšnost takto: Sociálně psychologické faktory školní neúspěšnosti jsou takové nedostatky a závady, které se objevují v rodinném a školním prostředí. Velkou roli hrají především mentální, ale i kulturní, osobnostní a sociální podmínky života ve škole a v rodině, ve které dítě vyrůstá. V této souvislosti Kohoutek uvádí jako jeden z důvodů např. vzdálenost bydliště od školy. Žák, který bydlí příliš daleko má větší absenci. Zajímavé je také tvrzení, že větší roli hraje při rozumovém vývoji dítěte kulturní úroveň a vzdělání matky. Autor předpokládá, že matka věnuje více času dítěti než jeho otec. V poslední řadě Komárek poznamenává důležitost a důslednost domácí přípravy a její kontroly ze strany rodičů. Druhá skupina faktorů, které ovlivňují školní neúspěšnost, jsou biologicko-psychologické. Vliv těchto faktorů je rovněž velmi důležitý. Mezi nejčastější nedostatky autor řadí zpravidla různé vady a poruchy, např. percepčně motorické poruchy, smyslové vady, řečové vady, ale řadí sem i stavy po závažných nemocech aj. Děti psychicky deprivované pracují často pod úrovní svých schopností, ztrácejí zájem o učení, mívají poruchy chování a zaměřují se na získání náhradního uspokojování svých potřeb. Poslední skupina podle Kohoutka jsou intrapsychické příčiny školní neúspěšnosti. Sem autor řadí např. nedostatečný rozvoj zájmu o učení až záporný vztah žáka k učení, nedostatečnou školní motivaci, záporný vztah žáka k učiteli, školskou fobii či intelektuální pasivitu. Ta hrozí zejména nadaným žákům, kteří se občas spokojí pouze s průměrnými až nižšími výsledky i přesto, že jejich kapacita je mnohem vyšší.

Jednoduše můžeme shrnout tyto závěry do dvou skupin, které přímo souvisí s osobností samotného žáka.. Všechny tyto faktory se ale přímo podílejí na vytváření vztahu žáka k učení a ke vzdělání. Velkou roli může hrát i nepřipravenost a nezralost žáka pro povinnou školní docházku. Více nám může říct test tzv. školní zralosti. Průcha, Mareš & Walterová (2009, str. 304) definuje školní zralost *"jako stav dítěte projevující se v takové vývojové úrovni jeho organismu, která mu umožňuje adaptaci na prostředí školy."* V posledních letech se můžeme setkat i s označením "školní připravenost". Dosažení všech předpokladů pro vstup do školy je závislé na mnoha dalších okolnostech a činitelích (Trpišovská, 2004). Do první třídy nastupuje celý jeden "ročník" dětí. Ani učitelka je ve třídě nerozlišuje podle věku tak, aby v první lavici

seděly ty nejmladší, ve druhé o měsíc starší atd. Přitom rozdíl mezi nejmladšími a nejstaršími dětmi ve třídě může činit až celý rok věku, tj. přibližně 15 % vývoje. *"Pouhou věkovou manipulací se tedy na samém začátku školní docházky může dítě i při zcela průměrné inteligenci dostat do tzv. pásma ohrožení či stresu, tj. do pásma výkonnostního podprůměru."* (Matějček, 1994, str. 145).

Specifické poruchy učení, hyperaktivita a poruchy pozornosti

Poruchy učení jsou obecně pokládány za nejčastější druh znevýhodnění, které zařadí dítě do kategorie žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Protože samotné poruchy učení nejsou leckdy přímo spojeny s viditelným znakem např. ve vzhledu nebo v chování a v minulosti byly rozpoznány relativně zřídka, leckdo dodnes pochybuje vůbec o jejich existenci. Dokonce někteří učitelé považují diagnózu poruch učení stále jenom za jakýsi moderní fenomén, který dříve či později může zcela vymizet (Slowík, 2007). Definice SPU přijatá řadou mezinárodních organizací zní takto: *"Specifické poruchy učení jsou poruchou v jednom nebo více psychických procesech nutných k porozumění nebo k užívání řeči, ať mluvené, či psané. Tato porucha se projevuje nedokonalou schopností naslouchat, mluvit, číst, psát, ovládat pravopis nebo počítat. Pojem specifických poruch učení nezahrnuje děti, jejichž výukové obtíže jsou v zásadě důsledkem poruch zraku, sluchu nebo motoriky, opoždění rozumového vývoje, citových poruch nebo málo podnětného prostředí."* (Matějček, 2011, str. 270). Někdy je obtížné rozlišit, zda dílčí deficity jsou důsledkem dalších okolnostních vlivů, např. již zmiňovaného prostředí, nebo se jedná o konkrétní problém samotného žáka. To dokáže posoudit pouze zkušený psycholog. Mezi jednotlivé deficity řadí Slowík (2007) dyslexii, dysgrafii, dyskalkulalii, dysmúzii, dysortografii, dyspinxii a dyspraxii.

Příčiny specifických poruch učení musíme hledat především v dysfunkci centrálního nervového systému dítěte. Slowík (2007) uvádí, že přibližně v polovině případů bývá jako pravděpodobná příčina diagnostikována lehká mozková dysfunkce (LMD). Od termínu "lehké mozkové dysfunkce" se v současné psychologické a psychiatrické praxi postupně upouští. Tento pojem začíná být systematicky nahrazován mezinárodními termíny ADHD¹¹ a ADD¹² (Matějček, 2011). Všechny tři pojmy se víceméně obsahově překrývají. Pokud tyto anglické pojmy přeložíme do češtiny, znamenaly by hyperaktivitu s poruchou pozornosti. Na české odborné scéně se spíše setkáme s označením hyperkinetické poruchy.

¹¹ Attention Deficit Hyperactivity Disorder

¹² Attention Deficit Disorder

"Tyto dysfunkce se v podstatě nedotýkají inteligence, což znamená, že postihují děti v celém rozsahu intelektového spektra. Počet dětí s výraznými sociálními a školními obtížemi na podkladě lehkých mozkových dysfunkcí se střízlivě odhaduje na 3% školní populace." (Matějček, 1994, str. 148).

Slowík (2007) dále ve své publikaci řadí k dílčím deficitům laterality. V této práci nebudu toto téma zařazovat, protože laterality není již v dnešní společnosti příčinou školní neúspěšnosti. V dřívějších dobách docházelo k tzv. přeučování leváků, což mohlo mít za následek různé poruchy a neurotické obtíže, které posléze vedly k problémům ve škole.

Vliv školního prostředí a nedostatek motivace k učení

Velký vliv na školní neúspěšnost může mít i samotné prostředí školy. S tím je spojena např. oblíbenost paní učitelky či mezi spolužáky. Autoři Průcha, Mareš & Walterová (2009, str. 297) definují školu jako *"specifické kulturní prostředí pro učení a setkávání generací, v němž se utváří vztahy a budoucí konfigurace dětí a mládeže v dospělosti. Pokud tedy tyto vznikající vztahy jsou narušeny, může to mít vliv na přístup dítěte ke škole a tedy i učení."*

Velkou roli hraje ve školním prostředí dle Hunterové (1999) především motivace k učení. Tu charakterizuje jako odhodlání žáka chtít se něco či něčemu naučit. Je zřejmé, že pokud látka žáka zaujme, dokáže pak vyvinout větší snahu i úsilí při vlastním objevování. Může se však stát, že učivo bude pro žáky příliš obtížné či naopak jednoduché. To pak vede k velmi rychlé demotivaci. Hunterová dále uvádí, že existuje mnoho faktorů, které působí na motivaci žáka, jenž nemůžeme nijak ovlivnit. U žáka obecně se uplatňují dva základní typy motivace: vnější motivace (především ze strany učitele, ale též spolužáků a zprostředkovaně i rodičů) a vnitřní motivace (žák sám). Je zřejmé, že se tyto dva typy vzájemně prolínají a působí na žáka společně. Vnitřní motivace učení vede žáka samostatně hledat způsoby řešení, uplatnění. Žák si svévolně uvědomuje potřebu vzdělání a s tím jsou spojeny jeho nároky a dílčí úspěchy. Vnější motivace k učení je charakteristická již svým názvem. Žák se v tomto případě neučí z vlastního zájmu, ale pod vlivem vnějších motivačních faktorů. Za vnější motivy k učení považuje Broumová (2011) např. školní známky, odměny a tresty a s nimi související vztah žáka k autoritám (vliv rodičů a učitelů).

Velmi důležitou roli ve školním prostředí hraje také hodnocení. Hodnocení může žáka významně povzbudit, může být pro žáka významným krokem vpřed (jako odměna za příznivý výkon), ale stejně tak, v rukou netaktního učitele, může stejného žáka výrazně "otrávit",

znechutit či znepríjemnit mu práci v některém předmětu. Může se stát, že i negativní hodnocení silně ovlivní vnímání konkrétního učitele, či v horším případě jakoukoli práci ve škole (Kolář, Šikulová, 2005).

Vliv rodinného prostředí

Rodina tvoří nejbližší okolí každého z nás. Právě z tohoto důvodu má na člověka a především jeho osobnost takový vliv. To, v jakém rodinném prostředí se nacházíme, úzce souvisí i s celkovým pohledem na svět.

Odborná literatura uvádí různé definice pojmu rodina. Kraus a Poláčková (2001, str. 91) definují rodinu *"jako institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby. Základem rodiny ve všech dosud známých společnostech je dyadický pár - muž a žena, tj. nějaká forma manželství nebo partnerství."* Výchozím znakem každé rodiny dle autorů je existence nejméně jednoho dítěte bez zřetele na jeho věk. V dnešní době bychom také mohli namítnout, že v některých společnostech se liší pojetí rodiny od té naší klasické. Existují již i homosexuální páry, které vychovávají děti či tzv. polygamie, kdy muž má více než jednu manželku. Ještě v polovině minulého století bylo pro Československo příznačné, že základním článkem společnosti je tzv. manželská rodina. Více komplexněji definuje rodinu Průcha, Mareš & Walterová (2009). Rodinu považují za nejstarší společenskou instituci. Ta plní především funkci socializační, ekonomickou, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. Model rodiny považují autoři za historicky flexibilní, tj. významně se proměňuje v době. Tato definice více vystihuje dnešní model rodiny, který se přizpůsobuje uspěchané době.

Z hlediska průběhu socializačního procesu má zásadní význam, do jaké míry se daří rodině vypořádat s funkcemi, které má plnit. Hovoříme proto o rodině funkční (které přiměřeně plní všechny funkce), afunkční (ve které občas dochází k poruchám plnění jedné či několika funkcí, které ale nenarušují vážněji život rodiny a zásadně negativně neovlivňují vývoj dítěte) a dysfunkční (dochází k vážným poruchám, vnitřnímu rozkladu rodiny, zásadně je narušován socializační proces) (Kraus, Poláčková, 2001).

Jak již bylo řečeno v předchozí části, rodina plní určité funkce. V nejlepším případě jsou tyto úlohy všechny naplňovány alespoň přiměřeně. Důležitým aspektem, který ovlivňuje přístup žáků ke vzdělání je samotné vzdělání rodičů. Výzkumy po roce 1989 potvrzují závislost vzdělání dětí na výchozí rodině. Jak uvádí Höschlová (2012) ve své práci, hraje zde velmi významnou roli socioekonomický status rodiny (dále SES). Děti z rodin s vyšším statusem

dosahují lepších výsledků a zpravidla také vyššího vzdělání než děti z rodin s nižším SES. Je tedy velice pravděpodobné, že děti rodičů s vysokoškolským vzděláním budou více aspirovat na studium na vysoké škole.

Rodinné zázemí je tedy výrazným faktorem ovlivňujícím studijní předpoklady dětí. Čím je vyšší vzdělání rodičů, lepší socioekonomická pozice rodiny, lépe fungující rodina a kulturní předpoklady, tím vyšší jsou ambice a vytyčované cíle samotných dětí (Sandanyová, 2008). To však může samotné vést i k neúspěchu ve škole, jelikož je velmi nebezpečná situace, kdy si rodič promítá své nenaplněné ambice do svého dítěte. To se pak vlivem okolností stává neúspěšným i přesto, že by za jiné situace zcela běžně zvládalo školní látku.

3.2 Shrnutí

V této části práce jsem se snažila vystihnout nejčastější důvody vyhledání doučování. Můžeme jich nalézt několik, ale mezi nejčtenější důvod k vyhledání pomoci ve formě doučování je považován špatný prospěch ve škole. Na výsledky má nejpravděpodobněji vliv především školní neúspěšnost. Tento fakt má samozřejmě mnoho příčin, mezi které můžeme zařadit např. specifické poruchy učení, hyperaktivitu či poruchy pozornosti. Velký význam pro žáka v podpoře ve škole má i prostředí, ve kterém se nachází. Důležitou roli tedy hraje školní prostředí a konkrétně motivace k učení. Dále přispívá i vliv rodinného zázemí, kdy se předpokládá, že rodiče s vyšším vzděláním budou mít na dítě vyšší nároky na vzdělávání.

METODOLOGICKÁ ČÁST

Diplomová práce byla zadána v prosinci 2014. Na základě tohoto zadání jsem začala sbírat informace a data potřebná ke zpracování teoretické části práce. Navštívila jsem knihovnu Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, kde jsem si vypůjčila stěžejní literaturu. Dostupné materiály jsem také vyhledala v Městské knihovně v Praze a v neposlední řadě využila internetové portály www.google.com a www.seznam.cz, kde jsem našla další, nejen české, zdroje využitelné v této práci. Výsledkem bylo zpracování dostupných poznatků o doučování v České republice v teoretické části práce.

Pro zpracování empirické části jsem zvolila po poradě s PhDr. Terezou Krčmářovou, Ph.D. evaluační případovou studii, jež nejlépe vyhovovala požadavkům celého projektu.

Samotný výzkum probíhal v několika zásadních krocích:

1. Seznámení s celkovým pojetím a představami realizátorky celého projektu ještě před jeho oficiálním spuštěním v pobočce Městské knihovny v Bohnicích (Praha 8).
2. Vstup do terénu a zmapování situace přímo v pobočce Městské knihovny v Bohnicích (Praha 8). Hledání konkrétních podnětů k řešení, jejich následná formulace.
3. Pozorování akce z pohledu pozorovatele i přímého účastníka v projektu. Sběr podkladů od aktérů výzkumu (žáci, dobrovolníci, knihovníci).
4. Analýza a interpretace získaných dat. Hledání společného řešení s účastníky projektu. Formulace odpovědí na vyvstálé otázky.
5. Akce
6. Opakované pozorování ze dvou úhlů pohledu (pozorovatel, přímý účastník v projektu).
7. Analýza, shrnutí a následná interpretace výsledků výzkumu (reflexe celého projektu, vize do budoucna, splnění cílů akčního výzkumu, odpověď na otázky).

Metodologie výzkumu

Pro komplexní pozorování projektu jsem zvolila formu evaluační případové studie, která mi umožnila ihned reagovat na konkrétní problémy. Vzhledem tomu, že jsem sama vstupovala do výzkumu nejen jako pozorovatel, doplnila jsem tuto metodu výzkumu ještě o akční výzkum. Akční výzkum je druh pedagogického výzkumu, který má přímo ovlivňovat či

zlepšovat vybranou část vzdělávací praxe.¹³ V tomto případě mi pomohl vyřešit aktuální potřeby žáků, dobrovolníků i knihovníků zapojených do projektu. Obě dvě výzkumné metody se vzájemně prolínají a doplňují.

Projekt jsem sledovala ze dvou hledisek, jelikož do něj vstupovalo několik složek. První hledisko se zabývá celkovou formou projektu a jeho vize do budoucnosti. Ve druhé fázi jsem se zaměřila na konkrétní potřeby žáků a dobrovolníků, kteří navštěvovali Městskou knihovnu v Bohnicích, kde projekt probíhal. Více do hloubky jsem se zaměřila na linii potřeb samotných žáků, protože je mi bližší jako učitelce 1. stupně základní školy. Samozřejmě projekt nabídl nespočet aspektů ke zkoumání. Bylo by zajímavé, věnovat se důkladněji i jednotlivým dobrovolníkům a jejich potřebám v rámci projektu. Ve své práci jsem tyto informace také zohlednila, ale pouze okrajově, jelikož hlavní důraz byl kladen na aktéry - žáky.

Ještě před samotným sledováním projektu v terénu jsem si stanovila jednu hlavní otázku a několik dílčích, na které jsem hledala odpovědi:

Hlavní otázka:

Jak projekt Společně v knihovně funguje v praxi? Jaké jsou jeho zásadní klady a zápory?

Jednotlivé dílčí otázky k projektu:

1. Jaká je efektivita krátkodobého nepravidelného doučování?
2. Je tento projekt opravdu potřebný pro žáky 1. stupně základní školy, budou ho využívat?

Během sledování se pak objevily další dodatečné otázky, které vycházely přímo z konkrétní situace. Odpovědi na tyto otázky jsou zodpovězeny na základě zkušeností přímo z akce v terénu či pomocí odborné literatury. Akční výzkum byl cyklicky opakován každý měsíc od února 2015 do června 2015. Během tohoto zkoumání následně vyvstaly odpovědi na zásadní otázky.

Charakteristika jednotlivých metod sběru primárních údajů

V jednotlivých fázích výzkumu byly použity různé metody a techniky sběru informací tak, aby nejlépe vyhovovaly konkrétní situaci. Jsou uplatněny přístupy kvalitativního výzkumu

¹³ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6. str. 15

(pedagogický deník, pozorování, interview, ohnisková skupina, případová studie) v kombinaci s přístupem kvantitativního výzkumu (dotazník).

Metody kvalitativního výzkumu

Pedagogický deník

Pedagogický deník může mít mnoho podob (volné listy, sešit). Učitel si do něj zpravidla zaznamenává dění ve své praxi.¹⁴ Tuto metodu jsem zvolila především proto, že jsem se sama účastnila projektu nejen jako pozorovatel. Chtěla jsem si zaznamenávat postupy při řešení konkrétních problémů ve výuce.

Rozhovor

Rozhovor je jedna z nejčastěji používaných metod sběru dat v pedagogickém výzkumu. Zpravidla se ho účastní dva až tři respondenti. Zadavatel ústně klade otázky a respondenti odpovídají.¹⁵ Ve své práci jsem volila formu polostrukturovaného rozhovoru, který byl postaven na hlavních stěžejních otázkách. Důvodem této volby byly neúplné informace o projektu na začátku výzkumu. Během záznamu rozhovoru s dotazovanou osobou jsem neměla k dispozici technické zázemí, musela jsem tedy zvolit písemný záznam rozhovoru.

Ohnisková skupina

Ohnisková skupina je velmi podobná metoda sběru dat, jako je skupinový rozhovor. Jediným rozdílem je, že se zvolí pouze téma rozhovoru a vše je založeno na interakcích a skupinové dynamice, která vzniká během diskuze na zvolené téma (Hlad'o, 2011). Tento způsob vedení rozhovoru plně vyhovoval nastalé situaci v knihovně, kdy bylo potřeba řešit problém společně s dobrovolníkem a koordinátorkou projektu.

Pozorování

Pozorování zpravidla probíhá bez přímého kontaktu mezi zúčastněnými. Nedílnou součástí této metody je i to, že pozorovatel aktivně nezasahuje do pozorovaných skutečností.¹⁶ Pro

¹⁴ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Cesty pedagogického výzkumu*. 1. Brno: Paido, 2004, 78 s. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 80-731-5078-6. str.64

¹⁵ HLAĐO, Petr. *Úvod do pedagogického výzkumu pro učitele středních škol* [online]. Brno, 2011 [cit. 2015-12-30]. Dostupné z: <http://www.vychova-vzdelavani.cz/pedagogickyvyzkum.pdf>. Vysokoškolská učebnice. Mendelova univerzita Brno. str.40

¹⁶ KOZEL, Roman. *Moderní marketingový výzkum: nové trendy, kvantitativní a kvalitativní metody a techniky, průběh a organizace, aplikace v praxi, přínosy a možnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, 277 s. Expert (Grada). ISBN 80-247-0966-X. str. 138

potřeby této práce jsem zvolila formu terénního pozorování (přímého), aby vše probíhalo v přirozených podmínkách knihovny. Všichni zúčastnění o mé přítomnosti věděli, tzn. jednalo se o zjevné pozorování.

Případová studie

Speciální metoda, kde je podroben přímému zkoumání jednotlivý případ (např. žák, malá skupina žáků, učitelů, jednotlivá třída, škola). Velkou výhodou této metody je, že jde do hloubky podstaty případu. Případ je detailně popisován a vysvětlován.¹⁷

Metody kvantitativního výzkumu

Dotazník

Smyslem dotazníku je zadávání určitých otázek respondentům. Jejich následné odpovědi slouží pro následnou analýzu požadovaných údajů. Při zadávání dotazníku je důležitý výběr cílové skupiny, tj. pro koho je dotazník určen. Dle způsobu zadání dotazníku můžeme rozlišit několik jejich druhů. Do své práce jsem vybrala tzv. elektronické dotazování, tzv. CAWI (Computer Assisted Web Interviewing), kdy *zjišťujeme informace od respondentů prostřednictvím dotazníků v e-mailech nebo na webových stránkách* (Kozel, 2006.str. 144). Tento způsob dotazování se mi jevil jako nejrychlejší spojení s respondenty. V samotném dotazníku jsem kombinovala různé druhy otázek dle potřeby zjišťování informací.

Předkládaný výzkum splňuje základní znaky evaluační případové studie kombinované s akčním výzkumem v terénu: cílem výzkumu bylo získat konkrétní představy o fungování celého projektu v praxi, výzkumné otázky vyplývají z aktuálních potřeb žáků, celý výzkum se vyvíjí během doby pozorování, výzkumným vzorkem se stávají žáci a dobrovolníci, kteří dochází do knihovny. Nejedná se o reprezentativní vzorek, jelikož se obměňuje. Výsledky výzkumu jsou aktuálně platné, jsou doplněny subjektivními názory, zkušenostmi a tipy na řešení.

V závěru práce uvádím nejvýznamnější výsledky využitelné především v pedagogické praxi. Samotný projekt by mohl být velmi inspirativní pro další knihovny, které hledají cestu, jak přilákat mladší děti ke čtení.

¹⁷ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část DP je rozvržena do dvou subkapitol (4.1 - 4.2). V první subkapitole číslo 4.1 je představení projektu Společně v knihovně a charakteristika pobočky Městské knihovny v Praze - Bohnicích. V další je představen respondentský soubor, na kterém jsem prováděla výzkumná šetření. V následující kapitole číslo 5 je rozfázován vlastní výzkum. V kapitole 5.1 je uvedeno seznámení s projektem Společně v knihovně. V následující části je vstup do terénu rozdělen na jednotlivé měsíce (subkapitoly 5.2.1 - 5.2.4). V každé subkapitole jsou vyhodnoceny výsledky akčního výzkumu po první akci. Následně jsou tato získaná data okomentována a doplněna o návrhy a doporučení směrem ke zlepšení fungování projektu v dalších fázích. V poslední kapitole jsou pak výsledky shrnuty a navržena doporučení pro další podobné projekty.

4 Představení projektu a charakteristika knihovny v Praze - Bohnicích

Pilotní projekt Národní knihovny Společně v knihovně se zaměřoval na úzkou spolupráci Městské knihovny s dobrovolníky, kteří se v jejích prostorách věnovali pomoci se školní přípravou žákům základní školy. Tento ojedinělý projekt mohli navštěvovat všichni žáci základní školy bez ohledu na věk či handicap. Žáci přicházeli do knihovny s různými úlohami, které se snažili vyřešit společně s dobrovolníkem/lektorem. Opět tyto úlohy nebyly nijak omezeny. Jejich společné vyřešení však záviselo na znalostech daného dobrovolníka, který byl žákům v knihovně k dispozici.

Charakteristika knihovny

Pobočka městské knihovny v Praze 8 Bohnicích sídlí v budově kulturního domu Krakov v Těšínské ulici. Je zcela separovaná od okolních částí Prahy a plně ji využívají pouze obyvatelé bohnického sídliště. Má velmi dobrou dostupnost MHD (přímo u knihovny je zastávka autobusu, kterou využívá několik linek spojených na metro C). V blízkosti KD Krakov, kde se knihovna nachází, jsou tři velké základní školy: Mateřská a základní škola Ústavní, Základní škola Glowackého a Základní a mateřská škola Dolákova. V blízkosti je také jedna soukromá základní škola (Příloha č. 2).

Knihovna prošla v letech 2013 - 2014 rozsáhlou rekonstrukcí. Její prostory byly kompletně zmodernizovány a přizpůsobeny dnešním trendům. Pobočka je bezbariérová, takže do ní mají přístup i handicapovaní spoluobčané (Příloha č. 3). Uprostřed knihovny se nachází menší prosklená místnost, která je určena návštěvníkům hudebního oddělení. Mohou ji však využívat i čtenáři, kteří potřebují vyhledat informace na internetu (knihovna má pokrytí wi-fi připojením k internetu a dva stolní počítače). Do tohoto prostoru byl také situován pracovní koutek pro dobrovolníky a děti v rámci projektu Společně v knihovně. Výhodou této lokality byla částečná izolace hluku z okolních částí knihovny.

4.1 Představení výzkumného vzorku

Jak již bylo uvedeno v metodické části práce, během samotného výzkumu bylo využito různých metod šetření. Pro každou metodu byl zvolen jiný respondent, jelikož každá část byla zaměřena na jiný druh informací, které bylo potřeba zjišťovat.

Metoda rozhovoru a její výzkumný vzorek

Rozhovor byl realizován s koordinátory projektu ZJ a MK (Jména jsou záměrně zkrácena z důvodu ochrany osobních údajů) z Nové školy, o.p.s. Jejich výběr byl zcela záměrný, jelikož mi mohli poskytnout dostatečné informace k probíhajícímu projektu.

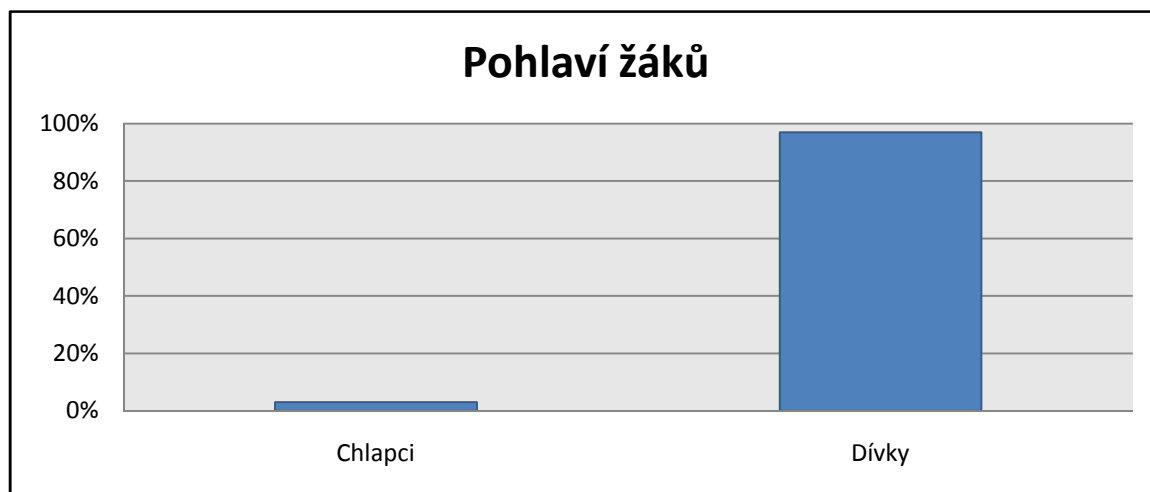
Metoda ohniskové skupiny a její výzkumný vzorek

Metoda ohniskové skupiny se uplatnila při společném setkání realizátorů projektu, dobrovolníků/lektorů a žáků v projektu. Opět jejich výběr byl záměrný, vzhledem k řešenému problému.

Metoda pozorování a její výzkumný vzorek

Tento způsob výzkumného šetření byl nejfrekventovanější, jelikož dával nejvíce prostoru k hledání odpovědí na stanované otázky. Výzkumným vzorkem v tomto případě se stali zaměstnanci knihovny, dobrovolníci a žáci, kteří docházeli do knihovny. Dle poznatků uvedených v Třídní knize projektu bylo pohlaví žáků, kteří navštěvovali knihovnu, rozvrstveno během školního roku 2014/2015 následovně (průměr je 5 žáků/setkání).

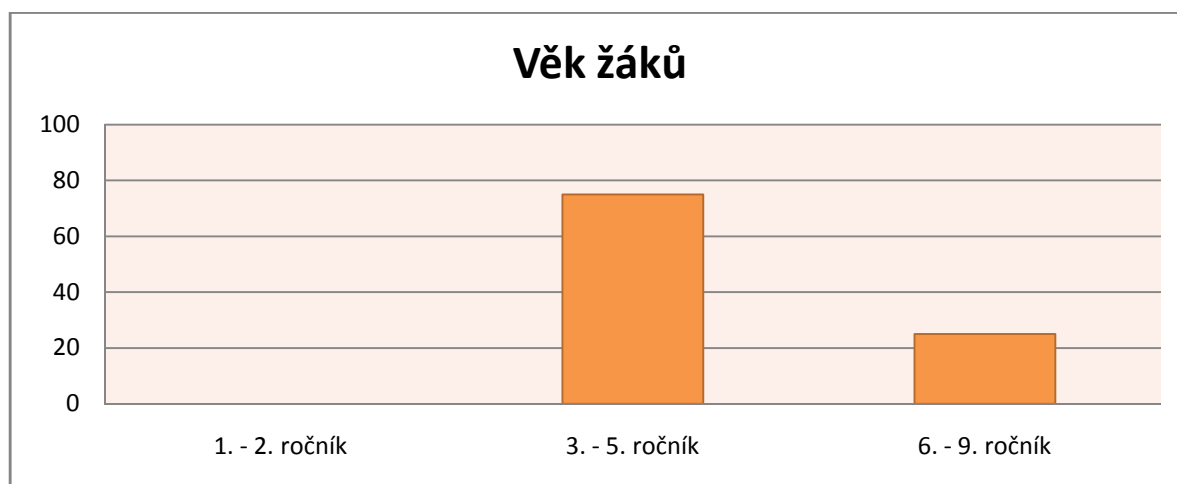
Graf č. 2 **Rozvrstvení pohlaví žáků, kteří během školního roku 2014/2015 navštěvovali projekt Společně v knihovně**

Zdroj: Třídní kniha projektu Společně v knihovně (školní rok 2014/2015).

Další graf ukazuje věkovou strukturu žáků, kteří docházeli do knihovny v minulém školním roce. Je zde patrná velká převaha žáků mladšího školního věku. Úplně nejmladší žáci naopak projekt vůbec nenavštěvovali.

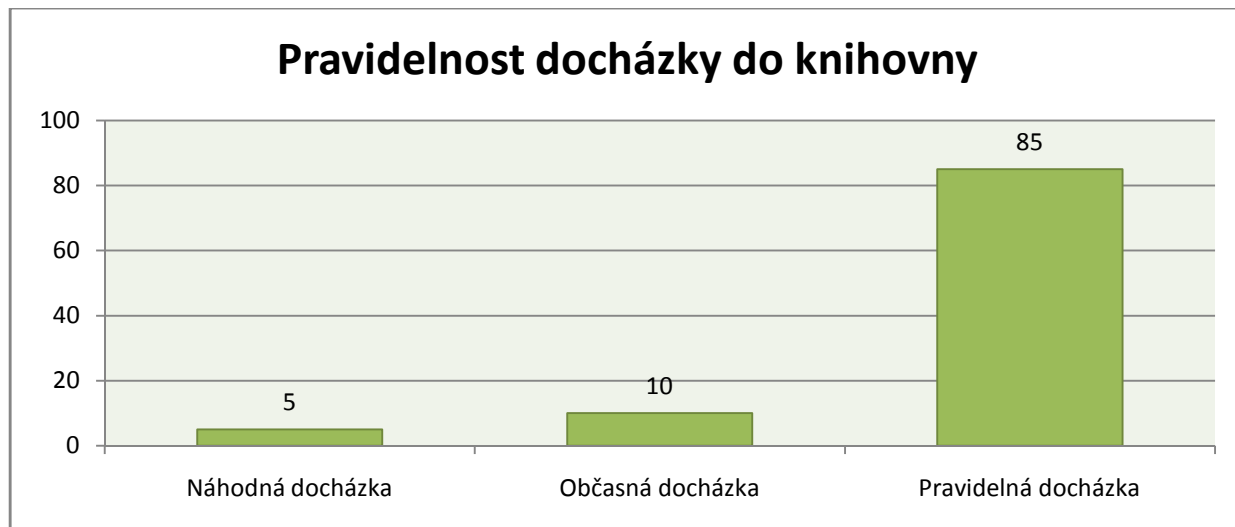
Graf č. 3 **Rozvrstvení věku žáků, kteří během školního roku 2014/2015 navštěvovali projekt Společně v knihovně**

Zdroj: Třídní kniha projektu společně v knihovně (školní rok 2014/2015).

Následující respondentský soubor ukazuje, zda se jednalo o žáky, kteří chodili do knihovny pravidelně nebo pouze nahodile. I přesto, že se projekt zaměřoval spíše na žáky, kteří nebudou docházet pravidelně, převažují ti, co chodili každý týden. Opět se jedná o průměr počtu žáků za školní rok 2014/2015.

Graf č. 4 **Četnost docházky žáků do knihovny ve školním roce 2014/2015 v projektu Společně v knihovně**

Zdroj: Třídní kniha projektu Společně v knihovně (Školní rok 2014/2015)

Metoda pedagogického deníku a její výzkumný vzorek

Metoda zaznamenávání informací do podvojného pedagogického deníku se uplatnila především v akci při přímé pedagogické činnosti. Výzkumným vzorkem se stali žáci, kteří docházeli do knihovny na společná setkání. Jejich výběr nebyl záměrný, ale většinou nahodilý dle uvážení situace.

5 Vlastní výzkum

5.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumné části bylo seznámit se a komplexně zanalyzovat fungování projektu Společně v knihovně v praxi pomocí vhodně zvolených metod. Výzkum se snažil zjistit potřeby jednotlivých účastníků projektu a pokusit se nalézt odpověď na hlavní otázku, stanovenou na jeho začátku, a na dílčí otázky, které se objevily během spuštění projektu v praxi.

5.2 Seznámení s projektem Společně v knihovně

Jak již bylo popsáno výše v kapitole 4.1, projekt Společně v knihovně byl realizován ve školním roce 2014/2015 v pobočce Městské knihovny v Praze 8 - Bohnicích. Já osobně jsem vstoupila do projektu jako pozorovatel a účastník až v lednu 2015 z důvodu zadání diplomové práce v prosinci 2014. V té době již byl pilotní projekt spuštěn dva měsíce, tj. od října 2014.

Ještě než jsem začala sledovat projekt přímo v terénu, využila jsem možnosti osobně se setkat s jeho koordinátorkou ZJ (z důvodu ochrany osobních údajů zde není uvedeno celé jméno), manažerkou vzdělávání Národní knihovny. Pro interview jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor (Příloha č. 4), protože jsem chtěla dát více prostoru pro volnější odpovědi a také jsem předpokládala, že autorka projektu mě více seznámí s celou svou představou o jeho fungování v praxi. Dosavadní informace, které jsem měla k dispozici, byly pouze sesbírané z krátkého článku na webových stránkách Pedagogické fakulty UK v Praze a společného setkání s vedoucí mé diplomové práce. Proto jsem nezvolila pevnou formu celého interview, ale nechala jsem ho částečně otevřené.

Rozhovor jsem si zaznamenávala v průběhu pouze ve formě zkratk, jelikož jsem neměla potřebné technické vybavení pro hlasový záznam. Jeho text je tedy upravený do vět a souvětí. Nové otázky, které vzešly z kontextu rozhovoru, jsou v jeho struktuře označeny jako "dodatečné". Na celý rozhovor jsem měla vymezený čas 120 minut. Rozhovor se odehrával v přátelském duchu.

Text rozhovoru s ZJ z 18. 12. 2014

Vysvětlivky: TD (Tereza Dufková), ZJ (Z důvodu ochrany osobních údajů zde není uvedeno celé jméno.)

TD: Jak celý nápad vznikl?

ZJ: *Nápad propojit Městskou knihovnu v Praze s dobrovolníky, kteří by pomáhali dětem se školní přípravou, vznikl už v roce 2011 v rámci Evropského roku dobrovolných činností na podporu aktivního občanství. Tento projekt byl po záštitou samotného Ministerstva kultury ČR. Účelem Evropského roku bylo především dostat dobrovolnictví do obecného povědomí občanů, jež přispívá k řešení otázek společného zájmu. V tomto duchu byl vytvořen i nově vznikající projekt Národní knihovny. Bohužel vlivem okolností nebyl tento první pokus realizován. V roce 2012 následovalo vydání první Metodiky pro dobrovolnictví. Garantem bylo MŠMT, konkrétně pan Mgr. Michal Urban z odboru pro mládež. Dalším důležitým dokumentem pro budoucí spuštění projektu Společně v knihovně byla Koncepce rozvoje knihoven v letech 2011 - 2015, konkrétně 21. priorita (Příloha č. 5): Intenzivněji využívat dobrovolníky v činnosti knihoven a systém veřejně prospěšných prací. Národní knihovna ustanovila konkrétní pracovní skupiny, které se tímto bodem zabývají. Na počátku roku 2014 již byly připraveny všechny podklady ke spuštění nového projektu. Některé nápady byly převzaty z původní verze z roku 2011 a posléze doplněny o nové informace. Dalším důležitým prvkem projektu se měla stát nevládní nezisková organizace. Jako autorka projektu jsem oslovila organizaci Nová škola o.p.s., která má již dlouholeté zkušenosti s prací s dětmi mladšího školního věku. Koordinátorem projektu je nyní MK z Nové školy o.p.s.*

TD: Je projekt určen pro všechny děti bez ohledu na sociální znevýhodnění?

ZJ: *Záměrem projektu Společně v knihovně je vytvoření komunitního centra po vzoru zahraničních komunitních center. Konkrétně je projekt realizován pro děti mladšího školního věku, které si nevědí rady například s domácím úkolem či referátem, a zajdou si pro odpověď přímo do knihovny. Má zde vzniknout úzká vazba mezi knihovnou a školou. Pro odpověď na své otázky si však mohou přijít i děti z 2. stupně základní školy. Ti však budou plně závislí na znalostních možnostech konkrétního dobrovolníka. Specifikem tohoto projektu je, že je koncipovaný pro všechny děti bez ohledu jejich sociálního vyloučení. Tím se velmi liší od dosud probíhajících projektů, které byly převážně pro konkrétní cílovou skupinu (Romové, cizinci, děti ze sociálně vyloučených lokalit aj.). Některé konkrétní body budou i tak vycházet z již rozběhnutého projektu Nové školy o.p.s. Rozlety, který se zabývá doučováním jako takovým.*

Dodatečná otázka (TD): Jaký je tedy konkrétní cíl celého projektu?

ZJ: *Dílkým cílem nového projektu bude především snaha o vytvoření návyku pravidelné přípravy do školy docházejících dětí. Jedná se však pouze o dobrovolnou docházku, takže musí být zvolena velmi nenásilná forma přístupu ke školním povinnostem ze strany dobrovolníků. Dobrovolníci nesuplují role učitele. Nehodnotí znalosti, pouze motivují k učení různými vhodnými způsoby.*

TD: Jakou roli hraje v projektu knihovna?

ZJ: *Prostředí knihovny má vliv i na druhotný rozvoj čtenářství i posílení vazby mezi knihovnou a dítětem. Dobrovolník využívá maximálně všech možností, které mu knihovna nabízí.*

Dodatečná otázka (TD): Bude mít dobrovolník v knihovně nějakého supervizora?

ZJ: *Knihovna stanoví kontaktního pracovníka, se kterým může dobrovolník komunikovat a řešit nastalé problémy během výuky. Knihovna také vytvoří vhodné prostředí/kout, kde se budou děti pravidelně scházet a budou tak mít klid na vypracování svých úkolů. Skupina však nebude zcela vytržena z dění v knihovně tak, aby měly děti možnost v případě potřeby volného pohybu po celém prostoru knihovny a současně to umožní nenucený dohled knihovníků i veřejnosti.*

TD: Proč se "pilotní" knihovnou stala právě ta v Bohnicích?

ZJ: *S projektem jsem oslovila několik poboček Městské knihovny a pouze v Bohnicích souhlasili se zkušební formou projektu. Velký podíl na tom mohla nést i zkušenost vedoucí knihovny již z podobnými akcemi věnovanými mladším žákům. Jsem ráda, že na projektu spolupracuje právě tato pobočka. Její velkou výhodou je velká prosklená místnost uvnitř knihovny, kde se děti s dobrovolníky budou scházet.*

TD: Jaká je Vaše představa o realizaci celého projektu?

Tato otázka nakonec zůstala nezodpovězená, jelikož jsem byla nucena z časových důvodů posunout rozhovor dál.

Dodatečná otázka (TD): Jak jsou vybírání dobrovolníci pro tento projekt?

ZJ: *Dobrovolníci jsou vybírání na základě rozmístěných inzerátů (Příloha č. 6), kde koordinátor shrnuje předpoklady pro práci s dětmi. Poté následuje ústní pohovor se samotným koordinátorem, který na jeho základě zváží vhodnost uchazeče. Je mu*

nabídnuť k podepsání pracovní dobrovolnická smlouva, která podléhá § 5 zákona č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů. Koordinátor proškolí dobrovolníka v základech dobrovolnické práce a práce s dětmi. Poté je dobrovolník uveden do knihovny, kde ho na první hodině doprovází koordinátor. Vše je mu ukázáno a vysvětleno přímo na místě. Z každé lekce dobrovolník píše následně report do třídní knihy (počet dětí, stáří dětí, probíraná látka aj.).

TD: Vznikne pro dobrovolníky speciální metodika k tomuto projektu?

ZJ: *Dobrovolníci projdou speciálním školením v rámci druhé etapy tohoto projektu. Metodika by měla vzejít přímo z potřeb jednotlivých dobrovolníků zapojených do projektu.*

TD: Je nutné zapojení rodičů do projektu?

ZJ: *Rádi bychom oslovili přímo rodiče např. formou společné besedy o projektu Společně v knihovně. Také jednou z možností je speciální třídní schůzka, na které by rodiče dostali potřebné informace k projektu.*

TD: Jakým způsobem probíhalo oslovení škol sousedících s knihovnou?

ZJ: *Propagace projektu proběhla především mezi samotnými dětmi. Jako garant projektu jsem osobně oslovila okolní školy, které jsem následně požádala o další šíření především na třídních schůzkách mezi rodiči. V knihovně propaguje projekt vylepený plakát (Příloha č. 7). Školy posléze měly odhadnout počet žáků 1. stupně základní školy, kteří by se mohli zapojit do projektu.*

TD: Nabízíte školení pro dobrovolníky k tomuto projektu?

Tato otázka byla již zodpověděna v jiné části rozhovoru (viz otázka: "Vznikne pro dobrovolníky speciální metodika k tomuto projektu?")

TD: Jakým způsobem sledujete úspěšnost/neúspěšnost projektu v praxi?

ZJ: *V tuto chvíli je projekt v pilotní fázi, kde během zkoušky budou vyhledány chyby a nedostatky, které budou následně napraveny tak, aby projekt vyhovoval společné práci dobrovolníka a dítěte.*

Dodatečná otázka (TD): Co plánujete do budoucna?

ZJ: Do budoucna se počítá s rozšířením sítě knihoven v Praze i mimo ni, kde bude samotný projekt probíhat. Již nyní projevíly zájem další pobočky Městské knihovny v Praze. Pro dobrovolníky se chystá víkendové školení, kde budou seznámeni s konkrétními postupy při práci s dětmi mladšího školního věku. Také by měli mít k dispozici komplexně zpracovanou metodiku, do které budou moci nahlédnout, když si s něčím nebudou vědět rady.

Shrnutí

Rozhovor s paní ZJ pro mne byl velmi podnětný a dozvěděla jsem se důležité informace o celém projektu. Tento projekt byl dlouho připravován, než došlo k jeho samotné realizaci v knihovně. Velmi mne oslovilo, že je koncipován pro všechny žáky základní školy bez ohledu na jejich specifické požadavky. Podobné projekty jsou spíše realizované pro děti se speciálními potřebami, jak je uvedeno v kapitole Doučování neziskovými organizacemi. ZJ se také odkazovala v rozhovoru na inspiraci komunitními centry ve světě. U nás komunitní centra také nalezneme a většina z nich nabízí doučování dobrovolníky, jak je uvedeno v kapitole 5. Konkrétně jsme poté mimo rozhovor hovořily o podobných projektech v USA. Tamní obecné knihovny nabízí klasické i on-line doučování. Žák si pomocí internetu vyhledá konkrétního dobrovolníka a zapíše si vyhovující čas do jeho kalendáře. Dobrovolníci jsou přímo k nalezení na stránkách dané knihovny. Vedle rozvrhu jsou u každého dobrovolníka uvedeny předměty, se kterými může žákům poradit (The Seattle Public Library, 2016, překlad T. Dufková). Tato forma pomoci vyžaduje úzkou spolupráci knihovny a dobrovolníků. Některé knihovny či komunitní centra v USA mají velmi vysoké požadavky na jednotlivé dobrovolníky. *"Uchazeči musí dodat nejen výpis z trestního rejstříku, ale i doporučení od dvou osob. Jsou-li přijati, procházejí důkladným výcvikem. Dobrovolníci se s žáky setkávají pravidelně dvakrát týdně v knihovně nebo ve škole. Jejich komunikace s dětmi je upravena velmi přísnými pravidly – například nesmějí dětem kupovat dárky, vycházet s nimi mimo vyhrazené místo, fyzicky se jich dotýkat, konverzovat s nimi na nevhodná témata a podobně. Úloha dobrovolného učitele je podrobně popsána v manuálu, který obdrží každý před zahájením činnosti. Velká péče je věnována tomu, aby si doučovaný a doučující vzájemně vyhovovali. Doučované dítě může dobrovolníka odmítnout a požádat o náhradního. O dobrovolného učitele mohou děti požádat nebo jim ho nabízí učitel v situaci, kdy nedosahují školou stanoveného standardu. O práci dítěte s domácím učitelem jsou pravidelně informováni rodiče žáka. Žákům, kteří nedosahují standardu, je rovněž nabízena účast v*

letním táboře vedeném opět dobrovolnými učiteli."¹⁸ Dle slov paní Ježkové v českém projektu Společně v knihovně neplatí tak tvrdá pravidla pro výběr dobrovolníků. Uchazečem se může stát každý, kdo má zájem pracovat s dětmi ze základní školy.

Možná rizika projektu Společně v knihovně

1. Je možné u dětí vypěstovat návyk pravidelné přípravy do školy bez pravidelné docházky do knihovny? Pokud neplatí žádná pravidla pro všechny zúčastněné v projektu, nebude to spíše vést k nedorozumění?
2. Projekt je jedinečný svou dostupností všem žákům základní školy, jak uvedla autorka projektu v rozhovoru. Opravdu tomu tak je? Mohou tento projekt navštěvovat např. žáci 1. nebo 2. třídy ZŠ bez doprovodu dospělé osoby?

Tyto otázky vyvstaly z rozhovoru s autorkou projektu Společně v knihovně. Odpovědi jsem následně hledala přímo v terénu při návštěvě samotné knihovny.

Dalším důležitým zdrojem informací byl krátký osobní rozhovor s koordinátorem projektu a zástupcem Nové školy o.p.s. MK, který se realizoval po rozhovoru s ZJ. Opět se jednalo o polostrukturovaný rozhovor (Příloha č. 8), kde jsem chtěla dát více prostoru samotnému koordinátorovi projektu. Záznam byl pořízen ve formě psaných zkratk, takže uvedený text je upraven do vět a souvětí dle smyslu. Na celý rozhovor jsme měla vymezený čas 60 minut. Rozhovor se odehrával v přátelském duchu.

Text rozhovoru s MK 7. 1. 2015

Vysvětlivky: TD (Tereza Dufková), MK (z důvodu ochrany osobních údajů záměrně neuvádím celé jméno)

TD: ZJ mne seznámila se základními informacemi o celém projektu. V tuto chvíli v knihovně pracuje s dětmi jedna dobrovolnice, kterou jste vybral z řad uchazečů. Jakou roli tedy hraje Nová škola, o.p.s. v projektu Společně v knihovně?

MK: *ZJ mne oslovila, abych se ujal role koordinátora celého projektu. Mám již mnoho zkušeností s doučováním dětí s různými specifickými potřebami. V tuto chvíli Nová škola*

¹⁸ Komunitní doučování: Zkušenosti ze Spojených států. *Inkluzivní škola.cz: Informační portál zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému* [online]. [cit. 2016-01-02]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/content/komunitni-doucovani>

zprostředkovává pro nový projekt především výběr dobrovolníků a celou realizaci v Městské knihovně v Praze 8 - Bohnicích. Hodně inspirativní pro projekt Společně v knihovně je náš současný podobný projekt Rozlety.

TD: ZJ mne již něco říkala o tomto projektu. Co konkrétně si převzal projekt Národní knihovny z Vašeho projektu Rozlety?

MK: *Projekt Rozlety se soustředí především na skupinové doučování různých předmětů. Dříve ho využívali především Romové, dnes je nahradili cizinci. Nejvíce inspirativní pro projekt Společně v knihovně asi bude práce s dobrovolníky, se kterou mám mnoholeté zkušenosti. Rozlety se liší v tom, že účast dětí na doučování je pravidelná, což v novém projektu Národní knihovny není. Je potřeba dobrovolníkům vysvětlit, že v rámci krátkého doučování nelze zcela obsáhnout školní látku. Spousta dobrovolníků, kteří k nám přicházejí, mají nereálná očekávání a na nás je, abychom jim vysvětlili celou situaci a dále je motivovali ke společné spolupráci.*

TD: Jaká je Vaše představa o budoucnosti celého projektu?

MK: *V tuto chvíli se snažím rozšířit projekt na sociální sítě, abychom získali více dobrovolníků, což je pro budoucnost projektu velmi důležité. A také se plánuje rozšíření i mimo hranice Prahy. V neposlední řadě je třeba vytvořit užší spolupráci s Pedagogickou fakultou UK.*

Dodatečná otázka (TD): Jak by tato spolupráce měla vypadat?

MK: *Konkrétně moje představa je vytvořit tzv. poradnu s metodikem, kam by se dobrovolníci mohli obracet se svými dotazy ohledně výuky.*

Dodatečná otázka (TD): ZJ hovořila o vytvoření písemné metodiky pro tento projekt.

MK: *Dle vlastních zkušeností vím, že většina dobrovolníků tyto metodiky stejně nečte a forma poradny by řešila aktuální problémy přímo z praxe. Odborníci z fakulty by také mohli doporučovat materiály k výuce či odborně supervizorovat celý projekt.*

Shrnutí

Z rozhovoru vyplývá, že Nová škola, o.p.s. vstoupila do projektu především kvůli zajištění dobrovolníků. MK může čerpat především ze svých vlastních zkušeností a dlouholeté tradice projektu Rozlety, který se vedle doučování zabývá i mentoringem či nabízením

volnočasových aktivit. Zajímavý je i nápad se zapojením samotné Pedagogické fakulty UK, která by se mohla v budoucnu podílet na projektu jako supervizor.

5.3 Zjišťování aktuálního stavu

Po rozhovorech s realizátory projektu, kteří mne seznámili s výchozí situací, jsem se vypravila přímo do Městské knihovny v Praze 8. Knihovna v Bohnicích je opravdu separovaná svou lokací od zbytku města, jak jsem již uváděla v předchozí kapitole 4.1. Po krátkém monitorovacím rozhovoru s knihovníky, kteří mi popsali situaci, jsem se dozvěděla, že ji plně využívají pouze obyvatelé této městské části. Velmi mne překvapilo, že někteří knihovníci nebyli zcela informováni o průběhu celého projektu v jejich knihovně. Pouze paní MP (z důvodu ochrany osobních údajů neuvádím celé jméno), zástupkyně vedoucí obvodu, měla přehled o celé situaci, ale dle vyjádření dobrovolnice zde není k dispozici každé setkání.

Jako podnětné se ukázalo pozorování dobrovolníka přímo mezi dětmi a následná diskuze o problémech, které jsou aktuálně k řešení. Knihovnu jsem navštívila vždy dvakrát za měsíc. Část setkání jsem pozorovala dobrovolníka při pedagogické činnosti a část jsem se sama zapojila do výuky jako lektorka. Vlastní postřehy přímo z praxe jsem následně zaznamenala do pedagogického deníku, kde jsem formou podvojného deníku popsala a shrnula své nápady a postřehy pro zlepšení či změnu. Pro pozorování jsem si zvolila osnovu určitých znaků, na co se konkrétně se zaměřit. Vzhledem k zásadním otázkám formulovaných v úvodu praktické části diplomové práce jsem především sledovala interakci dobrovolník/lektor - žák (forma komunikace, obsah dotazů, pravidelnost docházky aj.). Návštěvy knihovny jsou rozděleny dle měsíců. Pozorování je mnohdy doplněno o další metody zkoumání (krátký monitorovací dotazník, krátký monitorovací rozhovor), které jsou v daném měsíci také uvedeny. Otázky, které se objevily během návštěvy, jsem se snažila ihned zodpovědět, jelikož další měsíc jsem již aplikovala nápady pro zlepšení přímo v praxi při návštěvě knihovny.

Společná setkání se konala každý čtvrtek od 14:30 do 16:00 od října 2014. Tento čas byl závazný po celý školní rok. Děti v knihovně měly k dispozici psací stůl a židle. Dobrovolník zase mohl využít uzamykatelnou skříňku, ve které si například přes týden mohl nechávat věci potřebné pro výuku. Knihovna také dobrovolníkům nabídla občas drobné občerstvení (čaj, vodu).

5.3.1 Únor

Pozorování

12. 2. 2015

Setkání začalo přesně ve stanovený čas. Bohužel z důvodu nedostatečné informovanosti přítomných knihovníků chyběla okamžitá reakce na nastalou situaci - nedostatečný počet míst k sezení pro příchozí děti. Ty si musely samy vyhledat prostor i místo pro práci s dobrovolníkem. Tato činnost jim zabrala poměrně hodně času (cca 10 minut). Židle a křesílka, které měly děti k dispozici mnohdy neodpovídaly výškově stolu, u kterého celá skupina pracovala. Také velikost psacího stolu neodpovídala počtu příchozích dětí. V tento den jsem neměla možnost se setkat přímo s vedoucí pobočky, která celý projekt supervizovala ze strany knihovny a řešila dotazy dobrovolníka. Po vyřešení celé záležitosti se již žáci i dobrovolník plně věnovali úkolům a úlohám. Společně s pracovní skupinou byli přítomni v prosklené části i další návštěvníci knihovny. Toto setkání se sešli v knihovně čtyři žáci z různých ročníků s různými úlohami. Lektorka přebíhala od jednoho k druhému a snažila se vyhovět všem. Děti většinou s sebou neměly žádné učebnice ani jiné materiály a jejich formulace problému byla jen velmi povrchní:

Záznam rozhovoru dobrovolníka a žáka (Ž - žák, D - dobrovolník):

Ž: *"Potřebovala bych pomoct s násobením dvojčiferným číslem, nerozumím tomu."*

D: *"A čemu konkrétně nerozumíš?"*

Ž: *"No všemu."*

Dobrovolník tedy musel v tuto chvíli využít vlastní fantazie a vymyslet malý pracovní list, na kterém názorně vysvětlil násobení dvojčiferným číslem. To mu zabralo poměrně dost času a ostatní děti se začaly viditelně nudit.

Pozorování

26. 2. 2015

Druhé setkání v tomto měsíci začalo podobným scénářem jako setkání minulé. Opět se sháněly židle pro příchozí děti, kde se dalo. Lektorka měla na starosti čtyři děti, ty samé, jako na minulém setkání. Bylo zjevné, že některé děti chodí do knihovny právě kvůli dobrovolnici.

Velmi pomohlo, když si tentokrát donesli všichni materiály s úlohami ze školy (učebnice, pracovní sešity, vlastní poznámky). Urychlilo to společnou práci.

Profil dobrovolnice/lektorky

Na začátku projektu až do května v knihovně pracovala s dětmi jedna dobrovolnice. Pro lepší představu a konkretizaci osobnosti lektorky zde uvádím její profil, který dobrovolnice uvedla do předloženého dotazníku (Příloha č. 9).

Věk lektorky je 24 let, má vysokoškolské vzdělání ekonomického směru (absolventka programu Bc. Vysoké školy ekonomické v Praze). K této práci se dostala přes inzerát uvedený na webových stránkách www.dobrovolnik.cz (již popsáno v rozhovoru s ZJ, Příloha č. 4). Jedinou zkušeností práce s dětmi mladšího školního věku bylo občasné doučování mladšího sourozence. Jak dobrovolnice uvedla, konkrétně tuto pozici si vybrala z čistého zájmu o práci s dětmi, která ji, dle jejích slov, velmi baví a naplňuje.

Profil lektorky splňoval základní požadavky uvedené v inzerátu. Výběrové řízení probíhalo osobně s koordinátorem projektu MK, který zhodnotil všechny zkušenosti uchazečky. Doplnující otázkou na koordinátora bylo, proč se nedaří nalézt další dobrovolníky pro tuto práci, neboť ze strany dětí byl enormní zájem se zvyšující se tendencí.

Vlastní postřehy ze setkání v knihovně (únor 2015) - Podvojný pedagogický deník

Další nedílnou součástí návštěv knihovny byl můj vlastní vhled do celé problematiky. Pro poznámky a postřehy jsem si zvolila formu podvojného deníku, který mi umožnil komentovat všechny aktuální problémy, jež jsem identifikovala.

Vedle pasivního pozorování dobrovolnice s dětmi, jsem se také aktivně zapojila do pedagogické činnosti. S touto formou výuky jsem se zde nesetkala poprvé. Mám již mnohaleté zkušenosti s doučováním žáků základní školy. Jediný rozdíl byl, že zde se doučování nekoná v domácím prostředí, což by mohlo mít za následek např. menší koncentraci na úlohy vlivem rozptýlení vedlejšími faktory (hluk, více lidí přítomných v knihovně, cizí neznámé prostředí).

12. 2. 2015 - počet dětí 4 (5. ročník, 4. ročník)

Obsah úloh - anglický jazyk (předložky), matematika (násobení dvojciferným číslem), český jazyk (přídavná jména)

V druhé části setkání v knihovně jsem si přisedla k Michalovi (jméno žáka je změněno z důvodu ochrany osobních údajů) ze 4. ročníku, který byl ten den v knihovně poprvé. Společně jsme procvičovali druhy přídavných jmen.

Tabulka č. 3 Podvojný pedagogický deník únor 2015/1

Specifikace problému - druhy přídavných jmen	Je velmi náročné vymyslet text z hlavy, kde by se daly určovat druhy přídavných jmen. Bohužel knihovna neměla v tuto chvíli k dispozici žádné knížky s procvičováním, nebo možná měla, ale já je ani po 10 minutách hledání nenašla. Knihovníci nebyli příliš vstřícní a nijak mi nepomohli.
"Tomu nerozumím!"	I přes veškerou snahu se stále dokola ozývala stejná věta. Jak lépe namotivovat znučeného žáka k lepším výkonům?
Třídění do sloupečků dle druhů	Velmi nerada třídím slova bez kontextu, ale když má lektor omezené možnosti, nic jiného mu vlastně nezbyvá.
Vzory přídavných jmen	Michal je uměl jen vyjmenovat, ale již ne používat v praxi. Bohužel již nezbyval čas se tomuto problému více věnovat.

Shrnutí

Obrovská improvizace bez studijních materiálů. Velmi to zdržovalo i přesto, že jsem se věnovala pouze jednomu žákovi. Bez vlastních zkušeností z praxe bych na přípravu potřebovala ještě delší čas.

26. 2. 2015 - počet dětí 4 (5. ročník, 4. ročník)

Obsah úloh - anglický jazyk (minulý čas prostý), matematika (testy k přijímacím zkouškám na gymnázium), český jazyk (podstatná jména)

Opět jsem se ve druhé části stala lektorkou přichozích dětí. Aneta (jméno je záměrně změněno), která chodí pravidelně, přichází pouze za 30 minut, jelikož poté odchází na kroužek. Tím se počet ve druhé části setkání snížil na 3 a mohli jsme se tak lépe věnovat všem dětem. Konkrétně jsem se věnovala Michalovi (jméno žáka je z důvodu ochrany osobních údajů změněno), který je dle mého názoru do knihovny posílán z vůle rodičů a nikoli své. To se velmi projevuje na spolupráci.

Tabulka č. 4 Podvojný pedagogický deník únor 2015/2

Domácí úkol z českého jazyka	Michal měl představu, že za něj celý úkol napíše a on si ho pouze odnese vypracovaný domů. Zde nastal zásadní problém, když zjistil, že ho bude vypracovat sám a já mu pouze poradím u věcí, se kterými si nebude jistý. Michal kompletně přestal spolupracovat a očekával, že si tímto způsobem vybojuje vypracování úlohy.
<i>"Tohle jsme se neučili!"</i>	Michal se mne snažil přesvědčit, že úloha v domácím úkolu je z látky, kterou nikdy před tím neviděl. Po dlouhém přemlouvání úkol nakonec společně se mnou vypracoval. Bylo to velmi náročné, musím přiznat.
Má tohle smysl?	Položila jsem si na konci setkání tuto zásadní otázku. Má vůbec smysl, aby do knihovny docházely děti, které sem evidentně chodit nechtějí? Kdo vlastně rozhoduje o volném čase dětí mladšího školního věku? Jsou to opravdu ony samy nebo jejich rodiče?

Shrnutí

Setkání probíhalo velmi podobně jako to minulé. Objevila se velmi zásadní otázka, na kterou je potřeba hledat odpověď.

Postřehy dobrovolnice/lektorky ze setkání v únoru

Velmi podnětné byly vlastní postřehy samotné dobrovolnice z jednotlivých setkání. Uvádím je zde z toho důvodu, že se daly využít jako opěrné body pro další fáze projektu. Své poznámky a podněty dobrovolnice vkládala do elektronické Třídní knihy, která byla zřízena právě z tohoto důvodu (Příloha č. 10).

Jméno: Dobrovolnice (Z ochranných důvodů neuvádím jméno dobrovolnice.)

Datum: 12. 2. 2015

Hodnocení lekce (škála hodnocení 1 -5): 3

Poznámka k lekci: *"Děti začíná být fakt dost a v jednom se to těžko stíhá. Připadá mi, že takto se nemůžu dobře věnovat všem. Dnes přišel nový chlapec (4. třída), bude asi chodit pravidelně."*

Datum: 26. 2. 2015

Hodnocení lekce: 2

Poznámka k lekci: *"Vše ok, dalo se to zvládnout"*

Shrnutí

Z poznámek dobrovolnice je patrné, že má obavu z navýšení počtu docházejících dětí. Vzhledem k tomu, že v té době pracovala s dětmi pouze ona, byla její poznámka oprávněná. Já jako lektorka jsem docházela do knihovny pouze dvakrát měsíčně, ve zbylém čase se dětem věnovala pouze ona. Při pozorování bylo znát, že se chce dětem maximálně věnovat, ale jejich vyšší počet jí to bohužel neumožňoval. V krátkém monitorovacím rozhovoru po společném setkání dobrovolnice uvedla, že by jí velmi pomohl další dobrovolník, který by ji mohl zastoupit i v případě nemoci. Další podnět, na který dobrovolnice upozornila, byl, že by jí velmi pomohla možnost přípravy na každé společné setkání.

Z těchto postřehů dobrovolnice následně vzešly další otázky, na které bylo potřeba hledat odpovědi, aby se mohl projekt posunout dál: Jaký počet dětí na jednoho dobrovolníka by byl nejlepší? Jak děti reagují na pauzy, ve kterých se dobrovolník věnuje někomu jinému? Je možné se připravit na setkání, když předem nevíme, s čím děti do knihovny přijdou?

Souhrn všech nových otázek a hledání odpovědí

Během únorových setkání v knihovně se objevily nové otázky k projektu. Zde je jejich souhrn ze všech částí setkání v knihovně v únoru 2015:

1. Jak lépe motivovat dítě, které setkání v knihovně nebaví?
2. Má smysl, aby to knihovny docházely děti, které tam evidentně chodit nechtějí?
3. Kdo rozhoduje o volném čase dětí mladšího školního věku? Jsou to opravdu ony samy nebo jejich rodiče?
4. Jaký počet dětí na jednoho dobrovolníka by byl nejvhodnější?
5. Jak děti reagují na pauzy, ve kterých se dobrovolník věnuje někomu jinému?
6. Je možné se připravit na setkání, když předem nevíme, s čím vlastně děti do knihovny přijdou?

Vedle těchto otázek se knihovně objevily i další problémy, které značně ovlivnily fungování celého projektu v praxi. Mezi ty nejzávažnější bych uvedla především:

- Nedostatečný počet míst k sezení či jejich nevyhovující výška vzhledem k psací ploše
- Neinformovanost některých zaměstnanců knihovny v Praze 8 - Bohnicích o právě probíhajícím projektu Společně v knihovně

Odpovědi na jednotlivé otázky

Jak lépe motivovat dítě, které setkání v knihovně nebaví?

Projekt Společně v knihovně byl koncipován především pro žáky, kteří chtějí do knihovny chodit a chtějí poradit. Realizátorka ZJ si velmi zakládala na dobrovolnosti celého projektu. Nebylo však možné vyloučit žáky, které do knihovny posílali rodiče, a tedy se nejednalo o jejich spontánní rozhodnutí. Jak je uvedeno v kapitole 2.5.2, je důležité, aby žáka látka zaujala. Samozřejmě existují i faktory, které nemůžeme nijak ovlivnit, jak uvádí Hunterová (1999). Pro práci s takto "naladěnými" dětmi je tedy nezbytně nutné hledat způsoby, kterými odstranit negativní postoj k návštěvám knihovny. Jedna z takových možností by mohl být společný rozhovor. Ten však předpokládá, že dítě má ve svém lektorovi důvěru a chce se mu

svěřit. Další možností by mohl být i rozhovor se samotnými rodiči. Bohužel většina dětí docházela do knihovny sama, takže dobrovolník neměl možnost se s nimi po celou dobu projektu osobně setkat, musel by je tedy pozvat do knihovny. Velmi mne zaujaly podněty, které ve své knize uvádí Fischer (2011), jenž mají podpořit úsilí jedinců i celé skupiny o úspěch v učení. Body, které autor navrhl, by se také daly využít v této situaci.

Tabulka č. 5 **Zdroj pozitivního prožívání dle Fischera (2011, str. 172)**

Loajalita	Pěstování pocitu sounáležitosti se společenstvím, projevování loajality k jeho jednotlivým členům a vyjadřování důvěry ve schopnost myslet a učit se
Důvěra	Zapojování členů do rozhodování a přisuzování určité míry zodpovědnosti za výsledky učení každému z nich
Podpora	Nabízení pomoci a povzbuzení v učení, péče o růst a učení jednotlivců
Dynamičnost	Vynakládání sil a nadšení při sledování cílů, podpora morálky při střetávání s překážkami a nároky na učení
Nároky	Stanovení cílů; jasné vyjádření, co se předpokládá, nač se spoléhá a jaké mají být výsledky učení
Komunikace	Informace o úspěších a neúspěších a vzájemné propojení společně sdíleným poznáním

Má smysl, aby do knihovny docházely děti, které tam evidentně chodit nechtějí?

Tato otázka navazuje na otázku předchozí. Projekt, jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, je založen na dobrovolnosti. Pokud tedy žák nechce, ale MUSÍ, je tedy na místě tuto situaci řešit zřejmě přímo s rodiči. Zkušenost byla taková, že dotyčný žák akorát rušil ostatní a čekal, až si odsedí svou povinnou hodinu v knihovně. Možná by pro něj bylo více přínosné, kdyby si vybral nějakou knížku a věnoval se jiným svým zálibám.

Kdo rozhoduje o volném čase dětí mladšího školního věku? Jsou to opravdu ony samy nebo jejich rodiče?

U mladších žáků by se dalo předpokládat, že si z větší části nemohou svévolně rozhodovat o náplni svého volného času. Jak uvádí Hájek (2004) ve své knize, tak rodina samozřejmě hraje velkou roli ve výběru náplně volného času. Autor také podotýká, že se mnohdy ve volbě konkrétního kroužku mohou projevit nenaplněná přání rodičů nebo jejich ctižádost. To může vést i k demotivaci dítěte, jelikož mohlo mít např. jiné představy o svých zájmech. Ve výzkumu uvedeném v publikaci Bocana (2012) je zřejmé, že více než rodiče si výběr volnočasové aktivity řídí samy děti. Konkrétně chodí tam, kde je to baví, a kde se mohou dozvědět něco nového. Můžeme tedy konstatovat, že většina dětí, které docházela do knihovny, tak činila ze své vlastní vůle a mají možnost se samy rozhodnout.

Jaký počet dětí na jednoho dobrovolníka by byl nejvhodnější?

Výuka v knihovně probíhala formou skupinového doučování. Jak je uvedeno v kapitole 1.4.2., odborníci se shodují, že nejvhodnější počet žáků ve skupině je 3 -5. To by však mohlo platit za předpokladu, že máme před sebou homogenní skupinu, která má stejné nároky. V našem případě jde o heterogenní skupinu, kde každý potřebuje individuální přístup. Konkrétní rozdíly mezi skupinami jsou uvedeny v kapitole 4.

Více se touto otázkou zabývaly neziskové organizace, které organizují doučování s několikaletou tradicí. Z jejich zkušeností vyplývá, že nejlépe se pracuje dobrovolníkovi při maximálním počtu tří dětí s tím, že skupina o šesti dětech má k dispozici dva dobrovolníky.¹⁹

Jak děti reagují na pauzy, ve kterých se dobrovolník věnuje někomu jinému?

Tato otázka vzešla přímo z pozorování výuky v knihovně. Děti v čase, kdy se dobrovolnice intenzivně věnovala někomu jinému než jím samotným, pracovaly na svých úlohách bez její pomoci. Dobrovolnice zvolila velmi dobrou strategii výuky tak, aby všichni byli plně zaměstnaní a ona je pouze obcházela s otázkami na konkrétní pomoc. Přesto některým dětem nevyhovovalo, že nejsou stále středem pozornosti. Reagovaly pak tím, že překřikovaly samotnou dobrovolnici, když vysvětlovala úlohy někomu jinému.

¹⁹ KLINGEROVÁ, Petra. *Metodika programu - podpora vzdělávání* [online]. Praha: Člověk v tísni, 2012, 87 s. [cit. 2016-01-09]. ISBN 978-80-87456-27-9. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/..1386673919-metodika%20podpory%20v..>

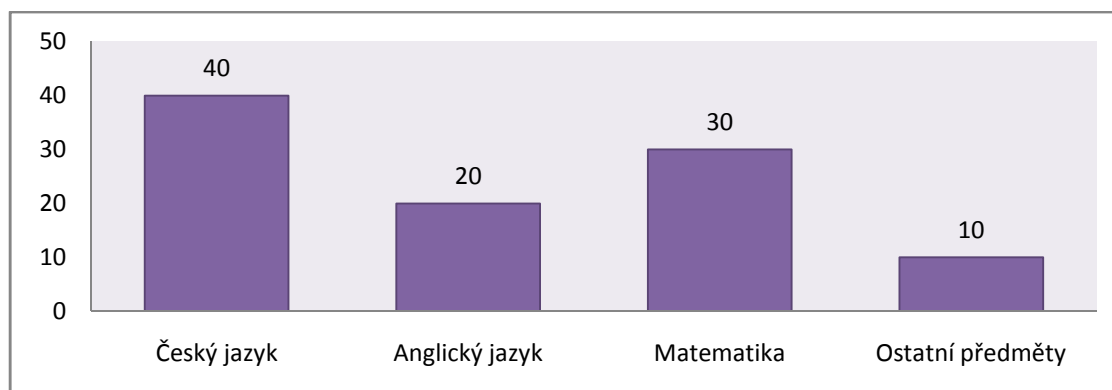
Je možné se připravit na setkání, když předem nevíme, s čím vlastně děti do knihovny přijdou?

S touto otázkou přišla dobrovolnice při krátkém monitorovacím rozhovoru na konci druhého společného setkání. Mne samotné přijde tato otázka jako jedna z nejzajímavějších, jelikož ze své vlastní praxe vím, že vést výuku bez příprav je velmi náročné a komplikované. I individuální doučování s jedním žákem potřebuje alespoň minimální přípravu např. ve formě nakopírovaných materiálů či přípravy učebnic. Jak již bylo popsáno výše, děti si do knihovny většinou žádné osobní materiály nenosily a bylo tak plně na lektorce, jak celou situaci vyřeší. Co by mohlo například v tomto případě pomoci:

- Komplexně vybavená knihovna učebními materiály alespoň 1. stupně ZŠ, aby dobrovolník mohl vždy nahlédnout do učebnice daného ročníku. Většina učebnic nabízí stejně probíranou látku. Pokud by dítě mělo specifické požadavky, musí si donést vlastní materiály (např. Matematika FRAUS, učebnice anglického jazyka aj.)
- Dostupný PC s internetem, kam se může nejen dobrovolník ale i dítě podívat a vyhledat okamžitě potřebnou informaci. Většina poboček Městské knihovny je již dnes vybavena i wi-fi připojením k internetu. Pobočka v Bohnicích tuto službu nabízí. Pokud by dítě mělo zájem, může využít vlastní PC a informace vyhledávat s připojením na místní wi-fi síť.
- Požádat všechny děti, které docházejí do knihovny, aby byly vždy vybaveny učebními materiály (učebnice, pracovní sešit). Tento požadavek by mohl být specifikován již na letáku v knihovně.

Dle informací v třídní knize projektu Společně v knihovně se nejvíce děti dotazovaly na úlohy z českého jazyka, matematiky a z anglického jazyka. Detailnější rozpis je uveden v grafu č. 5. Z těchto informací mohla také lektorka čerpat při své přípravě na doučování v dalších měsících.

Graf č. 5 **Přehled předmětů, které se řešily v únoru nejčastěji**

Zdroj: Třídnice projektu Společně v knihovně (Školní rok 2014/2015) a vlastní poznatky

Návrhy řešení problémů

Tato řešení nastalých problémů souvisejících s prostorem v knihovně jsou pouze mým návrhem dle vlastního uvážení celé situace:

- Městská knihovna v Bohnicích by mohla již dopředu zajistit dobrovolníkovi a celé jeho pracovní skupině dostatečný počet míst k sezení i adekvátně velkou pracovní plochu (stůl, stoly). Pokud by se stalo, že i přesto dojde do knihovny více dětí, knihovník by měl být již dopředu informován, jak tuto situaci rychle vyřešit.
- Všichni zaměstnanci bohnické knihovny by měli být krátce seznámeni s celým projektem Společně v knihovně. Každé setkání by měl být dobrovolníkovi k dispozici knihovník, na kterého by se mohl obrátit s případnými požadavky či dotazy.
- Řešení s výškově nastavitelnými židlemi není možné, jelikož knihovna nemá k dispozici standardizované stoly a židle pro žáky základní školy. Někde mají čtenáři k dispozici pohodlná křesílka jinde zase klasické židle. Není tedy v silách knihovny vše sjednotit, aby to vyhovovalo především dobrým hygienickým podmínkám při psaní dětí mladšího školního věku.

Shrnutí

Odpovědi na jednotlivé otázky, které se objevily během měsíce února, nabídly nové pohledy na nastalé problémy. Některá řešení situace se dala ihned aplikovat v praxi bez delších odkladů tak, aby projekt dál fungoval ke spokojenosti všech zúčastněných.

5.3.2 Březen

Vlastní postřehy ze setkání v knihovně (březen 2015) - Podvojný pedagogický deník

5. 3. 2015 - počet dětí 7! (5. ročník, 4. ročník, 7. ročník, 8. ročník)

Obsah úloh - anglický jazyk (přijímací zkoušky), matematika (písemné dělení) český jazyk (podstatná jména, velká písmena), německý jazyk (slovíčka)

V tento den jsem byla v knihovně pouze já a dorazilo 7! dětí. Musím tento počet zdůraznit, jelikož jsem nestíhala vůbec nic. Nedokázala jsem se plně věnovat všem příchozím dětem.

Tabulka č. 6 Podvojný pedagogický deník březen 2015

Anglický jazyk - velmi náročné úlohy	Řešení úloh z anglického jazyka pro mne byla trochu procházka "španělskou vesnicí", jelikož jsem si musela připomenout spoustu věcí z anglické gramatiky. Chudinka Aneta si v podstatě musela vystačit sama.
Ještě že neučím na druhém stupni	Dnes dorazili i žáci z druhého stupně a chtěli po mne poradit s psaním velkých písmen. Hrozně jsem jim chtěla pomoci, ale potřebovala jsem rychle nějakou učebnici, text, který bych využila k procvičení. Kde nic, tu nic. Nakonec jsem vymyslela něco z hlavy a koukali na mne velmi nejistě. Se slovíčky z německého jazyka to raději rychle vzdali i přesto, že jsem měla snahu jim poradit. Musím přiznat, že jsem z nich byla velmi nervózní.
Bylo toho na mne příliš	Absolutně jsem nevěděla komu se mám více věnovat. Každému jsem se snažila vymyslet nějaké úlohy na látku, se kterou potřebovali poradit, ale i přes všechnu snahu to prostě nešlo skloubit dohromady!

Shrnutí

Celé setkání jsem se neposadila ani na krátkou minutu, tj. 1,5 hodiny čistého času jsem pobíhala od stolu ke stolu. Naštěstí organizace prostoru proběhla tentokrát dobře, což mi velmi ušetřilo čas a nemusela jsem ještě hledat židle po knihovně. Neměla jsem z celé lekce vůbec dobrý pocit, jelikož jsem se vlastně nemohla věnovat nikomu intenzivněji. Největší problémy mi dělala látka z druhého stupně, kterou bylo bez předchozí přípravy i přes mé znalosti velmi těžké v omezeném čase vysvětlit. Také jsem viděla problém ve své jazykové vybavenosti. Ovládám oba světové jazyky, ale v tu chvíli jsem nedokázala bez příprav nikomu plnohodnotně poradit. Zhodnotila bych to jako velmi náročnou zkoušku pro jednoho dobrovolníka. Pokud bych měla k dispozici i malinké přípravy či počítač, určitě by se mi pracovalo s tak početnou skupinou mnohem lépe. Také musím konstatovat, že při tak vysokém počtu dětí jsem neměla absolutně šanci jít hledat nějaké potřebné učební materiály do různých částí knihovny.

Pro příště bych zkusila navrhnout vzájemnou kooperaci mezi staršími dětmi a mladšími dětmi. Mohla by to být jedna z možností, jak zjednodušit práci dobrovolníkovi s větším počtem dětí ve skupině.

Pozorování

12. 3. 2015 - počet dětí 5 (5. ročník, 4. ročník)

Po příchodu lektorky nebyl zcela připraven kout pro děti. Lektorka si musela shánět židle po knihovně, aby mohli všichni pracovat. Vzhledem k velikému zájmu byl jeden chlapec poslán domů s tím, že se má vrátit až za 45 minut, protože by se mu lektorka nemohla z kapacitních důvodů plně věnovat. Příchozí děti neměly žádné učební materiály, takže si lektorka musela vymýšlet úlohy z hlavy. Vlastní materiály měla pouze holčička, která se věnovala přípravě na přijímací zkoušky. Lektorka si od ní materiály kopírovala dopředu a následně připravovala řešení doma.

Žákyně 7. třídy potřebovaly poradit s úlohami na sčítání zlomků. Dobrovolnice se nejprve pokusila nalézt potřebné materiály k této látce v knihovně, ale nebyla úspěšná. Následně si úlohy vymýšlela z hlavy a kontrolovala správnost výpočtu na kalkulačce. Žákyně 6. ročníku měla problémy s anglickým jazykem. Vzhledem k dobré znalosti lektorky tohoto cizího jazyka mohla dívka poradit. Pokud by však jazyk dobře neovládala, musela by žákyni poslat domů kvůli neznalosti. Žák 4. třídy se po odeslání domů vrátil zpět v 15:15 s domácí úlohou z matematiky (převody jednotek hmotnosti). Při své práci byl chlapec nesoustředěný, naschvál

dělal chyby, které posléze opravoval, nespolupracoval s lektorkou a odmítal jakkoli komunikovat.

Shrnutí

Tuto lekci jsem nelektorovala po zkušenosti z lekce minulé. Dorazila jsem o chvíli později a to už byl chlapec poslaný domů pryč. Lektorka se věnovala 4 dětem, z toho jedna dívka šla v 15. hodin domů. Opět se objevily identické problémy z minulých setkání a nové otázky ke konkrétní situaci: Jak prostředí ovlivňuje dítě při práci do školy? Jaké jsou výhody domácího prostředí při přípravě do školy? Může mít hlučnější prostředí negativní vliv na školní přípravu? Co preferují samotné děti. Domov nebo knihovnu? Pokud dítě pošlu domů, jaká je šance, že se vrátí zpět do knihovny?

Postřehy dobrovolnice/lektorky ze setkání v březnu

Neméně důležité jsou i v tomto měsíci poznatky přímo od samotné dobrovolnice. Vzhledem k tomu, že jsem nebyla na všech setkáních, staly se pro mne důležitým zdrojem informací o průběhu celého projektu v tomto měsíci.

Jméno: Dobrovolnice (z ochranných důvodů neuvádím jméno dobrovolnice)

Datum: 12. 3. 2015

Hodnocení lekce (škála hodnocení 1 -5): 3

Poznámka k lekci: *"Přišly dvě nové dívky (7.třída). Dnes jsme žádaly o přinesení dalšího stolu, protože děti už se nevešly, a stůl nakonec nikdo do konce hodiny nepřinesl. Prý byli všichni chlapi na obědě (stůl váží asi 50 kilo). Takže by bylo možná docela fajn, kdyby tam ten stůl mohl být rovnou už na začátku hodiny, abychom se tím nemusely zdržovat. Dále pak mám určité informace od rodičů, že ne všichni knihovníci asi o tomto projektu vědí, protože prý někdy, když se tam děti přijdou ptát, tak na ně koukají, jako na zjevení. Ono je tam těch knihovníků fakt hodně a někteří podle mě opravdu netuší, že se tam něco děje. Další věc je, že v knihovně jsou opět rozdávány letáčky, kde je napsáno, že hodiny vede student pedagogiky. Napadlo mne, že by mohla vzniknout FB skupina, kde by se napsaly třeba určité informace o projektu. Já myslím, že by to bylo docela dobré a taky bych tam mohla psát, kdyby doučko případně odpadlo, protože takhle ty děti nemají šanci se to dozvědět."*

Datum: 19. 3. 2015

Hodnocení lekce: 2

Počet dětí: 5

Poznámka k lekci: *"Dneska to šlo docela dobře, bez přípravy už to však nejde. Snažím se mít pokaždé s sebou alespoň nějaká cvičení, která vím, že děti často chtějí (třeba ta nepravidelná slovesa, příklady z přijímaček na gymnázium apod.). Dále mám trochu obavu z toho, jak to budeme zvládat v knihovně, až bude trochu tepleji. Už dnes je tam za těmi velkými okny pěkné teplo a to máme zataženo a otevřenou větračku. Ale obávám se, že s tím se toho dělat moc nedá... A jako vždy - chybí nám stůl."*

Datum: 26. 3. 2015

Hodnocení lekce: 2

Počet dětí: 3

Poznámka k lekci: *"Pozitivní zpráva - dnes byl připraven stůl :) Děti byly jen 3, takže se to zvládlo dneska v pohodě."*

Shrnutí

Z poznámek k jednotlivým lekcím vyplývá, že největším problémem je materiální zázemí celého projektu. Sama jsem si zkusila, kolik času zabere hledání židlí po knihovně a musím uznat, že minimálně 10 minut to opravdu je. Ty by mohla dobrovolnice věnovat dětem. Zaujal mne nápad s vytvořením profilu projektu na sociální síti, jelikož v tuto chvíli děti nemají žádné zprávy o tom, když doučování odpadá. Dozví se to, až když přijdou do knihovny. To opět nabízí otázku, zda ještě někdy přijdou po této negativní zkušenosti. Také podnět od samotných rodičů považuji za velmi cenný. Rodiče nejsou nijak více zainteresováni do průběhu projektu. Pouze byli informováni ve školách o jeho konání. Fungoval by projekt lépe s větší spoluprací samotných rodičů?

Dobrovolnice se také zmínila, že vlivem okolností byla nucena si vytvořit alespoň drobné přípravy na jednotlivá setkání. Toto vidím jako velmi pozitivní posun, který by mohl vést ke

kvalitnější výuce. Ukázka části souboru příprav, které mi dobrovolnice poskytla je v příloze č. 12 (soubor je velmi obsáhlý a jedná se pouze o vzorek).

Souhrn všech nových otázek a hledání odpovědí

Během březnových setkání v knihovně se objevily nové otázky k projektu. Zde je jejich souhrn ze všech částí setkání v knihovně v březnu 2015:

1. Jak prostředí ovlivňuje dítě při práci do školy?
2. Jaké jsou výhody/nevýhody domácího prostředí při přípravě do školy?
3. Může mít hlučnější prostředí negativní vliv na školní přípravu? Co preferují samotné děti. Domov nebo knihovnu?
4. Pokud dítě pošlu domů, jaká je šance, že se vrátí zpět do knihovny?
5. Fungoval by projekt lépe s větší spoluprací samotných rodičů?

Vedle těchto otázek se knihovně objevily i další problémy, které značně ovlivnily fungování celého projektu v praxi. Mezi ty nejzávažnější bych uvedla především:

- Nedostatečný počet míst k sezení a malý prostor na psaní (opakovaný problém)
- Nedostatečný prostor k výběru vhodné literatury

Odpovědi na jednotlivé otázky a návrhy řešení

Jak prostředí ovlivňuje dítě při práci do školy?

Jaké jsou výhody/nevýhody domácího prostředí při přípravě do školy?

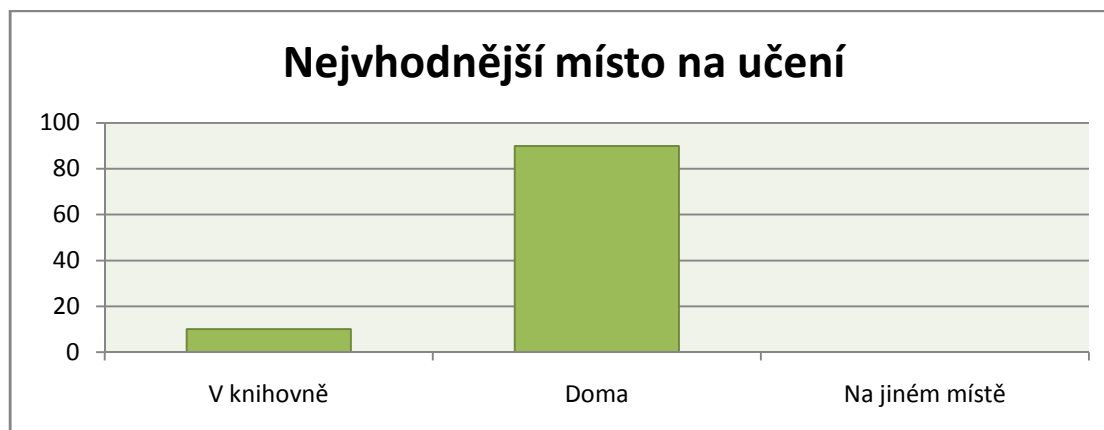
Může mít hlučnější prostředí negativní vliv na školní přípravu? Co preferují samotné děti. Domov nebo knihovnu?

Odpovědi na tyto otázky uvádím v jednom odstavci, jelikož se vzájemně prolínají a doplňují.

Dnes již nikdo nepochybuje o tom, že prostředí, ve kterém se pohybujeme, nás určitým způsobem ovlivňuje. Touto myšlenkou se zabývali již řeční filosofové, jelikož ji považovali za velmi zajímavou (Kraus, Poláčková, 2001). V kapitole věnované školní neúspěšnosti 3.1 také zmiňují především vliv školního a rodinného prostředí na jedince v procesu učení. V tomto případě bychom mohli označit prostředí jako prostředí pracovní. To, jak vyhovuje konkrétně pracovní prostředí knihovny docházejícím dětem, jsem se snažila zjistit pomocí krátkého monitorovacího dotazníku (Příloha č. 13). Dotazník se skládal ze tří okruhů otevřených

otázek: Kdy se učíš? Kde se učíš? Jak se učíš? a jeho cílem bylo především zmapování názorů dětí, jejichž další využití mělo sloužit ke zlepšení fungování celého projektu, např. přizpůsobení času na výuku, zlepšení podmínek pracovního koutku aj. Výsledky zkoumaného vzorku nejsou reprezentativní, jsou využitelné pouze pro potřeby projektu Společně v knihovně, tj. aplikované teď a tady. Výzkumný vzorek čítal 10 dětí.

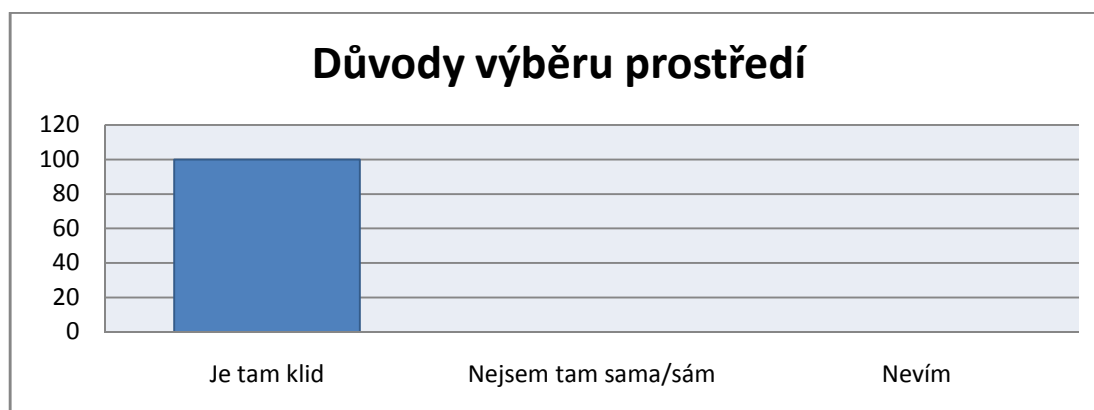
Graf č. 6 **Kde se připravuješ do školy nejraději?**

Zdroj: Vlastní výzkum (Tereza Dufková, 2015)

Z tohoto grafu je patrné, že většina dětí zvolila domácí prostředí, jako nejlepší místo pro přípravu do školy. Pouze 10% dotázaným uvedla, že raději než doma se učí v knihovně.

Graf č. 7 **Proč právě v tomto prostředí?**

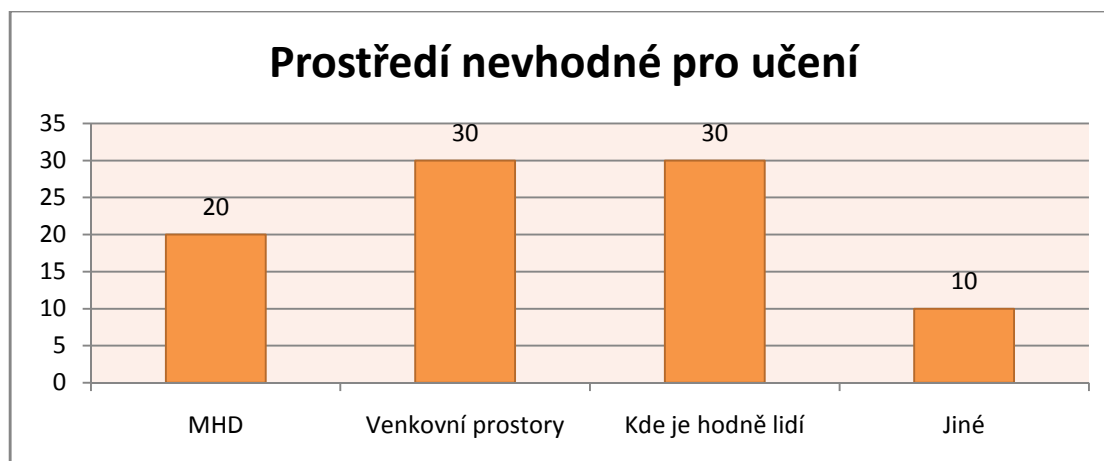
Zdroj: Vlastní výzkum (Tereza Dufková, 2015)

Jednoznačně se nejvíce dětí shodlo, že důvodem výběru domácího prostředí na učení je právě klid. Tento výsledek byl velmi důležitý pro zkvalitnění podmínek pro projekt přímo v knihovně. Na jeho základě byly učiněny zásadní kroky, které především snížily hluk v

prosklené části bohnické pobočky. Konkrétně byli požádáni přímo čtenáři uvnitř atria, aby se ztišili nebo zvolili jinou část knihovny pro rozhovory.

S tímto poznatkem také souvisí i další výsledek, který vypovídá o nevyhovujícím prostředí pro učení z pohledu docházejících dětí.

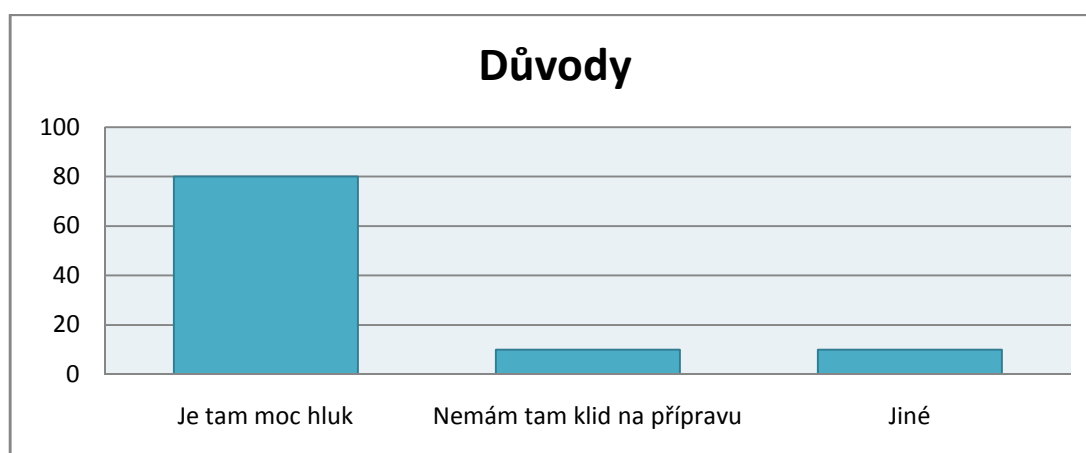
Graf č. 8 Které prostředí Ti naopak vůbec nevyhovuje na přípravu do školy?

Zdroj: Vlastní výzkum (Tereza Dufková, 2015)

V dalším grafu jsou uvedeny důvody, proč zvolily děti právě tyto možnosti.

Graf č. 9 Z jakého důvodu?

Zdroj: Vlastní výzkum (Tereza Dufková, 2015)

Je tedy jasné, že děti dávají přednost tiššímu prostředí bez rušivých prvků. Existují však teorie, které uvádí pravý opak, tj. je lepší se učit např. při poslechu hudby než v úplném tichu. Tato metoda, která to nabízí, se nazývá sugestopedie a využívá se především při výuce

jazyků. Konkrétně doporučuje jako zvukovou kulisu k učení barokní mistry.²⁰ Uvádím ji z toho důvodu, že pracovní koutek se nachází v hudební části knihovny a pokud by se nepodařilo eliminovat příliš velký hluk od ostatních návštěvníků, byla by sugestopedie jednou z možností zastínění ruchu.

Otázka vlivu hluku na přípravu do školy není nikde v literatuře příliš specifikovaná. Obecně se uvádí, že nejvhodnější prostředí je bez ruchů, ale názory vědců se rozcházejí. Například americký vědec Mehta došel k závěru, že není vhodné se učit za úplného ticha. Argumentuje to tím že *"jistý hluk okolního prostředí je důležitým faktorem ovlivňujícím kreativní poznávání a učení. Mírný hluk v pozadí tudíž umožňuje studentům lépe se učit."*²¹ Každý by měl tedy volit takové prostředí, které nejvíce vyhovuje jeho osobnosti.

Pokud žáka pošlu domů, jaká je šance, že se vrátí zpět do knihovny?

Skutečnost, že někoho pošlu domů a naznačím mu, že na něj nemám čas, je velmi demotivující. V našem případě se chlapec vrátil, ale nemohli bychom mu vyčítat, kdyby si to rozmyslel a již nepřišel. Celá tato situace spadá do otázky přístupu lektora k řešení celé situace. V podstatě se snažil všem vyjít vstříc a zhodnotil, že by se všem nemohl věnovat naplno. Může se však stát, že dítě situaci zhodnotí jinak než lektor a bude to brát jako křivdu. Dle mého názoru by bylo vhodnější mít pro tyto situace připravený záložní plán v podobě pracovních listů z každého ročníku ZŠ, které mohu při velkém zaneprázdnění nabídnout dětem. Tím se vyvaruji odmítavému postoji.

Fungoval by projekt lépe s větší spoluprací samotných rodičů?

Projekt byl postaven pouze na spolupráci se samotnými dětmi, jejichž rodiče jsou příliš zaneprázdnění. Otázkou je, jaké by byly nejvhodnější způsoby zapojení rodičů do projektu a zda by to mělo nějaký přínos či zlepšení chodu celého projektu. Zde jsem navrhla několik řešení zapojení rodičů:

- Na začátku projektu pozvat děti i s rodiči na tzv. "otevřenou lekci". Realizátorka projektu by představila projekt a dobrovolníka, který by se dětem věnoval, především jeho odborné znalosti, aby rodiče přesně věděli, s čím lektor jejich dětem může a

²⁰ Tipy, jak se s dětmi učit. In: *Rodiče vítáni* [online]. 2012 [cit. 2016-01-13]. Dostupné z: <http://www.rodicevitani.cz/nezarazene/tipy-jak-se-s-detmi-ucit/>

²¹ MARKOVÁ, Natálie. Vědci radí, jak se snadno učit. In: *Sokolska33cz: Jsme v obraze* [online]. 2014 [cit. 2016-01-13]. Dostupné z: <http://www.sokolska33.cz/studenty-zivot/vedci-radi-jak-se-snadno-ucit/>

nemůže pomoci. Dalším bodem by byly otázky přímo od rodičů a dětí, které by následně bylo potřeba vyhodnotit a zpracovat do fungování projektu.

- Pro děti, které by přišly již v průběhu projektu, by si dobrovolník mohl udělat krátký čas, např. po setkání, na rodiče daného dítěte, kde by mu vše vysvětlil.
- Každé docházející dítě by mohlo dostat tzv. "Poznámniček", kde by dobrovolník sepsal postřehy k dané látce a naopak rodič by informoval dobrovolníka o konkrétních potřebách dítěte.
- Rodič by mohl mít možnost kdykoli přijít na setkání v knihovně a sledovat výukový proces přímo v terénu.

Některá navrhnutá řešení samozřejmě potřebují čas navíc od dobrovolníka i od samotných rodičů a dětí. Společné úsilí by však mohlo pomoci lepšímu vhledu především do potřeb jednotlivých žáků.

Návrhy řešení problému

Jak již bylo uvedeno výše, v knihovně se objevují většinou stejné problémy. Jejich řešení uvádím již v kapitole věnované měsíci únoru. Nově se objevil problém s výběrem vhodné literatury k výuce. Zde je několik mých nápadů, které by mohly vést k vyřešení tohoto podnětu:

- Knihovníci již dopředu zajistí vybrané publikace k látce, která je nejvíce probírána na sezení dle zadání dobrovolníka
- Knihovníci se aktivně budou zapojovat do dění při setkání - potřeby dobrovolníka či přítomných dětí.
- Dobrovolník vyšle samotné dítě vyhledat si potřebnou publikaci. To za pomoci knihovníka rychle najde konkrétní knihu.

Shrnutí

V měsíci březnu se v knihovně objevily vedle nových otázek i stále se opakující situace. Do dalšího měsíce bude potřeba se více zaměřit na konkrétní situace a pokusit se zpracovat na zlepšení nefungujících částí projektu.

5.3.3 Duben

Pozorování

9. 4. 2015

Setkání tentokrát nezačalo včas, ale důvodem nebyl pozdní příchod lektorky, nýbrž organizační problémy v knihovně. Když jsem přišla, neměla jsem si kam sednout. Děti pobíhaly zmateně po knihovně a hledaly židle. Lektorka žádala opakovaně knihovníky, aby ji zapůjčili klíček ke skřínce, kde má uschované materiály k výuce. Po uklidnění situace, kdy jsme s dobrovolnicí posbíraly židle pomalu z celé knihovny, přišla čtenářka, která nárokovala vrácení židle k PC. To už odešla jedna slečna, které se lektorka nemohla vůbec věnovat, takže přišla úplně zbytečně.

K - knihovník

"Židle, které jste vzali, jsou určené pro čtenáře, kteří do knihovny chodí využívat místní počítače."

Takto zakončil knihovník celou záležitost se židlemi. To, že děti nemají kde sedět, ho příliš nezajímalo. Měla jsem z celé situace velmi rozporuplné pocity a hned mne napadla otázka, zda je celý projekt vítaným v bohnické knihovně. V rámci pozorování jsem se nestihla vůbec soustředit na práci dětí, protože celý incident zastínil výuku.

Pozorování

23. 4. 2015

Mezi touto a minulou návštěvou proběhlo ještě jedno setkání. Zkušenosti z 9. dubna jsem odeslala realizátorce projektu s tím, že za těchto podmínek skoro není možné dál v projektu pokračovat.

Setkání začalo včas a bylo vidět, že došlo k mnohým příjemným změnám. Vše bylo připraveno tak, aby se dobrovolnice mohla jen plně věnovat práci s dětmi a nikoli řešit organizační záležitosti. Výuka byla podpořena i dvěma počítači, které měla pracovní skupina k dispozici. K mému překvapení také již nedorazil Michal, kterého do knihovny posílal tatínek.

Vlastní postřehy ze setkání v knihovně (duben 2015) - Podvojný pedagogický deník

23. 4. 2015 - počet dětí 8 (4. ročník, 5. ročník, 7. ročník, 8. ročník)

Obsah úloh - anglický jazyk (oprava testu), matematika (zlomky), vlastivěda, český jazyk (opakování látky)

V druhé části setkání v knihovně jsem využila práce dětí na PC a přisedla si ke slečnám z 5. ročníku. Ty se věnovaly úlohám z českého jazyka, dostupných <http://www.mojecestina.cz/>.

Tabulka č. 7 Podvojný pedagogický deník duben 2015

Shoda podmětu s přísudkem	Dívky měly velké problémy s odůvodněním konkrétních chyb. Je pravda, že některá cvičení byla náročná, takže jsem se jim ani nedivila. Zřejmě by byla vhodnější dlouhodobá průprava, aby si více upevnilly základy této látky.
Super program!	Velmi mne zaujal program, ve kterém si dívky procvičovaly jevy z českého jazyka. Určitě ho využiju v budoucnu ve své praxi ve škole!

Shrnutí

To, že jsme měly k dispozici počítače, nám velmi usnadnilo práci s tak velkým počtem příchodících dětí. Opět jsme neměly s lektorkou po ruce žádné materiály z knihovny. Po skončení setkání jsem se sama vydala mezi regály do dětského oddělení a zjistila, že knihovna toho příliš nenabízí k procvičení látky z daných oborů. Bylo potřeba se zaměřit na jiný způsob hledání materiálů k výuce.

Postřehy dobrovolnice/lektorky ze setkání v dubnu

Vzhledem k tomu, že jsem nebyla přítomna na všech setkání, opět uvádím pohled dobrovolnice. (Zdroj: Třídní kniha projektu Společně v knihovně)

Jméno: Dobrovolnice (z ochranných důvodů neuvádím jméno dobrovolnice)

Datum: 9. 4. 2015

Hodnocení lekce (škála hodnocení 1 -5): 4

Poznámka k lekci: *"Nízké hodnocení lekce nedávám ani tak kvůli dětem a tomu, jak to šlo s nimi, ale kvůli přístupu knihovníků. Stůl zase nebyl připraven, o klíček jsem si musela říkat dvakrát. Neměli jsme židli, tak jsme si ji vzali od PC a dostali jsme v podstatě vyčiněno, že si čtenáři nemají kam sednout, že jim máme říct, když potřebujeme další židli. Ale já prostě když tam mám 5 dětí, tak nemám čas běhat po knihovně a shánět někoho, kdo nám donese židli. Prostě mám pořád pocit, jako bychom je obtěžovali, protože to už přeci nemůže být jen tím, že by nevěděli, co mají dělat."*

Datum: 16. 4. 2015

Hodnocení lekce: 2

Počet dětí: 5

Poznámka k lekci: *"Dnes bylo v knihovně vše připraveno - stůl, židle, internet. Knihovníci se za minule omlouvali. Snad to vydrží. Bohužel lepší známku než 2 nebudu při tomto počtu dětí asi moct dát, dokud nebude další dobrovolník. Když s téměř každým dělám něco jiného, tak prostě není v lidských silách se věnovat na 100% pěti dětem."*

Datum: 23. 4. 2015

Hodnocení lekce: 3

Poznámka k lekci: *"Dneska bylo dětí 8! Kdybychom neměly ty dva počítače a kdyby tam nebyla Terka, která mi pomohla, tak by to absolutně nešlo zvládnout. I tak to bylo dost náročné."*

Shrnutí

Opět se ukázaly poznámky velmi cenným materiálem k zapracování na některých částech fungování projektu. Opakovaně dobrovolnice uvádí velmi vysoký počet dětí, kterým se musí sama věnovat. Tento problém jsme již řešily v měsíci únoru. Po nepříjemném začátku měsíce se pak vše urovnalo a dobrovolnice se mohla již jen věnovat dětem. Také přístup k PC hodnotím jako velký pokrok v celém projektu. Zajímavou otázkou by mohl být výběr vhodných podpůrných programů pro procvičení jednotlivé látky během setkání v knihovně.

Souhrn všech nových otázek a hledání odpovědí

V tomto měsíci se plno otázek opakovalo z předchozích měsíců. Stále se nedaří některé problémy vyřešit přímo za běhu. Mezi nové možnosti projektu bych zařadila využití počítačů k pedagogické činnosti.

Jak efektivně využívat počítač ve výukovém procesu?

Používání různých multimédií ve výuce je dnes již běžná praxe. Než však začneme pracovat s počítačem, je důležité děti nejprve seznámit s bezpečností práce. V tomto případě by bylo možné proškolení udělat krátkým testem, který by byl vytvořený pro všechny věkové kategorie bez rozdílu. Jako vhodnou literaturu mohu doporučit např. publikaci pro děti *Hustej internet* (Příloha č. 14) od Lenky Eckertové (nakl. Petr Prchal. 2014, 199 s.), která seznamuje děti s nástrahy dnešního internetu. Více je možné také dohledat na webových stránkách www.safernet.cz nebo bezpecnyinternet.cz.

Po seznámení s problémy spojenými s internetem a mediálním světem poté můžeme PC využít plně k práci s dětmi. Vhodné jsou tzv. kognitivní technologie. Dle Vaníčka (2004) jsou to takové technologie, které vymýšlí firmy přímo na tělo žákům různého stupně vzdělávací soustavy. Konkrétně existují pro dané předměty. V našem případě však nemůžeme využívat placených softwarů, jelikož je to příliš nákladné. Existují však varianty webových stránek, které také umožňují dětem procvičovat školní látku, a to zcela zdarma.

Zde uvádím pár nápadů na výukové programy, které by se daly využít při práci s dětmi mladšího školního věku (volně dostupné na vyhledávači www.google.com).

- Online cvičení nabízí procvičení látky z českého jazyka a matematiky. Cvičení jsou vhodná pro žáky 1. i 2. stupně základní školy. Matematika nabízí i verzi v anglickém jazyce.

Dostupné na http://www.onlinecviceni.cz/exc/list_sel_topics.php

- Matematika hrou je výukový program vhodný na procvičení násobilky.

Dostupné na <http://matematika.hrou.cz/c/procvicovani-nasobilky>

- Pravopisně.cz je program na procvičení pravopisu pro všechny věkové kategorie. Procvičování je zde formou krátkých testových otázek. Vedle pravopisu zde najdeme i větné rozbory.

Dostupné na <http://pravopisne.cz/category/pravopisna-cviceni/>

Shrnutí

V tomto měsíci se podařil vyřešit zásadní problém s organizací celého projektu. To velmi pozitivně ovlivnilo i přístup dobrovolnice. Novinkou v projektu se stal počítač, který mají děti během setkání v knihovně k dispozici. Je však potřeba ho využívat s uvážením a pouze pro výuku.

5.3.4 Květen a červen

Postřehy za měsíc květen a červen uvádím záměrně do jedné kapitoly, jelikož vlivem již velmi malé účasti dětí na setkáních, jsem neměla k dispozici mnoho informací. V červnu se dokonce setkání rušila z důvodu nepřítomnosti dětí.

V těchto měsících docházela do knihovny pouze Alena (jméno je záměrně změněno z důvodu ochrany osobních údajů). Na základě pozorování a osobního kontaktu jsem měla možnost vypracovat krátkou případovou studii této žákyně, jelikož docházela pravidelně do knihovny každý týden po celou dobu trvání projektu. Nezabývala jsem se tedy otázkami či pedagogickým procesem, ale využila jsem této skutečnosti a věnovala se pouze Aleně a jejím potřebám. Její pohled na fungování projektu a konkrétně její potřeby v projektu pomohou významně ovlivnit jeho další fungování v budoucnu. Z tohoto důvodu jsem vytvořila stručnou kauzaistiku jedné žákyně.

Kauzaistika

Alena - 10 let, 5. ročník základní školy

Charakteristika osobnosti

Aleně je 10 let. Alena působí velmi klidně a rozvážně. Nemí konfliktní. Má občas problém zformulovat konkrétně své potřeby a problémy. Může působit zakřiknutě. Nevyhledává dominantní role v dětském kolektivu.

Alena a škola

Alena v současné době navštěvuje 5. ročník základní školy. Jejím cílem není přejít na osmileté gymnázium. Bude dál pokračovat na 2. stupni v současné základní škole. Její školní výsledky jsou průměrné. Sama se však snaží vyhledávat příležitosti ke zlepšení svých studijních výsledků. Přiznává, že některé předměty jsou jí velmi vzdálené a pro ni neuchopitelné. Ve volném čase je Alena většinou sama doma.

Alena a knihovna

Alena přišla do knihovny s jasným cílem, že ji někdo pomůže se školní látkou a vyplní tak volný čas. Potřebovala poradit s konkrétními úlohami z českého jazyka a občas matematiky. Více se však pravidelně zaměřovala na plnění úkolů z českého jazyka. Dalším důvodem

návštěvy knihovny byla sama dobrovolnice, jejíž přítomnost byla Aleně velmi příjemná. Dobrovolnice se pro ni stala starší kamarádkou.

Alena a český jazyk

Alena docházela pravidelně s úlohami z českého jazyka. Na její výsledky měla velký vliv paní učitelka, kterou Alena neměla příliš "ráda". Dle jejích slov paní učitelka měla příliš vysoké nároky, ale látku řádně nevysvětlila. Konkrétně se nejvíce řešily úkoly spojené se zájmeny, kategoriemi podstatných jmen a shodou podmětu s přísudkem.

Závěr

Při pravidelné docházce do knihovny byly vidět pokroky v řešení úkolů z českého jazyka. Došlo k mírnému zlepšení studijního prospěchu z českého jazyka. Alena se také začala více zajímat o literaturu. Změnila se i náplň jejího volného času, kdy Alena měla možnost ho trávit s kamarády v knihovně a ne sama v bytě.

Celkově můžeme konstatovat, že projekt Společně v knihovně měl velmi pozitivní vliv na Alenu jak z pohledu školního prospěchu, tak i sociálního prostředí.

5.4 Shrnutí projektu a podněty do budoucna

Shrnutí projektu Společně v knihovně jsem rozdělila do několika částí, protože každý zúčastněný měl na projekt jiný pohled. V závěrečné sumarizaci jsem chtěla především vyzdvihnout kladné stránky projektu a vize do budoucnosti.

Shrnutí projektu realizátorkou ZJ

"Za mne: na Bohnicích jsme se učili, co vše se dá dělat špatně:

- *Myslím, že 1 dobrovolník je málo, už raději všude po 2, příp. ještě náhradník.*
- *Nestačí získat pro projekt vedení knihovny, ani vedení obvodu a pobočky, není možné seznámení personálu knihovny nechat na vedení pobočky (vykomunikovat, aby to vedoucí nepovažoval za zasahování do vlastních kompetencí). V Bohnicích jsme se všemi měli schůzku až v květnu, ale dost věcí se tam pro knihovníky vyjasnilo.*
- *Projekt není jen o dobrovolnících, dětech a koordinátorovi dobrovolníků, stejně důležité jsou všichni pracovníci knihovny, kde je projekt realizován (včetně uklízečky), všichni s ním musí být seznámeni a aspoň trochu mu fandit. A brát ho za svůj. To pak dělá prostředí vhodné pro dobrovolníka, který by měl být přijat mezi „domácí“. V nových místech toto nenecháme ujet.*
- *Technické zázemí – hned v počátcích vyjasnit (a zapsat do pravidel) co má být před každou „hodinou“ připraveno pro dobrovolníky a pro děti. A kdo to udělá. Co na místě bude pro děti k dispozici stabilně.*
- *Pravidla v písemné podobě předem ve verzi pro děti (vyvěšena v místě), pro knihovníky, pro dobrovolníky: doděláná na míru v prvních hodinách (s možností úprav a doplňků, jak bude potřeba). Chtěla jsem to už pro bohnický projekt, ale vypadlo to.*
- *Školy. Tady si nejsem jistá. V projektech se školou upřednostňuji užší partnerskou spolupráci, ale toto je o něčem jiném. Nechat na iniciativě samotných dětí, rodičů, se školou spolupracovat pouze v předávání informací o projektu dětem a rodičům? Nebo navázat kontakt s kantorkou, která dítěti/rodičům projekt doporučila, a získat zpětnou vazbu i od ní.*

Projekt neproběhl úplně dle mých původních představ. Myslím, že hodně byl poznamenán nedostatečnou přípravou prostředí (knihovny i škol). Spíše bych ho označila za jakousi sondu, která nám pomůže postavit širší pilotní projekt. Určitě projektu nepomáhá ani to, že všichni v něm fungujeme dobrovolnický, sice ochotně a se zaujetím, ale vždy jen s nějakým naspořeným časem."

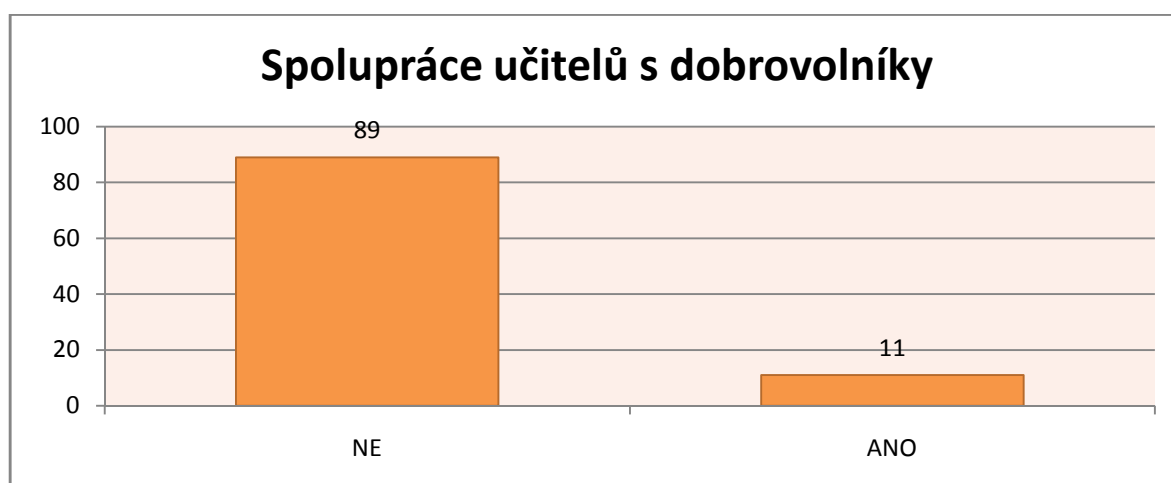
Shrnutí

ZJ ve svém shrnutí především vyjmenovala problémy, které se během pilotní fáze projektu objevovaly. Velmi to poslouží k jejich odstranění v dalších fázích. Mne samotnou zaujal nápad více do projektu angažovat samotné kantory dětí, které přicházejí do knihovny.

Možná spolupráce se školou

Pro zjištění alespoň letmých přístupů učitelů ke spolupráci s knihovnami jsem vypracovala dotazník Projekt Společně v knihovně a jeho spolupráce se školou (Příloha č. 15), který byl k dispozici v online formě na webové stránce www.vyplnto.cz. Možnost zapojit se do výzkumu měli kantoři 1. stupně základní školy od 14. 10. 2015 - 10. 11. 2015. Respondentů, kteří vyplnili tento dotazník, bylo 50 a jednalo se především o učitele z Prahy. Pro zodpovězení konkrétních otázek jsem vybrala z dotazníku vhodné odpovědi.

Graf č. 10 **Byl by pro Vás problém úzce spolupracovat s dobrovolníky v knihovně?**

Zdroj: Vlastní výzkum (Tereza Dufková, 2015)

Z grafu jednoznačně vyplývá, že pro většinu kantorů by spolupráce s dobrovolníky v knihovně nepředstavovala žádnou zátěž. Bylo by tedy možné se v další fázi projektu více zaměřit na užší spolupráci se školou.

Shrnutí projektu dobrovolníkem/lektorem

"Projekt byl pro mne velmi inspirativní. Bohužel v příštím roce nevím, zda se ho budu moct účastnit, jelikož sama budu pracovat na své diplomové práci. Také si neumím představit, že by projekt dál fungoval za těchto podmínek, tj. že bych byla v knihovně sama na všechny děti. Práce s dětmi mne baví, ale chtěla bych, aby projekt měl nějaká pravidla, která by mi usnadnila práci. Nebráním se jakékoli spolupráci se školou, mohla bych klidně třeba jednou týdně zajít do nějaké školy na konzultaci. Nejlepší by však bylo, kdyby se projekt přemístil do nějaké jiné pobočky, kterou bych měla blíž."

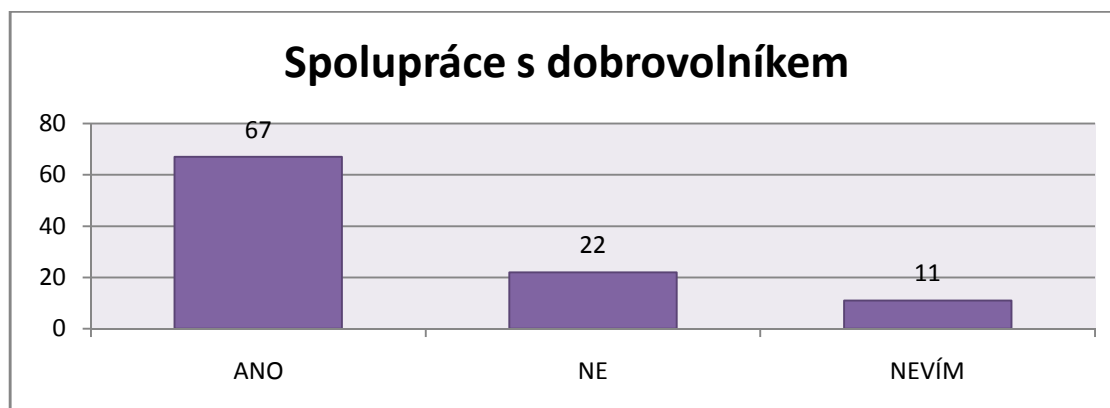
Shrnutí

Dobrovolnice popsala ve svém shrnutí body, které ji v projektu nevyhovovaly. Tyto problémy jsme se snažily odstranit po celou dobu konání projektu, bohužel vlivem všech okolností se je nepodařilo eliminovat. Jedním takovým problémem bylo vyhledání dalšího dobrovolníka, který by se projektu účastnil. Organizace projektu by také měla být více propracovaná, aby se dobrovolník mohl jen plně věnovat dětem.

Možná spolupráce se školou

Tak jako realizátorka i dobrovolnice zmínila ve svém hodnocení projektu možnou spolupráci se školou. Opět jsem využila dotazníku Projekt Společně v knihovně a jeho spolupráce se školou a vybrala výsledky některých vhodných otázek, které se vztahovaly především spolupráce s dobrovolníkem.

Graf č. 11 **Pomohlo by Vám, kdyby dobrovolník pravidelně docházel do školy a informoval Vás o dětech, které by navštěvovaly knihovnu?**

Zdroj: Vlastní výzkum (Tereza Dufková, 2015)

Z výsledku můžeme vyvodit, že většině učitelů by i pomohlo, kdyby dobrovolník za nimi docházel přímo do školy.

Shrnutí projektu knihovníky v Městské knihovně v Bohnicích

"1) Přínos projektu pro doučované: Nejen doučování samotné, ale též mohou poznat, že knihovna je pro ně užitečným prostorem a poznáním, kde a jak mohou sehnat knihy i užitečné informace, potkat zajímavé lidi, navštěvovat přednášky, kurzy apod. 2) Přínos projektu pro knihovnu: Knihovna tímto způsobem může získat nové čtenáře či alespoň budoucí čtenáře, rozšíření povědomí veřejnosti o jiné funkci knihovny než jen jako "místa, kde se půjčují knihy."

Shrnutí

Knihovníci se ve svém hodnocení projektu zaměřili především na přínos projektu pro jejich pobočku. Je to samozřejmě logické. Je tedy pro ně nezbytně nutná dobrá propagace projektu především na školách.

Možná spolupráce se školou

V této souvislosti znovu využiji výsledků ze svého dotazníkového šetření a uvedu zde výsledek návštěvnosti knihovny školními třídami. Tyto návštěvy by se mohly stát z jednou možností, jak děti upozornit na probíhající projekt.

Graf č. 12 Navštěvujete Městskou knihovnu se svou třídou?

Zdroj: Vlastní výzkum (Tereza Dufková, 2015)

Graf jasně dokládá, že většina kantorů dbá na pravidelnou návštěvu knihovny ve svém okolí. To velmi ovlivňuje i postoj žáků k literatuře vůbec.

6 Zobecnění výsledků a návrhy a doporučení pro další projekty

V této části uvádím vlastní pohled a hodnocení celého projektu z pohledu pozorovatele i aktérky. Také zodpovím zásadní otázky, které jsem si položila na začátku výzkumu. Formulované odpovědi se pak mohou dále využít i v podobných projektech postavených na podobným myšlenkách, jako byl projekt Společně v knihovně.

6.1 Shrnutí projektu

Projekt jsem měla možnost sledovat od února 2015 do června 2015. Za tuto dobu se podařilo najít řešení pro mnoho otázek, které se během fungování v praxi objevily. Některé problémy však zůstaly bez relevantního řešení, jelikož k tomu nebyly všechny dostupné informace nebo dobré materiální podmínky. Celkově bych však projekt hodnotila pozitivně, jelikož se ukázalo, že dětem je velice prospěšný. Především ukázal na další způsob zapojení knihovny do výukového procesu nejen jako zdroj informací, ale i jako místo, kam si můžeme přijít pro radu. To hodnotím jako velké plus, které tento ojedinělý projekt nabídl. Také možnost si s někým popovídat vidím jako nezanedbatelný přínos nápadu ZJ. Do další fáze je však potřeba odstranit dílčí nedostatky, na které sama realizátorka upozornila ve svém vlastním hodnocení projektu. Od toho však byla spuštěna tato pilotní verze, aby se vyhledaly nedostatky a posléze odstranily nebo vyřešily. Jako důležité vidím především více propracovat organizaci a pomoc dobrovolníkům se vzdělávacím procesem.

6.2 Odpověď na hlavní otázku výzkumu

Jak projekt Společně v knihovně funguje v praxi? Jaké jsou jeho zásadní klady a zápory?

Projekt byl velmi dlouho připravován, než ho realizátorka spustila v praxi, i přesto ve své zpětné vazbě hodnotí tuto přípravu jako nedostatečnou. Konkrétně jeho realizace byla zpočátku velmi nejistá, jelikož se vše odvíjelo od zapojení konkrétní neziskové organizace. Ta se měla stát supervizorem a posléze i koordinátorem celého projektu v praxi. Po vyřešení počátečních problémů byla vybrána konkrétní pobočka Městské knihovny v Praze. Její výběr také nebyl nejjednodušší, jelikož většina vedoucích poboček byla k projektu skeptická. Nakonec se podařilo projekt umístit do pobočky v Praze 8 - Bohnicích. Pro setkání byl v knihovně vymezen speciální pracovní prostor tak, aby děti i dobrovolník měli při práci klid. Tato lokace se ukázala jako velmi vyhovující, jelikož byla eliminována od vnějších podnětů z

blízkého okolí knihovny. Docházka dětí byla masivní z pohledu práce jednoho dobrovolníka. Za celý školní rok se bohužel nepodařilo přivést do knihovny dalšího nadšence pro práci s dětmi a vše vedla pouze jedna slečna. V některých situacích byla nucena zvolit i velmi razantní způsob odmítnutí pomoci došlých dětí, jelikož nebylo v jejích silách se všem naplno věnovat. Dobrovolnice měla v knihovně k dispozici malé zázemí, kam si mohla během týdne uschovat studijní materiály. Nebylo však možné se předem na jednotlivá setkání připravit, jelikož děti chodily pokaždé s jinými problémy k řešení. Pokud dobrovolník nemohl dorazit, děti se tuto informaci dozvěděly až přímo na místě. Nebylo možné je informovat o této skutečnosti dřív, aby nevážily cestu do knihovny. Tato situace nastala pouze jednou za roční fungování projektu.

S blížícím se koncem školního roku se návštěvnost knihovny ze strany dětí zmenšovala, až nakonec v červnu byla některá setkání úplně zrušena. Nemáme tedy bohužel zpětnou vazbu od dětí, zda se jim např. podařila vylepšit známka z nějakého předmětu díky docházce do knihovny.

Většina dětí, které přišla, se o projektu dozvěděla od rodičů a v průběhu roku pak od svých spolužáků či kamarádů z jiné školy.

Klady projektu Společně v knihovně

- Ojedinělost svým nápadem
- Prostředí knihovny
- Pravidelnost setkání (čtvrtek 14:30 - 16:00) po celou dobu jeho konání
- Rozmanitost pomoci
- Volnost (Nejedná se o povinný kroužek)

Zápory projektu Společně v knihovně

- Organizace
- Materiální zázemí
- Nemožnost konkrétní přípravy
- Omezená dostupnost
- Chybějící dobrovolníci

6.3 Odpovědi na dílčí otázky výzkumu

Odpovědi na jednotlivé dílčí otázky výzkumu se tvořily během celého průběhu projektu. Zde uvádím odpovědi na základě nasbíraných zkušeností přímo v praxi.

Jaká je efektivita krátkodobého nepravidelného doučování?

Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, projekt Společně v knihovně měl být především pro děti, které přijdou nárazově s domácím úkolem či úlohou. Během sledování projektu v praxi se však ukázalo, že nejvíce setkání v knihovně využívají děti, které přicházely pravidelně každý týden (Kapitola o výzkumném vzorku 4.1, graf č. 4). Tím se setkávání stalo v průběhu roku pravidelným doučováním malé skupinky dětí. Děti, které do knihovny přišly jen nárazově, byl zanedbatelný počet. Ze získaných informací nemůžeme tedy přesně definovat, zda pro ně byla jednorázová návštěva knihovny efektivní. Okamžik, kdy se jim podařilo s dobrovolníkem vyřešit daný problém, samozřejmě můžeme pokládat za velmi efektivní. Vzhledem k tomu, že není nijak v odborné literatuře specifikována délka trvání doučování, můžeme pro potřeby této práce obecně vyvodit, že krátkodobé doučování je velmi prospěšné. Dokáže rychle reagovat na konkrétní potřeby jedince v danou chvíli a ve všech případech byly vyřešeny všechny úlohy, se kterými dítě přišlo do knihovny. Jako krátkodobé doučování bych v tomto projektu označila jednorázovou návštěvu knihovny.

Je tento projekt opravdu potřebný pro žáky 1. stupně základní školy, budou ho využívat?

Jak se ukázalo během celého školního roku, byla návštěvnost dokonce nad síly jednoho dobrovolníka. Pokud bychom shrnuli celkový počet dětí, které docházely do knihovny, tak v průměru se jich nejčastěji sešlo pět.

Obecně také můžeme říct, že podobné projekty jsou vždy potřebné, jelikož v dnešní době mají rodiče méně času se věnovat svým dětem vlivem dlouhé pracovní doby. Co se však během sledování potvrdilo je, že nejvíce knihovnu navštěvovali starší žáci (4. - 7. ročník). Do knihovny nikdy nepřišly děti na začátku školní docházky. Zde se můžeme ptát, zda to bylo tím, že neměly žádné potíže s řešením úloh či pro ně knihovna byla nedostupná. Realizátorka projektu může být maximálně spokojená s využitím projektu v celé jeho šíři. Děti projevíly enormní zájem stát se jeho součástí.

6.4 Doporučení

Projekt Společně v knihovně, který jsem měla možnost sledovat přímo v praxi několik měsíců, se stal velmi oblíbeným a vyhledávaným převážně mezi staršími žáky 1. i 2. stupně základní školy. Důvodem návštěvy knihovny nebylo vždy řešení problémů, ale i společně strávený čas se skupinou vrstevníků či kamarádů. Během výzkumu se objevilo mnoho dílčích i zásadních otázek, které se vztahovaly převážně k fungování projektu v praxi a posléze k výukovému procesu vedenému dobrovolníky. Některé problémy se nepodařilo vyřešit po celou dobu trvání projektu, jelikož k tomu nebylo materiální zázemí. Vzhledem k tomu, že tento **pilotní projekt** je svým zaměřením ojedinělý, není možné srovnat zkušenosti s jiným podobným zaběhnutým projektem. Vše tedy bylo ve verzi testování a hledání nedostatků, které se postupem času řešily a odstraňovaly.

Mně osobně tento projekt ukázal novou cestu pomoci žákům se školní látkou v mimoškolním prostředí. Do této doby jsem měla osobní zkušenost pouze s individuální výukou. Při práci s větším počtem žáků různých věkových kategorií je potřeba nad konkrétními úlohami více přemýšlet, především nad jejich časovou náročností. Tato nezanedbatelná zkušenost mi pomohla změnit přístup ke svému vlastnímu **plánování výuky**, tj. umět si dobře rozvrhnout aktivity pro všechny skupiny žáků ve třídě tak, aby každý měl co dělat.

Za účelem dalšího rozvoje projektu v budoucnu bych navrhovala více se zaměřit a propracovat **management projektu**, od kterého se postupně odrážejí další body zájmu. Také zmapování situace v okolí knihovny by mohlo pomoci v představě o počtu příchozích dětí. Jak již bylo uvedeno v kapitole 5.3, jedna z možností je i více do projektu zapojit učitele jednotlivých žáků. Tím se však ztenčuje hranice mezi dobrovolnou a povinnou docházkou do knihovny na doučování, pokud by byl žák vyslán přímo školní institucí.

Pro zlepšení konkrétních nedostatků bych se zpočátku více zaměřila na **výběr dobrovolníků**, především na jejich časové možnosti a přístup k žákům, jelikož jejich nedostatek v průběhu projektu Společně v knihovně byl velmi znatelný. **Osobnost** samotného lektora se ukázala nezastupitelná v mnoha případech. Jako jeden z návrhů bych volila možnost pedagogické praxe studentů pedagogických škol (vysokých, středních aj.) v rámci přímé výuky v projektu. Velkou výhodou je setkání budoucích učitelů s velmi pestrá skupinou žáků z 1. i 2. stupně základní školy. Jelikož nebylo možné se na taková setkání předem připravit, byla potřeba velké improvizace a sdílení s dotazujícími se žáky či uplatnění již vlastních nabytých

zkušeností. Pokud by byl projekt postaven pouze na smyslu společného vypracování domácího úkolu **ted' a tady**, jeho realizace bez přípravy dobrovolníka by byla samozřejmě jednodušší. Žáci však do knihovny přicházeli s látkou, která jim nebyla dlouhodobě jasná a potřebovali procvičit a dovysvětlit některé jevy. V takovém případě bych dobrovolníkovi umožnila přípravu dopředu s tím, že se s daným žákem dopředu domluví, co konkrétně budou příští setkání probírat.

Jako další doporučení k výukovému procesu bych volila pro dobrovolníky formu krátkého proškolení v **metodice výuky žáků na základní škole**. Jelikož věkové rozdíly žáků, kteří do knihovny přicházeli, byli obrovské, není možné paušalizovat jednotný přístup ke všem věkovým kategoriím. Metodické setkání by spíše nabídlo **zkušenosti z praxe** s konkrétními situacemi a jejich řešení. Jelikož, jak již bylo popsáno, nemáme k dispozici podobný realizovaný projekt, musíme vycházet ze zkušeností ze školní praxe či z klasické podoby doučování (skupinové doučování/příprava na přijímací zkoušky, individuální doučování).

Obecně bych konstatovala, že nejdůležitější pro fungování celého projektu v praxi zaměřeného na dobrovolné doučování žáků základní školy všech stupňů, je pět zásadních pojmů: CÍL - MÍSTO - ČAS - ORGANIZACE - ZPĚTNÁ VAZBA. Pokud se realizátorům podaří naplnit všech pět bodů, bude jejich projekt, podle mého mínění, fungovat bez problému. Před spuštěním takového projektu v praxi je nejdůležitější si definovat cíl **celého projektu**. Především vlastní záměr, co chci, aby mi konkrétní projekt přinesl, pro koho je určen aj. Místo zastupuje **poloha dané lokality**. Ukázalo se v průběhu fungování projektu Společně v knihovně, že periferie velkého města vyhovuje pouze jedné skupině, tj. žákům okolních škol. Vzdálenost od centra však mohla negativně ovlivnit potencionální dobrovolníky, kteří, jak již bylo konstatováno, jsou pro fungování tohoto typu setkání stěžejní. Pokud se podaří najít dobrovolníka přímo z dané lokality, je tento problém vyřešený. Další část, která se skrývá pod pojmem místo, je **místo pro práci** v dané knihovně. Bohnická pobočka knihovny nabídla oddělenou část, kde se setkání konala. Bohužel občas nevyhovovala velikost pracovní plochy. Pro zlepšení konkrétní situace je tedy potřeba dopředu si prohlédnout prostory dané knihovny, které bude mít skupina k dispozici. Jako velkou výhodu považuji i oddělenou část od čtenářů či běžného chodu knihovny. Vyliminují se tímto rušivé prvky, které by mohly žáky při práci rozptylovat. Čas můžeme vnímat jako délku **trvání či hodinu setkání**. Jak se ukázalo při setkáních v Bohnicích, čas mezi 14:30 – 16:00 hod. vyhovoval především žákům, kteří byli schopní dojít do knihovny samostatně. Pokud bychom chtěli nabídnout projekt i mladším ročníkům, měli bychom se spíše zaměřit na

časové možnosti jejich rodičů, jelikož se dá předpokládat, že by je do knihovny vodili oni. Existuje zde samozřejmě ještě další eventualita, že by se na projektu podílely např. vychovatelky konkrétní základní školy, které by skupinu žáků mladšího školního věku do knihovny přivedly a následně odvedly zpět do školní družiny. To vše by byla otázka ochoty a domluvy s danou školou. Za nejdůležitější považuji třetí bod **organizace**, na kterém stojí základy celého projektu. Pod tento bod zahrnuji i vyhledání vhodného dobrovolníka, jelikož i to se ukázalo jako nelehký úkol. Myslím si, že je velmi důležité, aby dobrovolník i žáci znali **jasná pravidla** chodu daného projektu. Aby dobrovolník přesně věděl na koho se obrátit, s kým si promluvit či vyřešit problémy. Samotná osobnost lektora velmi ovlivňuje i pozitivní naladění celé skupiny a klima. Dalším úskalím byla i neinformovanost žáků o odpadlém setkání z důvodu nepřítomnosti dobrovolníka. Pokud se nepodaří sehnat náhradu, žáci by měli mít možnost se dozvědět dopředu, že se v knihovně setkání nekoná. Mohou si tak dopředu naplánovat svůj **volný čas**. Jedna z možností by mohla být informace na webu dané pobočky, která s projektem úzce spolupracuje. Podobně tento systém mají řešený např. v USA (viz kapitola 5.1). Poslední důležitá část organizace je zajištění dostatečného materiálního zázemí pro všechny příchozí. Knihovna by mohla již den předem připravit dobrovolníkovi **literaturu**, která obsáhne nejfrekventovanější úlohy z 1. i 2. stupně. To, co se nejvíce bude řešit, má možnost dobrovolník vysledovat již během dvou či tří setkání. Pokud někteří žáci budou docházet pravidelně každý týden, tak je možné vyhledat materiály přímo pro konkrétního žáka. **Zpětnou vazbu** jsem zde uvedla z toho důvodu, že se ukázala, jako **nezastupitelná** pro vyhledání klíčových podnětů pro celé fungování projektu v praxi. Nestranná osoba realizátorům může nabídnout pohled z jiného úhlu. To považuji jako velkou výhodu, jelikož na jeho základě lze změnit spoustu věcí přímo za běhu. Není tedy potřeba čekat na závěrečné **hodnocení**.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo představit doučování jako mimoškolní činnost obecně a zanalyzovat pilotní projekt Národní knihovny Společně v knihovně, konkrétně jeho fungování v praxi. Pokusila jsem se na základě využití různých metod definovat jeho klady a zápory a následně zobecnit výsledky výzkumu pro další projekty tohoto typu. Vzhledem k tomu, že projekt Společně v knihovně je svým zaměřením v České republice zcela ojedinělý, nebylo možné ho porovnat z již zaběhnutým projektem tohoto formátu. Doučování zde hrálo klíčovou roli.

Práce je rozdělena na tři hlavní části, tj. část teoretickou, část metodologickou a část praktickou.

První kapitola teoretické části přiblížila obecné pojetí doučování v České republice a především jeho chápání mezi širší veřejností. Konkrétně byly popsány hlavní úkoly doučování, obsah a metody, které využívají doučující při svých setkáních, a také formy doučování, se kterými se můžeme setkat. Vzhledem k velmi omezené odborné literatuře k tomuto tématu v České republice jsem hodně využila literaturu zahraničí. Avšak pojem doučování v zahraničí je občas vnímán odlišněji od podstaty tohoto pojmu v České republice. Formy doučování byly rozděleny dle počtu žáků při lekcích na individuální a skupinové. Stranou stálo tzv. online doučování, které je v posledních letech novinkou a jedná se specifický druh pomoci.

Druhá kapitola teoretické části se věnovala organizaci doučování, především pořádáním speciálních kurzů neziskovými organizacemi a komunitními centry. Tato kapitola byla vybrána z toho důvodu, že se přímo vztahuje k projektu Společně v knihovně, který byl hlavním tématem celé diplomové práce. Projekt byl z části organizován neziskovou organizací Nová škola, o.p.s., která zastupovala funkci koordinátora, a inspiraci hledal v podobných projektech v USA pořádaných tamními komunitními centry. V této kapitole jsem chtěla přiblížit další organizace, které se zabývají podobnými projekty zaměřenými na doučování žáků základní školy.

Třetí kapitola teoretické části shrnovala obecné důvody a příčiny vyhledání doučování. Opět zde není k dispozici příliš výzkumů či odborných prací, proto jsem v této části vycházela především z diplomové práce Höschlové, která se zabývala mírou doučování na 1. stupni základní školy. Její výsledky však nebylo možné paušalizovat, jelikož byly platné pouze v rámci její práce. Mezi nejčastější důvod vyhledání doučování považovala převážná část

odborníků školní neúspěšnost, na kterou mají vliv další faktory, tj. školní prostředí, motivace k učení a rodinné prostředí.

Metodologická část práce popisovala způsob vedení jednotlivých částí. Z větší míry přibližovala povahu výzkumu v empirické části práce, tj. konkrétně jednotlivé metody výzkumu.

Empirická část byla rozdělena na dvě hlavní kapitoly. V první kapitole byl představen výzkumný vzorek, se kterým se během výzkumu pracovalo. Vzhledem k velmi nepravidelnému počtu žáků na každém sezení, jsem pracovala s průměrným počtem žáků, kteří docházeli do knihovny. Počet nebyl vysoký, ale pro potřeby konkrétního výzkumu dostatečný. Tato kapitola také představila projekt Společně v knihovně v obecné rovině a charakterizovala prostředí knihovny v Praze 8 - Bohnicích, kde se celý výzkum konal.

Vlastní výzkum byl pak rozfázován do jednotlivých měsíců, kdy se v každém řešily jiné situace a problémy. Obecně platilo, že zde byla snaha eliminovat jednotlivé nedostatky z předchozího měsíce a aplikovat řešení v měsíci následujícím. Občas však nebylo možné ihned reagovat na potřeby žáků či dobrovolníků, protože k tomu nebyly vytvořeny příznivé podmínky. Jelikož se jednalo o ojedinělý projekt svým rozsahem, nebylo možné čerpat zkušenosti a poznatky z již zaběhlých projektů. Bylo potřeba reagovat teď a tady a konkrétně vymýšlet nová řešení bez předchozích zkušeností. Většina projektů tohoto druhu byla zaměřena na danou cílovou skupinu žáků, kteří docházeli na setkání pravidelně. Už tím, že zde byla docházka dobrovolná, nebylo možné aplikovat některé ověřené postupy při pedagogickém procesu. Jeden z nich byl např. příprava na dané setkání.

Práce přinesla pohled na projekt ze dvou úhlů pohledu. Jedním z nich byl pohled z venku, tj. pohled nepřímého účastníka, který pouze pozoroval danou situaci a snažil se hledat možné nedostatky a klady. Druhým pohledem je vlastní zkušenost přímo v rámci projektu, tj. pohled přímého účastníka/lektora v doučování. Oba tyto způsoby zmapování projektu byly provázané a vzájemně se ovlivňovaly. Myslím si, že tento způsob výzkumu, byl intenzivnější, jelikož dokázal přinést názory z obou stran. I přesto, že výzkumný vzorek nebyl příliš velký, pomohl nám ukázat cestu jak takovýto projekt organizovat. Závěry výzkumu v této práci by mohly v budoucnu pomoci při organizaci podobných projektů pro žáky základních škol. Pokusila jsem se shrnout klady i zápory daného projektu a v doporučení pak stěžejní body, na kterých je celá hlavní myšlenka projektu postavena. Za velmi pozitivní jsem hodnotila především prostředí knihovny, které samo o sobě je velmi vhodným edukačním prostředím a nabízelo

možnost dalších dílčích projektů vztahujících se např. k literatuře, hudbě aj. Zázemí, které knihovna přinesla do celého projektu, bylo nezastupitelné a nenahraditelné v tom smyslu, že žáky ovlivnilo svým prostředím a vnímáním okolních vlivů. Vedle prostředí, které tento projekt nabídl, je i volba skupiny přínosná. Většina projektů byla v minulosti či současnosti zaměřena na předem určenou vybranou skupinu žáků a nebylo možné, aby se obecně žák sám rozhodl, že tento projekt bude navštěvovat. Konkrétní žáci byli přímo vybíráni učiteli či dalšími lidmi, kteří do projektů vstupovali. Tím, že projekt Společně v knihovně nabídl pomoc všem žákům bez ohledu na jejich speciální potřeby a nedělal předem žádnou selekci a byl bezplatný, se stal nápomocný všem, kteří potřebovali poradit, ale neměli možnost si např. z finančních důvodů dovolit jinou formu doučování. To hodnotím jako obrovský klad.

Pro mne osobně projekt Společně v knihovně znamenal jiný úhel pohledu na výuku žáků mladšího školního věku. Ve škole se učitel setkává především s homogenní skupinou žáků stejného věku, kdežto zde bylo potřeba reagovat na potřeby žáků různých věkových kategorií. Také nemožnost plánování výuky dopředu mne jako učitele naučila rychlé reakci a následné akci. Využila jsem přitom především již nasbírané zkušenosti i teoretické základy ze studia, které jsem nyní měla možnost uplatnit v praxi.

Doučování je v současné době velmi žádané a vyhledávané, věnují se mu různé organizace, společnosti, existuje i v on-line formě. Obecně si myslím, že by této formě mimoškolního vzdělávání měla být v České republice věnována větší pozornost, a že právě tento pilotní projekt nastínil možnou cestu dalšího rozvoje mimoškolního vzdělávání přístupného všem žákům.

7 Seznam zkratk

ADD	Attention Deficit Disorder (porucha pozornosti)
ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder (porucha pozornosti spojená s hyperaktivitou)
IVP	Individuální vzdělávací plán žáka či žákyně
LMD	Lehká mozková dysfunkce
MK	Městská knihovna
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
MV	Ministerstvo vnitra České republiky
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PC	Personal computer (osobní počítač)
SPU	Specifické poruchy učení
TIMSS	Trends in International Mathematics and Science Study (mezinárodní šetření)

8 Seznam tabulek a grafů

Grafy

- Graf č. 1 Druhy navštěvovaných kroužků v souvislosti s pohlavím
- Graf č. 2 Rozvrstvení pohlaví žáků, kteří během školního roku 2014/2015 navštěvovali projekt Společně v knihovně
- Graf č. 3 Rozvrstvení věku žáků, kteří během školního roku 2014/2015 navštěvovali projekt Společně v knihovně
- Graf č. 4 Četnost docházky do knihovny ve školním roce 2014/2015 v projektu Společně v knihovně
- Graf č. 5 Přehled předmětů, které se nejčastěji v únoru řešily
- Graf č. 6 Kde se připravuješ do školy nejraději?
- Graf č. 7 Proč právě v tomto prostředí?
- Graf č. 8 Které prostředí Ti naopak vůbec nevyhovuje na přípravu do školy?
- Graf č. 9 Z jakého důvodu?
- Graf č. 10 Byl by pro Vás problém úzce spolupracovat s dobrovolníky v knihovně?
- Graf č. 11 Pomohlo by Vám, kdyby dobrovolník pravidelně docházel do školy a informoval Vás o dětech, které by navštěvovaly knihovnu?
- Graf č. 12 Navštěvujete Městskou knihovnu se svou třídou?

Tabulky

- Tabulka č. 1 Organizace na území hl. města Prahy
- Tabulka č. 2 Komunitní centra, která nabízejí doučování
- Tabulka č. 3 Podvojný pedagogický deník únor/1
- Tabulka č. 4 Podvojný pedagogický deník únor/2

Tabulka č. 5 Zdroj pozitivního prožívání dle Fischera

Tabulka č. 6 Podvojný pedagogický deník březen/2015

Tabulka č. 7 Podvojný pedagogický deník duben/2015

9 Použité zdroje

Literatura

ČAPEK, Robert. *Učitel a rodič: spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 184 s., [8] s. obr. příl. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4640-1.

FISHER, Robert. *Učíme děti myslet a učit se: praktický průvodce strategiemi vyučování*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011, 172 s. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 978-80-262-0043-7.

HUNTER, Madeline C. *Účinné vyučování v kostce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 101 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8220-3.

KOLÁŘ, Zdeněk a Renata ŠIKULOVÁ. *Hodnocení žáků*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005, 157 s. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-0885-X.

Kolektiv autorů. *Slovník českých synonym a antonym: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. 1. vyd. V Brně: Lingea, 2007, 573 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-87062-09-8.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-731-5004-2.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-731-5004-2.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují: k otázkám sociální pedagogiky*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2003, 108 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8853-8.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Děti, rodina a stres: Vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. 1. vyd. Praha: Galén, 1994, 214 s. ISBN 80-85824-06-x.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Vyd. 2., aktualiz. a upr., v Portálu 1. Praha: Portál, 2011, 342 s. ISBN 978-80-262-0000-0.

MUNDEN, Alison a Jon ARCELUS. *Poruchy pozornosti a hyperaktivita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 119 s. ISBN 807178625x.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 229 s. ISBN 80-717-8295-5

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2007, 322 s. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024718217.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 160 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1733-3.

TRPIŠOVSKÁ, Dobromila. *Vývojová psychologie*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2004, 106 s. ISBN 80-704-4207-7.

VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 402 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1734-0.

ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 155 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4100-0.

Elektronické zdroje

BOCAN, Miroslav. *Děti v ringu dnešního světa: hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let* [online]. 1. vyd. Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, 2012, 98 s. [cit. 2016-01-09]. ISBN 978-80-87449-24-0. Dostupné z: <http://znm.nidv.cz/userfiles/file/KPZ/vystupy/01-vyzkumy/deti-v-ringu-dnesniho-sveta.pdf>

HÁJEK, Bedřich. *Děti, vedoucí, volný čas*: [online]. Praha: IDM MŠMT, 2004, 120 s. [cit. 2016-01-09]. ISBN 80-867-8406-1. Dostupné z: <https://books.google.cz/books>

KLINGEROVÁ, Petra. *Metodika programu - podpora vzdělávání* [online]. Praha: Člověk v tísni, 2012, 87 s. [cit. 2016-01-09]. ISBN 978-80-87456-27-9. Dostupné z: <https://www.clovekv tisni.cz/./1386673919-metodika%20podpory%20v..>

KOHOUTEK, Rudolf. Školní neúspěšnost a diagnostika jejích příčin. In: *Psychologie v teorii a praxi* [online]. [cit. 2016-01-20]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0911/psychologie-skolni-uspesnosti-a-neuspesnosti>

MÁCHÁČEK, Petr a Petr KUKAL. Moderní doučování. *Rodina.cz: Každodeník o dětech a rodičích* [online]. 1999 [cit. 2015-11-20]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek196.htm>

MARKOVÁ, Natálie. Vědci radí, jak se snadno učit. In: *Sokolska33.cz: Jsme v obraze* [online]. 2014 [cit. 2016-01-13]. Dostupné z: <http://www.sokolska33.cz/studentsky-zivot/vedci-radi-jak-se-snadno-ucit/>

Neziskový sektor: Neziskový sektor v České republice. In: *AHOJ! Česká republika* [online]. [cit. 2016-01-19]. Dostupné z: <http://www.czech.cz/cz/Podnikani/Ekonomicka-fakta/Neziskovy-sektor>

PORTÁL. Jak na problémy s domácími úkoly. *Rodina.cz: Každodeník o dětech a rodičích* [online]. 2000 [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek971.htm>

RICHTER, Vít a Jindřich PILAŘ. Komunitní knihovna. In: *Skip* [online]. [cit. 2016-01-19]. Dostupné z: <http://skip.nkp.cz/akcKom.htm#kom>

Rozlety. *Nová škola, o.p.s.: Každý má právo na plnohodnotné vzdělávání. Někdo to má ale z různých důvodů těžší.* [online]. [cit. 2016-01-02]. Dostupné z: <http://www.novaskolaops.cz/rozlety/>

Tipy, jak se s dětmi učit. In: *Rodiče vítáni* [online]. 2012 [cit. 2016-01-13]. Dostupné z: <http://www.rodicevitani.cz/nezarazene/tipy-jak-se-s-detmi-ucit/>

Ukázka z Koncepce domácí přípravy žáků Základní školy Tři Sekery 79 (okres Cheb) [online]. [cit. 2015-11-20]. Dostupné z: <http://www.zstrisekery.cz/files/Koncepce-domaci-pripravy-zaku.pdf>.

Ula. Když Vaše dítě plave v učení: Jak vybrat schopného doučujícího? *Blesk.cz* [online]. 4. 9.2015, : 1 [cit. 2015-11-20]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-domaci-ekonomka/340885/kdyz-vase-dite-plave-v-uceni-jak-vybrat-schopneho-doucujiho.html>

VANÍČEK, Jiří. *Počítačem podporovaná výuka: Přednášky z didaktiky informatiky a výpočetní techniky* [online]. In: . 2004 [cit. 2016-01-17]. Dostupné z:

http://eamos.pf.jcu.cz/amos/kat_inf/externi/kat_inf_0548/13_pocitacem_podporovana_vyuka.pdf

WALTEROVÁ, Eliška. *Recenze M.Bray: Confronting the shadowed education system. What government policies for what private tutoring?* [online]. [cit. 2015-11-19]. Dostupné z: www.orbisscholae.cz/archiv/2010/2010_3_09.pdf

Cizojazyčné zdroje

DREYER, Sarah. Nachhilfe: Schluss mit schlechten Noten. In: *Bildungsexperten* [online]. [cit. 2016-01-19]. Dostupné z: <http://www.bildungsexperten.net/bildungschannels/schule/wann-lohnt-sich-nachhilfe/>

KERBEL, Barbara. Im Netz statt auf der Schulbank lernen: Nachhilfe im Internet. *Der Tagesspiegel* [online]. Berlin, 2013 [cit. 2015-11-20]. Dostupné z: <http://www.tagesspiegel.de/berlin/schule/nachhilfe-im-internet-im-netz-statt-auf-der-schulbank-lernen/8006840.html>

LIESE, Leonard. *Nachhilfe* [online]. In: . [cit. 2016-01-20]. Dostupné z: <https://www.schulpsychologie.de/wws/bin/1303882-1304394-1-nachhilfe.pdf>

MARK BRAY. *The shadowed education system: private tutoring and its implications for planners* [online]. 2nd ed. Paris: Unesco, International Institute for Educational Planning, 2007 [cit. 2015-11-19]. ISBN 978-928-0313-055.

Online tutoring. In: *Wikipedia: The Free Encyclopedia* [online]. [cit. 2016-01-19]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Online_tutoring

Online-Nachhilfe kommt in Österreich nur zögerlich vom Fleck. In: *Der Standard.at* [online]. [cit. 2016-01-19]. Dostupné z: derstandard.at/1399507233580/Online-Nachhilfe-kommt-in-Oesterreich-nur-zoegerlich-vom-Fleck

The Seattle Public Library: Homework help [online]. Seattle [cit. 2016-01-02]. Dostupné z: <http://www.spl.org/using-the-library/get-help/homework-help>

Akademické práce

BRIGLOVÁ, Denisa. *Zhodnocení pracovní spokojenosti hotelu Malá Skála v Českém ráji*. Praha, 2012. Bakalářská práce. VŠEM. Vedoucí práce PhDr. Michal Novák.

BROUMOVÁ, Denisa. *Motivace žáků k učení*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Ústav pedagogických věd. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Lojdová.

HÖSCHLOVÁ, Marie. *Rozsah a příčiny doučování na prvním stupni ZŠ*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Jana Stará, Ph.D.

KALVODOVÁ, Martina. *Závady a poruchy chování, učení a prožívání žáků 1. stupně ZŠ*. Brno, 2007. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc.

MERVARTOVÁ, Michala. *Postoje rodičů žáků 1. stupně základní školy k domácím úkolům*. Brno, 2013. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Klára Šed'ová, Ph. D.

SANDANYOVÁ, Bc. Petra. *Rodina a její vliv na výchovu a vzdělávání*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykovu univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jan Zouhar, CSc.

ŠEFČÍKOVÁ, PaedDr. Marta. *Představení několika forem nízkonákladových marketingových trendů a jejich uplatnění ve školství*. Praha, 2015. Závěrečná práce studia pro vedoucí pedagogické pracovníky. Univerzita Karlova v Praze, Centrum školského managementu. Vedoucí práce Mgr. et Bc. Jiří Trunda.

Internetové odkazy

<http://individualnidoucovani.cz/>

<http://matematika.hrou.cz/c/procvicovani-nasobilky>

<http://pravopisne.cz/category/pravopisna-cviceni/>

[http://www.barevnysvetdeti.cz/pro-rodiny/lorem-ipsum-dolor-sit-amet-2/;](http://www.barevnysvetdeti.cz/pro-rodiny/lorem-ipsum-dolor-sit-amet-2/)

<http://www.clovekvtisni.cz/cs/socialni-prace/vzdelani-1;> <http://www.meta-ops.cz/doucovani;>

<http://www.novaskolaops.cz/projekty/>

http://www.onlinecviceni.cz/exc/list_sel_topics.php

<http://www.pomocsukolem.cz/>

<http://www.dobrovolnik.cz/>

[http://www.safernet.cz /](http://www.safernet.cz/)

<http://www.bezpecnyinternet.cz/>

10 Seznam příloh

Příloha číslo 1:	Ukázka z Koncepce domácí přípravy žáků Základní školy Tři Sekery
Příloha číslo 2:	Mapa okolí knihovny - Praha 8 - Bohnice
Příloha číslo 3:	Kulturní dům Krakov
Příloha číslo 4:	Polostrukturovaný rozhovor s ZJ
Příloha číslo 5:	Koncepce rozvoje knihoven v letech 2011 - 2015, konkrétně 21. priorit
Příloha číslo 6:	Inzerát
Příloha číslo 7:	Plakát
Příloha číslo 8:	Polostrukturovaný rozhovor s MK
Příloha číslo 9:	Dotazník pro dobrovolníky
Příloha číslo 10:	Třídní kniha projektu Společně v knihovně
Příloha číslo 11:	Pracovní koutek v MK v Praze 8 - Bohnicích
Příloha číslo 12:	Přípravy dobrovolnice
Příloha číslo 13:	Dotazník pro příchozí žáky
Příloha číslo 14:	Obal knihy Hustej internet
Příloha číslo 15:	Dotazník pro učitele 1. stupně základní školy

Příloha č. 1 Ukázka z Koncepce domácí přípravy

Ukázka z Koncepce domácí přípravy žáků Základní školy Tři Sekery 79 (okres Cheb)
dostupná na <http://www.zstrisekery.cz/files/Koncepce-domaci-pripravy-zaku.pdf>.

Koncepce domácí přípravy žáků

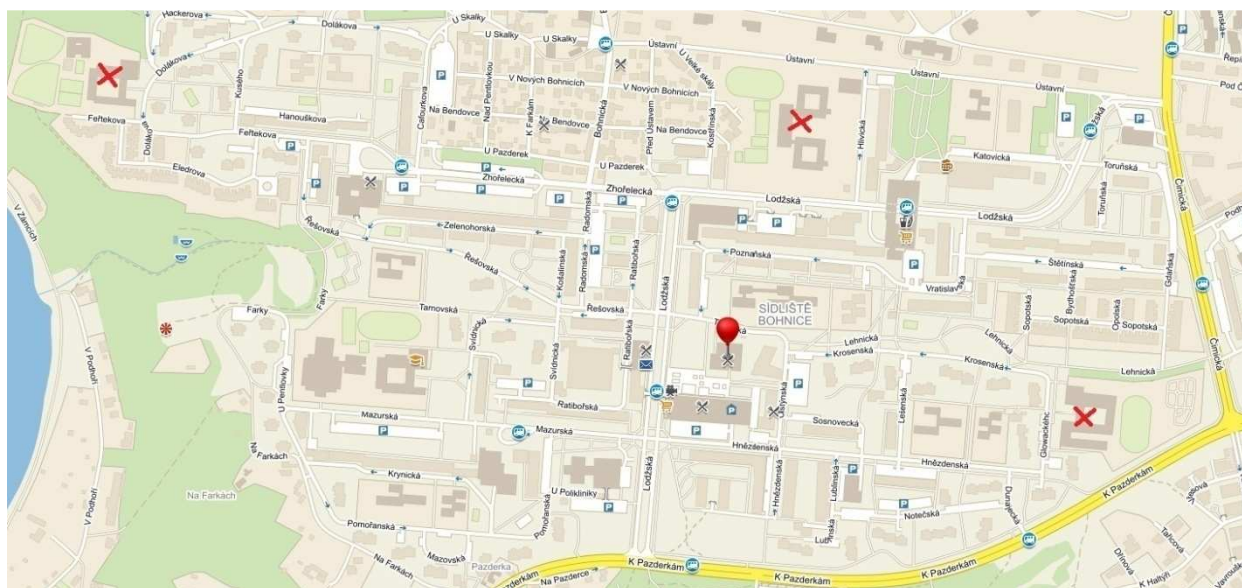
Domácí příprava žáků navazuje na jejich přímé vzdělávací působení ve škole a je koncipována v souladu s platným ŠVP naší základní školy. Domácí příprava žáka je každodenní nedílnou součástí jeho přípravy do školy již od zahájení školní docházky, tedy od 1. ročníku. Systematicky a účelně zadávané domácí úkoly budují u žáka odpovědnost za plnění povinností.

Na 1. stupni je domácí příprava jedním z komunikačních mostů mezi rodinou a školou a rodičem a učitelem, proto jsou zadávány domácí úkoly již od 1. ročníku, samozřejmě přiměřené věku a schopnostem dětí. Od rodičů je očekáváno vytvoření příjemného prostředí pro vypracování úkolů, zpočátku i pomoc při organizaci času a podpůrné motivaci dítěte.

- Domácí příprava je druhotným doplňkem, primární učení žáka probíhá ve vyučovací hodině ve škole
- Cíl domácích úkolů:
 - procvičit učivo (zejména v praktických souvislostech)
 - rozvíjet u žáků smysl pro povinnost
 - schopnost samostatně se učit
 - motivace (nejen) pro nové učivo
 - zpětná vazba (pro učitele, žáka, rodiče)
 - rozvíjení schopnosti organizace času
- rozšiřování kompetencí (doplňkový cíl)

Příloha č. 2 Mapa okolí knihovny - Praha 8 - Bohnice

Zdroj: www.mapy.cz (úprava dle potřeby DP) Vysvětlivky: červený křížek značí základní školu, červený balónek značí knihovnu

Příloha č. 3 **Kulturní dům Krakov**

Zdroj: www.praha8.cz

Příloha č. 4 **Polostrukturovaný rozhovor s ZJ**

Formulář polostrukturovaného rozhovoru

1. Jak celý nápad vznikl?
2. Je projekt určen pro všechny děti bez ohledu na sociální znevýhodnění?
3. Jakou roli hraje v projektu knihovna?
4. Jak se způsobem se vybírala "pilotní" knihovna?
5. Jaká je Vaše představa o realizaci celého projektu?
6. Vznikne pro dobrovolníky speciální metodika k tomuto projektu?
7. Je nutné zapojení rodičů do projektu?
8. Jakým způsobem probíhalo oslovení škol sousedících s knihovnou?
9. Nabízíte školení pro dobrovolníky k tomuto projektu?
10. Jakým způsobem sledujete úspěšnost/neúspěšnost projektu v praxi?

21. Intenzivněji využívat dobrovolníky v činnosti knihoven a systém veřejně prospěšných prací

Proč tento cíl:

Dobrovolnické aktivity jsou samozřejmou základnou poskytování knihovnických služeb, zejména v knihovnách v malých obcích. Není však ještě dostatečně využít potenciál dobrovolnictví v jiných typech knihoven. Využití dobrovolníků brání řada nejasností v oblasti legislativy a chybí také dostatečná informovanost provozovatelů knihoven o tomto typu aktivit.

Stav, kterého má být dosaženo:

Knihovny využívají dobrovolníky jak pro rozvoj svých vlastních aktivit, tak jako jednu z forem začleňování specifických skupin návštěvníků knihoven, například seniorů.

Dílčí cíle, projekty / aktivity

- Připravit modelová řešení pro využití dobrovolnických aktivit v knihovnách
 - Zařadit téma dobrovolnictví do knihovnických vzdělávacích programů
 - Prezentovat veřejnosti knihovny jako místa realizace osobního potenciálu jednotlivce
 - ve smyslu dobrovolnictví
-

Příloha č. 6 Inzerát

Inzerát je dostupný na webové stránce www.dobrovolnik.cz

<http://database.dobrovolnik.cz/database-projektu/spolecne-v-knihovne-hledame-dobrovolnika-pro-pravidelne-doucovani-deti-ze-zs-v-prostredi-knihovny/>

Inzerát pro školní rok 2014/2015

Hledáme dobrovolníka / dobrovolnici pro náš nový projekt Společně v knihovně

Jsi student VŠ a bydlíš v Praze? Máš ve čtvrtek odpoledne čas? Chceš zkusit pomoci dětem s tím, co se ve škole nestačí pořádně naučit a doma jim s tím nikdo nepomůže?

Zapoj se jako dobrovolník!

Společně s Městskou knihovnou Praha jsme rozjeli od půlky října 2014 projekt, zaměřený na pomoc žákům základních škol s domácí přípravou v prostředí knihovny.

V knihovně tak vzniklo místo, kam chodí děti, které mají zájem, každý čtvrtek odpoledne. Najdou tam starší kamarády (třeba právě tebe), kteří jim pomohou s domácími úkoly i s tím, čemu nerozumí.

Projekt má úspěch, děti chodí hodně tak hledáme ke stávající dobrovolnici někoho, kdo jí pomůže vše zvládat.

Jakou potřebuješ kvalifikaci? Stručně řečeno – schopnost vzpomenout si, jaké to bylo na základní škole – co ti nešlo, co tě štválo, co bys tenkrát potřeboval/a.

Pokud máš zájem, kontaktuj koordinátora Dobrovolnického programu Michala Kryla emailem na adresu michal.kryl@novaskolaops.cz nebo telefonem na čísle 737 544 773.

Děkujeme.

PODROBNOSTI :

- Místo: Pobočka Bohnice MKP (KD Krakov, Těšínská 4, Praha 8) [více o pobočce zde](#)
- Čas: pravidelně ve čtvrtek 14:30 – 17:00
- Náplň práce: pomoc žákům okolních ZŠ (hlavně prvního stupně) s domácí přípravou a procvičování probírané látky

POŽADAVKY:

- Střední škola)pokud ještě studuješ, není to problém)
- Základní orientace v probírané látce (což by v sobě měla obsahovat předchozí podmínka:-)
- Zájem o práci s dětmi - zkušenost s doučováním výhodou, rozhodně ale ne podmínkou
- Kreativní přístup, schopnost zaujmout
- Schopnost jasně a přehledně vysvětlit probírané učivo
- Samostatnost, zodpovědnost
- Dobré komunikační schopnosti, otevřenost

NABÍZÍME:

- Možnost pozitivně ovlivnit budoucnost zapojených dětí
- Práci v příjemném kolektivu
- Odbornou podporu při problémech
- Možnost dlouhodobější spolupráce
- Získání a potvrzení praxe
- Zázemí stabilní NNO
- Roční legitimaci do Městské knihovny zdarma!

Těšíme se na případnou spolupráci :-)

Na programu spolupracuje Nová škola, o.p.s s Městskou knihovnou v Praze, záštitu a odbornou pomoc zajišťuje Národní knihovna České republiky a Katedra primární pedagogiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy.

Příloha č.7 **Plakát z Městské knihovny v Bohnicích (Praha 8)**

• Potřebuješ pomoc s úkolem?
• Nestiháš to, co jste probírali ve škole?
• Chceš si něco zopakovat a nemáš s kým?

Tak přijď do knihovny!
každý čtvrtek od 14.30 do 16.00

Najdeš tam starší kamarády, kteří teď studují na vysoké škole.
Pomůžou Ti se vším, co budeš potřebovat a co budou oni umět.

NEMUSÍŠ to co ve škole – žádné zkoušení, žádné známky, žádná žákovská
NEMUSÍŠ chodit pravidelně. Doraž jen když to potřebuješ, nebo se ti to hodí.
NEMUSÍŠ stíhat začátek ani zůstat do konce. Prostě přijď a zeptej se.

Záleží na Tobě.
V knihovně budeš mít klid a pohodlí.

Kde nás najdeš?
V bohnické pobočce Městské knihovny v Praze, Těšínská 4/600, Praha 8 (KD Krakov)
Sleduj plakáty, ptej se knihovníků.

www.mlp.cz

Městská knihovna v Praze

NOVÁ ŠKOLA, o.p.s.

Příloha č. 8 **Polostrukturovaný rozhovor s MK**

Formulář polostrukturovaného rozhovoru s MK

1. Jakou roli hraje Nová škola, o.p.s. v projektu Společně v knihovně?
2. Co si převzal projekt Národní knihovny z Vašeho projektu Rozlety?
3. Jaká je Vaše představa o budoucnosti celého projektu?

Příloha č. 9 **Dotazník pro dobrovolníky**

Nevyplněný dotazník

Datum: _____

Věk: _____

Pohlaví: _____

Vzdělání. _____

Jak ses dostal/a k této práci? _____

Z jakého důvodu sis vybral/a tuto práci? _____

Máš nějaké zkušenosti s výukou dětí mladšího školního věku? _____

Pokud ano, jaké? _____

Napadá Tě něco, co by Ti pomohlo při práci s dětmi mladšího školního věku? _____

Myslíš si, že pravidelnou výukou dětí mladšího školního věku měníš způsoby výuky? _____

Pokud ano, jak? _____

Děkuji Ti za tvůj čas!

Vyplněný dotazník dobrovolnicí

Datum: 12.3.2015

Věk: 24

Pohlaví: ŽENA

Vzdělání: BC

Jak ses dostal/a k této práci? WEB - DOBROVOLNIK.CZ

Z jakého důvodu sis vybral/a tuto práci? BAVÍ MĚ PRÁCE S DĚTMI

Máš nějaké zkušenosti s výukou dětí mladšího školního věku? URČITĚ MLADŠÍ SÉGRU

Pokud ano, jaké? _____

Napadá Tě něco, co by Ti pomohlo při práci s dětmi mladšího školního věku? POZNOST

PŘÍPRAVY NA HODINU

Myslíš si, že pravidelnou výukou dětí mladšího školního věku měníš způsoby výuky? ANO

Pokud ano, jak? URČITĚ TÍM, JAK DĚTI POZNÁVÁM, UPRAVUJI

TO, JAK URČITOU LÁTKU VYSVĚTLUJI. SNAŽÍM SE

Děkuji Ti za tvůj čas! TAKÉ VYSVĚTLIT LÁTKU Z RŮZNÝCH
ÚHLŮ POHLEDU, NE JEN DLE UČEBNIC.

Příloha č. 10 Ukázka Třídní knihy v projektu Společně v knihovně

Den ▼ Měsíc ▼ 2016 ▼

Lektor *

Počet přítomných dětí *

Křestní jména dětí

(pokud znáte)

Počet dětí, které přišly opakovaně *

Probíraná látka *

(stačí heslovitě)

HODNOCENÍ LEKCE *

(jako ve škole:-)

1 2 3 4 5

výborná ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ strašná

Příloha č. 11 Pracovní koutek v MK v Praze 8

Zdroj: www.dobrovolnik.cz Foto: Zuzana Ježková

OČI, UŠI, RUCE, NOHY (skloňování)

Se skloňováním těchto čtyř slov v jednotném čísle nejsou žádné větší problémy. Horší je to v čísle množném. Pokud totiž tato slova označují **části lidského či zvířecího těla** (a ne například nohy od stolu), mají speciální skloňování.

Zvláště se to týká 7. pádu množného čísla, který je zakončen na ma (nohama, rukama, očima, ušima, ale i ručičkama, nožičkama). Tuto koncovku musí mít také všechna slova, jimiž tyto výrazy rozvíjíme. Píšeme tedy například:

- Tohle všechno jsem udělal svýma vlastníma rukama.
- Poslouchal s našpicovanýma ušima.

Kompletní skloňování těchto výrazů v množném čísle je zachyceno v následující tabulce:

1. pád	ruce	nohy	oči	uši
2. pád	rukou	nohou/noh	očí	uší
3. pád	rukám	nohám	očím	uším
4. pád	ruce	nohy	oči	uši
6. pád	rukou/rukách	nohou/nohách	očích	uších
7. pád	rukama	nohama	očima	ušima

Znovu je ale nutné zdůraznit, že toto skloňování se používá pouze v případě, kdy příslušné výrazy označují části lidského těla. Píšeme tedy například:

- hrnec s dvěma velkými uchy (nikoli velkýma ušima)
- s oky na punčoše (nikoli s očima)
- mezi nohami stolu (nikoli nohama)
- hodinky s ručičkami (nikoli s ručičkama)

Mějme tedy následující vzorové věty (**části těla**, **věci**):

Dítě koulelo modrýma očima, když jsme viděli, jak pytláci chytali zajíce šikovně nastraženými oky.

Poslouchali jsme s nastraženýma ušima, když jsme zaslechli zvuk tříštění hrnce s porcelánovými uchy.

Mimino sedící v kočárku vesele házelo oběma svými růžovými ručičkami, protože si hrálo s kovovými ručičkami hodinek.

Kotě se třema křivýma nohama se proplétalo mezi dřevěnými nohami židle.

CVIČENÍ 1

Zkazila – výsledek děje, kazila, až zkazila, z nedokonavého slovesa tvoříme dokonavé

Shromáždila – směr dohromady

Strávil – ustálený případ

Vzrostla – směr nahoru

Zvadla – výsledek děje, vadla, až zvadla, z nedokonavého slovesa tvoříme dokonavé

Spadl – směr dolů

Vzpomíná – ustálený případ

Ztvrdne – změna stavu

Zpěvákem – ustálený případ

Smazala – z povrchu pryč

CVIČENÍ 2

Sbalit – směr dohromady

Zrudl – změna stavu

Zkouška – ustálený případ

Vzlétne – pohyb nahoru

Spadla – směr dolů

Setřít – z povrchu pryč

Zmrzlí – změna stavu

Vzrůstu – směr nahoru

Srazil – směr dohromady (nebo zmenšení objemu)

Způsoby – ustálený případ

CVIČENÍ 3

Slepit – směr dohromady

Spáse – ustálený případ

Zkus – ustálený případ

Ztvrdl – změna stavu

Spadl – směr dolů

Zazpívej – ustálený případ (nenechat se zmást předponou ZA)

Vzlétlo – směr nahoru

Nezkazí – výsledek děje, nekazilo se, až se nezkazilo, z nedokonavého slovesa tvoříme dokonavé

Spřátelily – směr dohromady

Smaž – z povrchu pryč

Svolat – směr dohromady

Zpomal – změna stavu

Spadlo – směr dolů

Příloha č. 13 Dotazník pro příchozí žáky

Datum: _____

Třída: _____

Dívka - Chlapec

Kdy se učíš?

V kterou denní dobu Ti jde psaní úkolů nejlépe? _____

Připravuješ se do školy pravidelně nebo jen občas? _____

Jak dlouho se vydržíš připravovat do školy bez přestávky? _____

Kde se učíš?

Kde se připravuješ do školy nejraději? _____

Proč právě v tomto prostředí? _____

Které prostředí ti naopak vůbec nevyhovuje na přípravu do školy? _____

Z jakého důvodu? _____

Jak se učíš?

Připravuješ se do školy raději sám/sama nebo s ostatními? _____

Proč? _____

Co Ti nejvíc pomůže, když něčemu nerozumíš? _____

Děkuji Ti za tvůj čas :-)

Vyplněné dotazníky

Datum: 12.3

Třída: 7.

Dívka Chlapec

Kdy se učíš?

V kterou denní dobu Ti jde psaní úkolů nejlépe? Hned po škole

Připravuješ se do školy pravidelně nebo jen občas? ne záleží jestli mi to jde

Jak dlouho se vydržíš připravovat do školy bez přestávky? 20-30 min., u výpisů i 1h.

Kde se učíš?

Kde se připravuješ do školy nejraději? v kuchyni
~~ihned po příchodu domů, po obědě~~

Proč právě v tomto prostředí? protože je spojena s obývacím pokojem a nejsem tam sama

Které prostředí ti naopak vůbec nevyhovuje na přípravu do školy? můj pokoj

Z jakého důvodu? je to nejstudenější pokoj a nechce se mi brát věci do 2. patra

Jak se učíš?

Připravuješ se do školy raději sám/sama nebo s ostatními? sám/sama

Proč? mám sestru ve 2. tř. a rodiče to neumí

Co Ti nejvíc pomůže, když něčemu nerozumíš? INTERNET/UCITELKY

Děkuji Ti za tvůj čas :-)

Datum: 12.3.

Třída: 5.A

Dívka - ~~Chlapec~~

Kdy se učíš?

V kterou denní dobu Ti jde psaní úkolů nejlépe? 14⁰⁰ - 15³⁰

Připravuješ se do školy pravidelně nebo jen občas? PRAVIDELNĚ

Jak dlouho se vydržíš připravovat do školy bez přestávky? 45 min

Kde se učíš?

Kde se připravuješ do školy nejraději? DOMA

Proč právě v tomto prostředí? MA'M NA TO KLID A NIKDO MĚ NERUŠÍ

Které prostředí ti naopak vůbec nevyhovuje na přípravu do školy? VENKU

Z jakého důvodu? JE TAM HLUK A NENÍ TAM STŮL

Jak se učíš?

Připravuješ se do školy raději sám/sama nebo s ostatními? SAMA

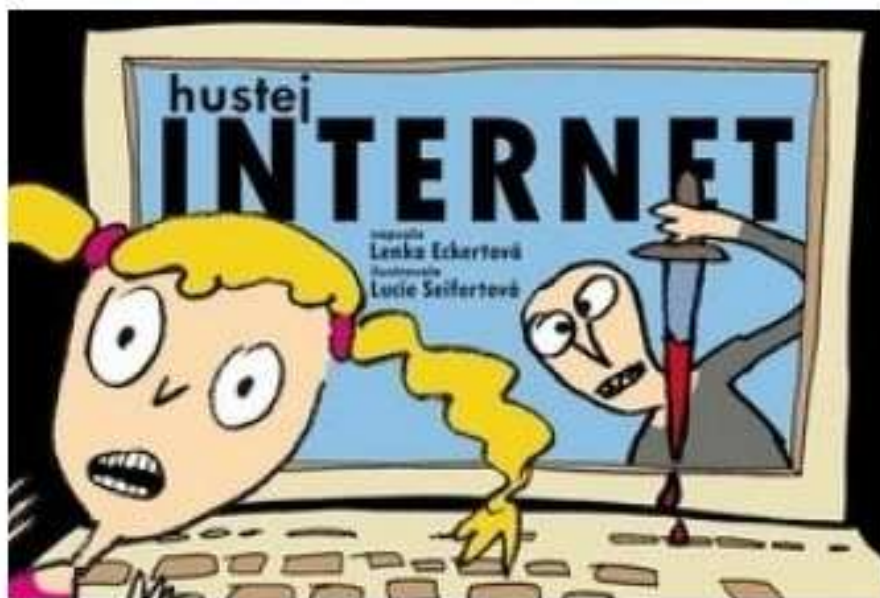
Proč? S OSTATNÍMI SE VŽDYCKY ZAČNEME ZAJÍMAT O NĚCO JINÉHO

Co Ti nejvíc pomůže, když něčemu nerozumíš? UČEBNICE

Děkuji Ti za tvůj čas :-)

Příloha č. 14 Obal knihy **Hustej internet**

Knížka **Hustej internet** od Lenky Eckertové

Zdroj: <http://ucebnice.heureka.cz/hustej-internet/>

Příloha č. 15 Dotazník pro učitele 1. stupně základní školy

Úvodní dopis pro kantory

Milé paní učitelky,

Městská knihovna v Praze v loňském školním roce začala s pilotním projektem Společně v knihovně, který se zaměřuje na pomoc se školní látkou především dětem 1. stupně základní školy. V současné době projekt probíhá jen na několika málo pobočkách ve zkušebním modu. Dětem s úkoly ve stanovený čas na vyhrazeném místě pomáhají dobrovolníci. Docházka do knihovny není pravidelná a je zcela dobrovolná. Do projektu zatím nejsou nijak zapojeni učitelé dětí, kteří dochází do knihovny se svými otázkami.

Chtěla bych Vás požádat o vyplnění krátkého dotazníku, který se zaměřuje na představy a tipy učitelů 1. stupně základní školy, jak propojit projekt Městské knihovny se školou. Zmapování situace může pomoci projekt více přizpůsobit učitelům a jejich potřebám ve výuce.

Výzkum je prováděn v rámci diplomové práce na katedře primární pedagogiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Dotazník je naprosto anonymní. Vyplňte jej, prosím, na adrese <https://projekt-spolecne-v-knihovne.vyplnto.cz/>. Sběr dat probíhá do 10. 11. 2015.

Velmi Vám děkuji za spolupráci a čas věnovaný vyplnění tohoto dotazníku.

Tereza Dufková

Projekt Společně v knihovně a jeho spolupráce se školou

- 1.) Pohlaví: žena
- 2.) Velikost obce, ve které učíte: do 100 000 obyvatel
- 3.) Navštěvujete Městskou knihovnu se svou třídou? ano
- 4.) Jak často? 1 x za půl roku
- 5.) Uvítal/a byste pomoc vybraným žákům se školní látkou jinou osobou? ano
- 6.) Svou předchozí odpověď zdůvodněte: Pomoc bych uvítala u sociálně slabších rodin, kde žáci nemají dobré zázemí a podporu rodičů.
- 7.) Byl by pro vás problém úzce spolupracovat s dobrovolníky v knihovně? ne
- 8.) Na základě čeho jste zvolili tuto odpověď? Dokáží si představit, že spolu bud' mailem, či telefonicky probereme vše potřebné.
- 9.) Kolik času byste byla ochotná/ý věnovat této dobrovolné aktivitě? 1 hodinu týdně
- 10.) Měl by mít podle Vás dobrovolník odborné vzdělání? ano
- 11.) Pokud ano, jaké konkrétně? Základy pedagogiky a psychologie
- 12.) Pomohlo by Vám, kdyby dobrovolník pravidelně docházel do školy a informoval Vás o dětech, které by navštěvovaly knihovnu? ano
- 13.) Na základě čeho jste se takto rozhodli? určitě by to usnadnilo spolupráci a komunikaci
- 14.) Doučujete žáky v odpoledních hodinách? ano
- 15.) Vaše nápady a připomínky k projektu Držím palce, je to výborná myšlenka, kterou ráda podpořím!